

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE KENTSEL YERLEŞİM ALANLARINDA 20. YY'DA
YAŞANAN MORFOLOJİK DEĞİŞMELERİN YER BAĞLILIĞI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ-HENDEK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurşah UZUNCA

Enstitü Anabilim Dalı : MİMARLIK

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi İsmail Hakkı DEMİR

Şubat 2021

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DE KENTSEL YERLEŞİM ALANLARINDA 20. YY'DA
YAŞANAN MORFOLOJİK DEĞİŞMELERİN YER BAĞLILIĞI
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ-HENDEK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nurşah UZUNCA

Enstitü Anabilim Dalı : MİMARLIK

Bu tez 11/02/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Üye

Üye

BEYAN

Tez içindeki tüm verilerin akademik kurallar çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, görsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uygun şekilde sunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezde yer alan verilerin bu üniversite veya başka bir üniversitede herhangi bir tez çalışmasında kullanılmadığını beyan ederim.

Nurşah UZUNCA

31.12.2020

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca değerli bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan, teşvik eden, aynı titizlikte beni yönlendiren değerli danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi İsmail Hakkı DEMİR'e teşekkür ediyorum.

Yüksek lisansa başlamam konusunda beni cesaretlendiren, bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım sayın hocam Sakarya Üniversitesi Mimarlık Bölümü Başkanı Prof. Dr. Tahsin TURĞAY'a teşekkür ederim.

Her daim yanımda olan canım ailem başta Nurcan UZUNCA olmak üzere, Mustafa UZUNCA, Erkan UZUNCA ve Mustafa Can ÖZERDOĞAN'a teşekkür ederim.

Bu sürece beraber başlayıp devam ettirdiğim beni cesaretlendiren, destek olan, umut veren Melike Nur SARAYLI ve Fatma ŞAHİN'e, yardımlarını esirmeyen İlkay AKTAŞ'a ve sabırlarından dolayı bütün arkadaşlarıma, Hendek fotoğrafları konusunda arşivini paylaşan Ferhat PEHLİVAN'a ve yardımcı olan Hendek Belediyesi çalışanlarına, desteğini esirgemeyen herkese teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
ÖZET.....	xi
SUMMARY	xii
BÖLÜM 1.	
GİRİŞ	1
1.1. Tezin Problemi ve Amacı	4
1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi	5
BÖLÜM 2.	
LİTERATÜR TARAMASI.....	8
2.1. Morfoloji ve Kentsel Morfoloji	8
2.1.1. Kentsel morfolojiye kuramsal yaklaşım	8
2.1.2. Kentsel morfoloji okulları	9
2.2. Mekân-Yer Tartışmaları ve “Yerin Ruhu” Yerin Anlamı	13
2.3. Yer Duygusu (Sense of Place).....	14
2.3.1. Yer kimliği (place identity)	16
2.3.2. Yer bağımlılığı (place dependence).....	18
2.3.3. Yere bağlanma/yer bağılılığı (place attachment).....	19
2.3.3.1. Yer bağılılığını etkileyen faktörler.....	21
2.3.3.2. Fiziksel mekâna yabancılaşma/kimliksizleşme ve yer bağılılığı.....	25

2.3.3.3. Morfoloji etkisinde yer bağlılığı - kent hafızası.....	26
2.3.3.4. Planlama ve tasarım aşamasında yer bağlılığı	28
2.3.3.5. Farklı kentsel ölçeklerde yer bağlılığı.....	29
2.4. Örnek Araştırmalar	30
BÖLÜM 3.	
KENT MERKEZİ VE ÇEVRESİNDE YER BAğLILIğI-MORFOLOJİK	
DEğİŞİM İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİ İÇİN ÖNERİ	34
3.1. Teorik Çerçeve.....	34
3.2. Gözlem.....	42
3.3. Arşiv Çalışması.....	43
BÖLÜM 4.	
ALAN ÇALIŞMASI- KENTSEL MORFOLOJİK DEğİŞİMLERİN YER	
BAğLILIğI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN KENT MERKEZİ VE YAKIN	
ÇEVRESİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ SAKARYA HENDEK ÖRNEğİ.....	44
4.1. Hendek'in Mevcut Kimliğini Şekillendiren Tarihsel Süreç İncelemesi	44
4.2. Anket Çalışması.....	72
BÖLÜM 5.	
BULGULAR.....	75
5.1. Demografik Özelliklere Göre Verilerin Dağılımı.....	75
5.2. Güvenilirlik Analizleri.....	77
5.3. Normallik (Homojenlik) Analizleri	79
5.4. Korelasyon Testi	80
5.5. Regresyon Analizi	82
5.6. Meydandaki Değişim Algısı Cinsiyet İlişkisi.....	82
5.7. Meydandaki Değişim Algısı Kentte Yaşam Süresi İlişkisi	83
5.8. Meydandaki Değişim Algısı Kullanıcı Yaş Grupları İlişkisi	84
5.9. Meydandaki Değişim Algısı Meydanı Kullanım Sıklığı İlişkisi	85
5.10. Kente Bağlılık ve Meydana Bağlılığın Cinsiyet İlişkisi	87
5.11. Meydana Bağlılığın Kentte Yaşam Süresi İlişkisi.....	88

5.12. Meydana Bağlılık -Meydanı Kullanım Sıklığı İlişkisi	90
5.13. Meydana Bağlılığın Kullanıcı Yaş Grupları İlişkisi.....	91
5.14. Kente Bağlılığın Kullanıcı Yaş Grupları İlişkisi	92
5.15. Kente Bağlılığın Meydanı Kullanım Sıklığı İlişkisi.....	93
5.16. Kente Bağlılığın Kentte Yaşam Süresi İlişkisi	94
5.17. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı Öğrenim Durumu İlişkisi	95
5.18. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı ile Ev Sahipliği İlişkisi	96
5.19. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı ile Yaşam Yeri İlişkisi.....	97
5.20. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı ile Çalışma Durumu İlişkisi.....	98
5.21. Özet Tablolar	99
BÖLÜM 6.	
SONUÇ VE ÖNERİLER	101
KAYNAKLAR	107
EKLER	114
ÖZGEÇMİŞ	117

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

KAKS	: Katlar Alanı Kat Sayısı
Sig.	: Anlamlılık, P değeri (Significant)
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (Statistical Package for the Social Sciences)
TAKS	: Taban Alanı Kat Sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Mekândan yere: Bir labirenti öğrenmek. Başlangıçta giriş noktası tanınır; sadece mekân (A). Zamanla daha çok yer işareti öğrenilir (B, C). Son olarak mekân, tanıdık yer işaretlerinden ve yollardan oluşur - başka bir deyişle yer olur (D).....	14
Şekil 2.2. Literatürdeki yazar-kavram benzerliklerinin gösterimi	15
Şekil 2.3. Literatürdeki kavramların farklılıklarının gösterilmesi	15
Şekil 2.4. Yer bağlılığının bileşenleri	20
Şekil 3.1. Kamusal alan kullanım önerisi	39
Şekil 3.2. Kent merkezi kullanım döngüsü	40
Şekil 3.3. Çalışma şemasının açıklanması	42
Şekil 4.1. Hendek ilçesinin sınırı (solda), Hendek ilçesinin imar sınırı (sağda).....	45
Şekil 4.2. Çalışma alanı.....	45
Şekil 4.3. 1940-2019 yılları arasındaki uydu fotoğrafları kent merkezi ve yakın çevresini gösterir biçimde.....	46
Şekil 4.4. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı kullanım izin belgesi toplam.....	47
Şekil 4.5. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı ruhsatı toplam.....	47
Şekil 4.6. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı kullanım izin belgesi kat sayılarına göre.....	48
Şekil 4.7. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı ruhsat sayıları kat sayılarına göre.....	48
Şekil 4.8. Çalışma kapsamında yer alan kent merkezindeki caddeler	49
Şekil 4.9. Kent merkezinde yer alan binalar	50
Şekil 4.10. Kentsel yapıyı çevrede değişimler	50

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1. Hendek kent merkezinde yaşanan değişimlerin ortaya konulması.....	51
Tablo 4.2. Evren büyüklüğü ve hata payına göre değişen örneklem büyüklükleri	74
Tablo 5.1. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre cinsiyet durumunun dağılımı.....	75
Tablo 5.2. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre yaş gruplarının dağılımı.....	75
Tablo 5.3. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre öğrenim durumları dağılımı.....	76
Tablo 5.4. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre yaşam yeri dağılımı	76
Tablo 5.5. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre kentte yaşam süresi dağılımı.....	76
Tablo 5.6. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre yaşam yeri sahipliği dağılımı.....	77
Tablo 5.7. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre çalışma durumu dağılımı.....	77
Tablo 5.8. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre kent merkezini kullanım sıklığı dağılımı.....	77
Tablo 5.9. Verilerin yapılan ölçeklere göre güvenilirlik analizi sonuçları	78
Tablo 5.10. Verilerin yapılan ölçeklere göre güvenilirlik analizi sonuçları	79
Tablo 5.11. Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk'e göre normallik testi.....	80
Tablo 5.12. Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri.....	80
Tablo 5.13. Verilere göre korelasyon analizi sonucu ilişki durumları.....	81
Tablo 5.14. Verilere göre korelasyon analizi sonucu ilişki durumları korelasyon 0, 05 düzeyinde anlamlı	81
Tablo 5.15. Meydandaki değişim algısı ve meydana bağlılık ölçekleri arasında uygulanan regresyon analizi.....	82

Tablo 5.16. Meydana bağlılık ve sosyal bağlar arasında uygulanan regresyon analizi	82
Tablo 5.17. Cinsiyete göre meydandaki değişim algısı T testi sonucu	83
Tablo 5.18. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydandaki değişim algısı ve kentte yaşam süresi	83
Tablo 5.19. Verilere göre meydandaki değişim algısı ve Hendek'te yaşam süresi arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi	84
Tablo 5.20. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydandaki değişim algısı ve kullanıcı yaş grubu arasında	84
Tablo 5.21. Verilere göre meydandaki değişim algısı ve kullanıcı yaş grubu arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi.....	85
Tablo 5.22. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydandaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında.....	85
Tablo 5.23. Verilere göre meydandaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında uygulanan tek yönlü ANOVA testi sonucu	85
Tablo 5.24. Verilere göre meydandaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında uygulanan Tukey test sonucu.....	86
Tablo 5.25. Verilere göre meydandaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında uygulanan LSD test sonucu	87
Tablo 5.26. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeklerine göre cinsiyet ilişkisi.....	88
Tablo 5.27. Meydana bağlılık leğinin kentte yaşam süresi ilişkisi	88
Tablo 5.28. Verilerin meydana bağlılık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 1-5 yıl yaşam süresi ilişkisi	89
Tablo 5.29. Verilerin meydana bağlılık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 5-10 yıl yaşam süresi ilişkisi	89
Tablo 5.30. Verilerin meydana bağlılık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 10-20 yıl yaşam süresi ilişkisi	89
Tablo 5.31. Verilerin meydana bağlılık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 20-30 yıl yaşam süresi ilişkisi	89
Tablo 5.32. Verilerin meydana bağlılık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 30 yıldan fazla yaşam süresi ilişkisi	90

Tablo 5.33. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 -5 yıl arası ve 20-30 yıl arası yaşam süresi ilişkisi.....	90
Tablo 5.34. Verilerin meydana bağıllık ölçeğine göre meydana kullanım sıklığı ilişkisi	90
Tablo 5.35. Meydana bağıllık ölçeğinin kullanıcı yaş grubu ilişkisi	91
Tablo 5.36. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 18-25 ve 56-64 arasındaki ilişkisi	91
Tablo 5.37. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 26-35 ve 56-64 arasındaki ilişkisi	92
Tablo 5.38. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 36-45 ve 56-64 arasındaki ilişkisi	92
Tablo 5.39. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 46-55 ve 56-64 arasındaki ilişkisi	92
Tablo 5.40. Kente bağıllık ölçeğinin kullanıcı yaş grubu ilişkisi	93
Tablo 5.41. Verilerin kente bağıllık ölçeğine göre meydana kullanım sıklığı ilişkisi	93
Tablo 5.42. Kente bağıllık ölçeğinin kentte yaşam süresi ilişkisi.....	94
Tablo 5.43. Verilerin kente bağıllık ölçeğine göre kentte 1 yıldan az ve 20-30 yıl yaşam süresi ilişkisi	94
Tablo 5.44. Verilerin kente bağıllık ölçeğine göre kentte 1 yıldan az 30 yıldan fazla yaşam süresi ilişkisi.....	94
Tablo 5.45. Verilerin kente bağıllık ve meydana bağıllık ölçeğine göre öğrenim durumu ilişkisi	95
Tablo 5.46. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve öğrenim durumu arasında	96
Tablo 5.47. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ile öğrenim durumu arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi.....	96
Tablo 5.48. Verilerin kente bağıllık ve meydana bağıllık ölçeğine göre ev sahipliği ilişkisi	96
Tablo 5.49. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve ev sahipliği arasında.....	96

Tablo 5.50. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve ev sahipliği arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi	97
Tablo 5.51. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeğine göre yaşam yeri ilişkisi	97
Tablo 5.52. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve yaşam yeri arasında.....	97
Tablo 5.53. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ile yaşam yeri arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi.	97
Tablo 5.54. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeğine göre çalışma durumu ilişkisi.....	98
Tablo 5.55. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve çalışma durumu arasında	98
Tablo 5.56. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve çalışma durumu arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi.....	98
Tablo 5.57. Verilere göre oluşturulan özet durum	99
Tablo 5.58. Verilere göre oluşturulan özet durum	99
Tablo 5.59. Verilere göre oluşturulan özet durum	100
Tablo 5.60. Verilere göre oluşturulan özet durum	100
Tablo 5.61. Verilere göre oluşturulan özet durum	100

ÖZET

Anahtar kelimeler: Kentsel Morfoloji, Yer Bağlılığı, Kent Merkezi, Kentsel Hafıza

Son yıllarda kentlerde yaşanan hızlı kentleşme süreçleri kentleri çok katmanlı hale dönüştürmektedir. Bu çalışmada, kent merkezi ve çevresinde yaşanan morfolojik değişmelerin kentte yaşayan kullanıcıların yer bağlılığı üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Kentsel değişmelerin okunabilmesi için arşiv çalışması yapılarak hava fotoğrafları ve eski fotoğraflar değerlendirilmiştir. Kentlilerin sık olarak kullandıkları, ortak kent kimliklerini paylaştıkları kamusal alanların geçmiş ve günümüzdeki durumları ortaya konulmaktadır. Yer bağlılıklarının ölçülebilmesi amacıyla anket çalışması oluşturulmuştur. Beşli likert ölçeği ve açık uçlu sorulardan oluşturulan anket, IBM SPSS 25 Programı üzerinde analiz edilmiştir.

Anket soruları demografik verileri içeren sorulardan başlamaktadır. Diğer sorular kente bağlılık, meydana bağlılık ve meydana bağlılık değişim algısı olarak üç ölçek olarak gruplandırılmıştır. Ölçekler üzerinde güvenilirlik analizlerinin yapılmasının ardından ölçekler ve demografik veriler arasındaki ilişkiler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre gruplar arası farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Kente bağlılığın yaşam süresi grupları arasında farklılık gösterdiği, meydana bağlılığın yaşam süresi ve yaş grupları arasında farklılık gösterdiği, meydana bağlılık algısının ise kullanım sıklığı gruplarında farklılık gösterdiği bulunmuştur. Meydana bağlılık ve meydana bağlılık değişim algısının ilişkisinin analizinde ise bu iki ölçeğin birbiri ile negatif ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre, kentsel morfolojik değişmeler kentsel hafıza üzerinde kayba yol açarak yer bağlılıklarını negatif yönde etkilemektedir. Kentte meydana gelen değişimler etkisinde, kente bağlılık, kamusal alana bağlılık duygularının ilişkisinin anlaşılması, kentsel planlama aşamalarında dikkat edilmesi gereken konulardandır. İnsanlar yer bağlılığı kurduğu mekân ve kentleri geliştirmek, korumak istemekte ve iyileştirme çalışmalarında rol almak istemektedir. Yaşanabilir şehirler oluşturulması için yer bağlılıklarının geliştirilmesi ve korunması önem kazanmaktadır.

IN URBAN AREAS OF TURKEY, ANALYSIS OF THE IMPACT OF MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE 20 TH CENTURY ON PLACE ATTACHMENT

SUMMARY

Keywords: Urban Morphology, Place Attachment, City Center, Urban Memory

The rapid urbanization processes in cities have transformed cities into multi-layered in recent years. Effects of morphological changes in the city center and its surroundings on people who are living in the city are researched at this study. To understand urban changes, city's aerial photographs and old photographs are evaluated by doing an archive study. The past and present situations of the public spaces, which are used frequently by the city dwellers and shared their common urban identities, are presented. A survey study was created in order to measure place attachment. The questionnaire, which consists of a five-point Likert scale and open-ended questions, was analyzed on the IBM SPSS 25 Program.

Survey begin with questions that contain demographic data. Other questions are grouped into three scales as city attachment, square attachment (place attachment in square) and perception of change in the square. After the reliability analysis of the scales, the relationships between the scales and demographic data were evaluated. According to this evaluation, differences were observed between the groups. It is obtained that there is a difference between city attachment and lifetime in the city and between square attachment and lifetime in city and age groups in the city and also between the perception of change in the square and the frequency of use of square. In the analysis of the relationship between square attachment and the perception of change in the square, it was observed that these two scales were negatively related to each other.

According to the findings obtained in the research, urban morphology changes cause a loss of urban memory, which negatively affects place attachment. Understanding the relationship between loyalty to the city and the place attachment to the public space under the influence of the changes in the city are among the issues that need to be considered in the urban planning stages. People want to develop and protect the places and cities they are committed to and want to take part in improvement works. In order to create livable cities, it is important to develop and protect place attachment.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

“(…) Bizim gözümüze görünen gündelik hayat, bilinçaltının mağaraları ve yeraltı geçitleriyle, modernlik denilen belirsiz ve yanıltıcı gökyüzü arasında duran bir toprak parçasıdır.” (Lefebvre, 1998).

Kent, geçmişte yaşadığı değişim ve dönüşümleri, yaşanmışlık izlerini canlı bir varlık olarak hafızasında taşıırken bu bilgi ve birikimleri geleceğe aktararak geleceği fener gibi aydınlatır. Kent yapısı gereği birçok ilişkiyi barındırdığı, bu ilişkiler ile sürekli etkileşim halinde olduğu ve değişim ve dönüşüme açık olmasıyla karmaşıklaşmaktadır. Gündelik hayat içerisinde ise bu karmaşık ilişkiler, insan yaşamının mekânsal sahnesi haline gelir. İnsanların toplum içinde birlikte ve kendi bireyselliklerini yaşadıkları yerler olarak adlandırabileceğimiz kentler, kentlilerin soluklanıp nefes aldıkları karşılaşma mekânlarını barındıran, gündelik yaşamın da bir parçası olarak, insanların yaşam aktivitelerini sergiledikleri mekânsal sahneleridir. Kentler aynı zamanda, kentlinin hafızasında biriken yaşanmışlıkların belleklerde saklı kaldığı, geçmiş ve gelecek bağlantısını koparmayan şimdinin/anın yaşandığı mekânlardır. Geçmiş ve gelecekle kurulan köprüyle katman katman aktarılan bellekteki birikimler kentin şekillenmesinde etkili olur.

Kentli, kentte fiziksel olarak sürekli temas halindeyken duyuşal/duygusal olarak da kentle bağ kurabilir. Heidegger, “Mekân yerlere bölünmüştür.” sözüyle mekânın yaşadığımız kentsel çevredeki bütün alanları içerdiği, yerlerin ise bu mekânlar arasından insanın seçmiş olduğu, aidiyet kurduğu, özne için duygusal anlamlar içeren mekânlar olarak bir ayırtırmaya gider. N. Schulz, getirdiği bakış açısı ile duyuşal/duygusal/varoluşsal olarak da kentle bağ kurulabileceğini ve böylelikle

aidiyet hissedilebileceğini vurgulamaktadır. Bu durumu ‘genius loci’ kavramı üzerinden tartışarak, insanların kendi ruhlarının ve yaşadıkları fiziksel çevrenin ruhlarını mekânlara yansıtılabildikleri ölçüde, mekânların ruh kazandığını ifade etmektedir.

Heidegger’ın felsefesinden yola çıkarak, mekânların tek başına “yer” olmadığını, anlam kazanan mekânlara “yer” denilebileceğini söylemektedir (Schulz, 1980). Ryden bu düşünceye benzer şekilde insanın “mekânın ruhuna” erişilebilmesi için, insanın mekânı zaman içerisinde tanıması, kavraması gerekliliği üzerinde durmakta, bu sayede mekânların insanlar tarafından kendi yeri olarak benimsenebileceğini ifade etmektedir (Ryden, 1993). Buna bağlı olarak da doğal ve kentsel mekânlardaki aidiyetin izini mimari mekân-yapı üzerinden okumaya çalışmaktadır. Adeta mekânla senkronize olan insan kendi yeri olarak kabullendiği mekânda uyum sağlar ve böylece aidiyetini güçlendirir. Schulz bu anlamda, fenomenolojik yaklaşımla bireylerin mekânları nasıl deneyimledikleri üzerinde durmakta, belirli yapısal elemanlar ile sınırlanan-tasarlanan mekân üzerinde insanın mekânsal deneyimlerinin incelenmesi gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Hayatın yaşanan kentsel çevre dışında insanın belleğinde saklanan hatıraları üzerinden anlamlandırıldığı söylenebilir. Yaşanan fiziksel çevre ile kurulan bağ belleğe eklenmekte, böylelikle fiziksel çevrenin anlamı yeniden şekillenip değişim göstermesiyle canlı kalabilmektedir (Tuncer, 2010). Bu ifadelerle dayanarak, yere ait olma durumunun, günlük yaşam deneyimleri ile anlam kazandığı söylenebilir. Aidiyet insanların hafızasında yer edinerek soyut bir biçime bürünürken, gündelik yaşam deneyimleri ile somut olarak anlam kazanır.

Bu yüzden kent kimliği ve buna bağlı olarak da kent sürekli inşa halindedir. Keleş, kent kimliğini tanımlarken, kent tarihinin ve kentin fiziki yapısının/doğasının kent üzerinde bıraktığı iz olarak ifade etmektedir (Keleş, 2005). Schulz, Gaudi’nin Sagra de Familia’sı üzerinden bu durumu örneklerken, doğa-insan-yapı kavramlarının birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini, o yere ait ruhun somut olarak bir yapı

üzerinden görünür kılınarak, insanlara oraya aitlik hissinin kazandırılmasını ve kente kimlik kazandırılmasının amaçlandığını söyler (Schulz, 1980).

Kentler, toplumun aynası görevini üstlenerek insanların kültürel, fiziksel, ekonomik ve sosyal durumlarını yansıtır. Conzen, bu durum üzerinden kentlerin, yaşayan insan topluluklarının parçası olduğunu ve kültürlerini gelecek nesillere aktardıklarını ifade etmektedir. Kent sosyal hayatta birçok aktiviteyi gerçekleştirmeye olanak sağlarken sosyal hayatın gereklilikleri ise zamanla aynı kalmamakta, değişim göstermektedir. Bu zamansal süreç içerisinde kent, değişimin yapı taşlarından biri haline gelir. Conzen, bu sebeple, kentlerin sadece fiziki özelliklerine bağlı kalınarak morfolojik yapılarının incelenmesini değil, bu duruma eşlik eden kültürel değişimlerin de tarihsel süreklilik içerisinde incelenmesini öngörmektedir (Conzen, 2004). Kentleri bu bağlamda sadece tarihsellik/zaman ve tanımlı boşlukların-dolulukların meydana getirdiği (fiziki yapısıyla) ifade etmek yetersiz kalacaktır. İnsan tarafından algılanan, deneyimlenen bir kültür birikimi ile kentleri ifade etmek daha doğru olacaktır. Lefebvre de bu anlamda kentsel mekânları, yaşanan, algılanan, tasarlanan mekân (lived, perceived and conceived space) olarak 3 kavram üzerinden ele almaktadır (Lefebvre, 1991).

Kent araştırmalarında, tarihsellik (zaman) ve mekân kavramları üzerinden kentin kavramsal şekillenmesi kurgulanırken, insan faktörünün de kentin kullanıcısı olarak ele alınması gerekmektedir. Böylelikle kent edilgen bir kavram olmaktan çıkıp, insan faktörünün şekillendirdiği yapıyla tanımlanabilecektir. Bu anlamda ise, gündelik hayat –kent kullanıcısı öznenin kenti kullandığı süreçteki periyod- mekâna ve topluma dair bir inceleme alanı olarak ele alınabilir. Gündelik hayat kavramı üzerinde çalışan Lefebvre (1998), gündelik hayatın zıt iki karaktere sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu zıtlıkları ise gündelik hayatın, devingen/sürekli/akışkan yapısı ve durağan/monoton/sıradan yapısı olarak ifade eder. Bu yapılar iç içe geçmiş ilişkiler ağı gibi birbiri ile sürekli bağlı kalmaktadır ve etkileşim halindedir. Kent böylelikle yaşanır olmaktadır.

Tarihsel süreklilikte kentte meydana gelen değişimler kentte çeşitliliği sağlamakta, bu da geçmişle aynı ilişkileri barındıran bir geleceğin monoton oluşunu kırmaktadır ve şimdinin saptanabilir/kesin olmasından kenti kurtarmaktadır (Mumford, 1946). Bu bakış açısında kent aslında tahmin edilemez, sonsuz sayıda ihtimali barındıran adeta uçsuz bucaksız yapıya sahiptir. Madanipour da geçmişten kopulamadığı gibi geleceğin de tamamen öngörüleemeyeceğini söyleyerek bu savı desteklemektedir (Madanipour, 1996). Kent geçmiş, şimdi ve geleceğin ayrı ayrı değil bir bütün olarak kurgulanmış kompozisyonu olarak ifade edilebilir. Kenti tam olarak anlayabilmenin yolu, ne geçmiş zamanın çözümlenmesi, ne şimdinin ne de geleceğin çözümlenmesi ile mümkün olacak, ancak bu ilişkilerin bir arada düşünülmesiyle kent kurgusu kavranabilecektir. Bu anlamda da kentin morfolojik olarak incelenmesi, kentin geçmiş bağlantılarının ortaya çıkarılması, şimdinin algılanması, geleceğin ise öngörülmesi açısından anlamlı olacaktır.

1.1. Tezin Problemi ve Amacı

Kentin yaşayan canlı bir organizma gibi olması zaman içerisinde değişimlere uğramasını kaçınılmaz kılmaktadır. Kentler, devingen, sürekli, akışkan, kültürel ve kimliksel özellikleri barındıran mekânsal topluluklar bütünü olma özelliğiyle tarihsel süreç içerisinde, zamanın getiri ve götürülerine göre sürekli şekil almaktadır. Kent, yıllar içerisinde değişime uğrarken bu değişimlerin şekillenmesinde yerel yönetimlerin kararları ve bu kararlara bağlı olarak değişen imar planları etkili olduğu gibi, özellikle kent çeperlerinde oluşan plansız ve hızlı gelişen bazı yeni yerleşimlerin de o bölgelerde planlamayı etkilediği görülmektedir. Zamanla yaşanan nüfus artışı, kentte gerçekleşen arz ve talebin gelişimi veya değişiminin neden olduğu fiziksel (mekânsal) değişim taleplerine, sadece kat yüksekliğinin değişmesi, belirli bölgelerdeki yoğunlukların (Taks ve Kaks oranlarının değişimi) artıp azalması olarak bakılmaması gerekmektedir. İmar kuralları ile cevap verilmeye çalışılan bu değişim taleplerinin gerçekleşmesi durumunda, kentlilerin günlük hayattaki deneyimlerinde oluşturacağı farklılığın da dikkate alınmasının gereği anlaşılmaktadır. Tarihsel süreklilikte meydana gelen bu değişimlerin okunur kılınmasına morfolojik analizler yardımcı olabilmektedir.

Kent bütün değişim ve dönüşümleri yaşarken geçmişten geleceğe iz taşıma görevini üstlenmekte, yaşanmışlıkları aktarmaktadır. Bu yaşanmışlık kentlinin hafızasında edindiği yer ile anlam kazanır. Kentlerin tarihsel süreçlerinin incelenmesi, geçmişle olan bağlantılarının aydınlatılmasıyla, gelecek için de adeta bir zaman makinesi görevi üstlenerek, gelecek kenti tasvir etmede, bunun için bir projeksiyon oluşturulmasında etkili olacaktır. Kentin fiziksel yapısındaki bu farklılık, tekil olarak insanın yakın çevresiyle kurduğu ilişkiyi değiştirmekle kalmayıp, sokak, cadde ve mahalle ölçeğinde, kentlilerin sosyal etkileşim alanlarını da etkileyip, sokak ile bina, bina ile insan, insan ile sokak arasında kurulan ilişki biçimini de değiştirmektedir. Zaman içerisinde meydana gelen değişimler kentin fiziksel yapısında olduğu kadar sosyal kültürel yapısında değişimleri beraberinde getirmekte, bu durum kenti deneyimleyen kullanıcı olarak insanların kent hafızasında dönüşümler oluşturmakta ve yer bağlılıklarını etkilemektedir.

Bu çalışmada, Hendek kent merkezinin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimlerin çözümlenmesi ve bu çözümleme sonucu ulaşılabilecek olan sonuçların değerlendirilmesi ve belgelendirilmesiyle, 1940'lı yıllardan günümüz kent dokusunun oluşmasına kadarki süreçte, kentin kültürel toplumsal siyasi ekonomik durumlarındaki değişime bağlı olarak gelişen kent dokusundaki morfolojik olarak yaşanan değişimler incelenecektir. Kent hafızasının buna bağlı olarak da yer bağlılığının korunup korunmadığı ve yer bağlılığını morfolojik değişmelerin etkileyip etkilemediği araştırılacaktır. Kentsel hafıza ve yer bağlılığı arasındaki birbirini besleyen ilişkinin varlığı, kentsel hafızada iz bırakan tarihi, kültürel yapılarla mümkün olurken, kentsel hafıza-kentsel morfoloji ilişkisi bu bağlamda kurulmaktadır. Kentin mekânsal gelişim ve değişim sürecinde meydana gelen farklılıkların kentsel hafızada kendine yer bulup bulamadığı, yer bağlılıklarının ise bu süreçte yaşadığı değişimin sorgulanması amaçlanmaktadır.

1.2. Tezin Kapsamı ve Yöntemi

Bu tez çalışmasında; giriş, literatür taraması, önerilen yöntem, alan çalışması ve sonuç kısımlarıyla birlikte toplam beş bölümden meydana gelmektedir. Çalışmanın

birinci bölümünde problem, amaç, kapsam ve yönteminin açıklandığı giriş bölümü bulunmaktadır. İkinci bölümde kentsel morfoloji ve yer bağıllığı kavramlarını açıklayan literatür taraması yer almaktadır. Üçüncü bölümde yer bağıllığının ve morfolojinin karşılıklı ilişkisinin incelenmesi için oluşturulan yöntem açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise, çalışma alanını tanımlayan, çalışma alanına ait yapılan arşiv araştırmaları sonucu ortaya çıkan veriler ışığında morfolojik analizlerin yapıldığı ve literatür taraması sonucu belirlenen anketin kullanıcılar üzerinde uygulanması sonucu ortaya çıkan verilerin karşılaştırılmalı olarak değerlendirildiği bölüm yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise dördüncü bölüm sonucunda ortaya çıkan veriler sonucu değerlendirme yapılarak, yer bağıllığını etkileyen faktörler ve kentsel hafızanın korunması yönündeki öneriler açıklanmaktadır.

Sakarya ili Hendek ilçesi içerisinde bulunan Hendek kent merkezi alan çalışmasının örneklem alanını oluşturmaktadır. Yapılan gözlemler sonucunda Hendek Kent Merkezi ve çevresi, halkın kente dair duyduğu yer bağıllığını ve yer bağıllığının morfolojik değişimler sonucu korunup korunmadığının sorgulanabildiği bir imkâna sahiptir. Hendek halkının sosyalleştiği, günlük yaşam rutinlerini gerçekleştirdiği, sosyo-mekânsal kimliklerini ifade edebildikleri kamusal bir alan olması sebebiyle, yer bağıllığının toplumsal olarak kentsel hafızası üzerinde gerçekleşen morfolojik değişimler etkisinde okunabilirliğinin gerçekleştirilmesi amaçlandığından, alan çalışması için uygun görülmüştür. Kentsel hafıza morfoloji üzerinden ele alınarak, kentsel hafızada yer edinen mekânsal öğeler ve bunların değişiminin yer bağıllığına etkileri Hendek Kent Merkezi üzerinden ele alınarak sorulara yanıt aranmıştır.

Önerilen yöntemin birinci aşamasında ilgili literatürdeki kavramlar tanımlanmış, örnek çalışmalar değerlendirilmiştir. İkinci aşamasında ise, morfolojik analizlerin yapılabilmesi amacıyla arşiv çalışması yapılarak kente ait eski fotoğraflar, imar planları ve hava fotoğrafları toplandı. Üçüncü aşama olarak, çalışma alanında yapılan gözlemler sonucu önceden hazırlanan anket soruları ile örneklem grubunun sosyo-demografik yapısını anlamaya yönelik, kişisel bilgilerini içeren yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve yaşama süreleri ile alakalı bilgilerin tespiti için anket soruları hazırlanmıştır. Daha sonra literatürde konuyla ilgili hazırlanmış olan aidiyeti

tanımlayan, yer kimliği, yer bağlılığı, yer duygusu, yer bağımlılığı konularında yapılmış olan çalışmalarda kullanılan anket soruları da dikkate alınarak, meydanarşısının kullanma sıklığı, günlük rutinlerin tespiti ve çevreyi algılayış düzeylerinin tespiti için sorular hazırlanmıştır.

BÖLÜM 2. LİTERATÜR TARAMASI

2.1. Morfoloji ve Kentsel Morfoloji

Morfoloji, genel tanımı ile biçim bilgisi, yapı bilgisi olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, Mimarlık Sözlüğü). Morfoloji kavramı biyoloji, arkeoloji, mimarlık gibi birçok alanda çalışılırken, ilk olarak Goethe tarafından ele alındığında, konu olan her şeyin incelenmesi ve tanımlanmasını içeren bilim dalı olarak ifade edilmektedir (Goethe, 1790). Mimarlıkta ise kentsel morfoloji kavramı, yerleşmelerin (kentsel veya kırsal) fiziki yapısının (büyüklük, biçim, form), kenti oluşturan-biçimlendiren bileşenlerin incelenmesini konu alır. Bu anlamda ise kentteki açık-kapalı alanları, parselleri, parsel içerisindeki yapıları-blokları, yapıların plan tipolojisini, cephe sistemlerini, yolları, düğüm noktalarını, sınırlarını ve tüm bu alanların birbiri ile ve diğer yerleşim alanları ile olan ilişkisini, fonksiyonlarını ele alır. Kentin yapısının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği değişimleri incelemek kent morfolojisinin konusudur. Moudon, kentsel morfolojiyi insanın yaşam alanı olan kentin incelenmesi olarak tanımlarken, Larkham kentin fiziksel yapısındaki karmaşıklığın incelenmesi olarak ifade eder (Moudon, 1997; Larkham, 2006). Kentsel morfolojinin amacı, kentin fiziki dokusunda zamanla meydana gelen değişim-dönüşümlerin ortaya konulması, mekânsal ve işlevsel olarak geçirilen dönüşümlerin incelenmesi ve bu bilgilerin belgelenip açıklanmasıdır (Kubat ve Topçu, 2009).

2.1.1. Kentsel morfolojiye kuramsal yaklaşım

Morfolojik analizler, kentleri meydana getiren tüm dolu-boş yapılaşmış çevrelerdeki fiziksel doku değişimlerinin belirlenmesi olarak ifade edilebilir (Moudon, 1997).

Kentsel morfoloji çalışmaları sokak dokularının incelenmesi ile başlayıp, zamanla çalışmalara arazi ve bina kullanım çeşitlerinin, yapı yoğunluklarının ve fonksiyon değişimlerinin incelenmesi ile devam etmiştir (Whitehand, 2007).

Moudon, kentsel dokunun şekillenmesinin morfolojik analizler yardımıyla okunmasını üç tema üzerinden ifade etmektedir, bunlar:

1. Kentsel dokuyu oluşturduğunu ifade ettiği binalar/boşluklar, parseller ve yollar (forms)
2. Kentsel dokunun 4 seviyede ayrışarak tanımlabildiğini/çözömlenebildiğini ifade ettiği bina/parsel, cadde/blok, şehir ve bölge (resolutions)
3. Kentsel doku böylelikle bu tanımlanan etkenler etrafında zamanla değişim ve dönüşüme uğrar, bu etkenler incelenip ortaya konulduğunda kentsel morfoloji tanımlanmış olmaktadır (time)

Bu tanımlardan hareketle de kentsel morfolojinin bu üç bileşenden (form, ayrışma, zaman) oluştuğunu ifade etmektedir (Moudon, 1997).

2.1.2. Kentsel morfoloji okulları

Kentsel morfoloji alanında çalışmalarda bulunan üç okuldan bahsedilebilir. Bunlar: İngiliz Okulu, İtalyan Okulu ve Fransız Okulu. İtalyan Okulu 1950’de Muratori tarafından kurulduğunda tipoloji ve morfoloji kavramları üzerinden kent ve mekânların incelenmesi yönünde çalışmalarda bulunmaktadır. Çalışmalarında coğrafi verilere dayanarak kentin gelişmesini tarihsellik üzerinden incelemektedir. Canniggia da Muratori ile beraber bu okulun temsilcilerinden olup, Muratori’nin aksine kenti durağan bir nesne olarak değil, tamamlanmamış yapı olarak ifade ederek bir “süreç” olarak tanımlar. Kentin çeşitli tiplerin zaman ve mekân ekseninde şekillenip dönüşmesi ile geliştiğini ifade eder (Moudon, 1997). Muratori ve Canniggia yaptıkları tipolojik çalışmalar ile mimari tasarımı gruplandırmakta ve bu nedenle tasarımcıyı kısıtlamalarıyla eleştiri almaktadırlar. Muratori için tip, bir zihinsel ifadedir ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekil alır. Böylece bir kültürün de ifadesi

haline gelir. Kentsel mekânların üretiminde belirli tipler bulunmakta, bunların bir araya gelişleri fiziki çevreyi meydana getirmektedir (Castex ve Panerai, 2005).

İngiliz Okulu ise Conzen'in çalışmalarıyla şekillenirken, kent formunun anlamlandırılması için kavramsallaştırma çabasında olduğu görülebilir. Yerleşim-plan analizi tekniğini geliştirerek, kentin inşa süreci ve sebeplerini araştırırken, kenti sokak, parsel ve yapı olarak katmanlarına ayırıp tarihsel süreçte farklılaşan arazi kullanım kararlarının incelenmesini öngörür. Kentin tarihsel anlatısının gelecek kentin inşasında bir altlık oluşturup kılavuzluk edebileceğini ifade eder. Kentlerin toplumla olan ilişkilerinde çeşitli ihtiyaçlar sonucu gelişip dönüştüğünü, bu yüzden de toplumların kültürel yapılarının temsili olduğunu, kentlerin kültürel birikimlerinin de incelenmesi gerektiğini belirtmektedir (Conzen, 1960, 2004). Conzen morfolojik bölgeleme ve kent kenarı/çeperi kavramları üzerine çalışmalarda bulunmuştur.

Whitehand, Conzen'in tarih, topografya, kültür etkisindeki çalışmalarını devam ettirerek bunlara ek olarak kentin ekonomik yapısının da morfolojisini etkilediği yönünde çalışmalarda bulunmuştur (Moudon, 1997).

Fransız Okulu'nda ise mimarlık, sosyoloji, felsefe ve şehir planlama gibi disiplinler arası çalışmalar mevcuttur. Bu anlayış daha çok fiziksel yapı ve sosyal yapı arasındaki ilişkileri inceler. Castex ve Panerai bina tipolojisi, kentsel büyüme, kentsel okunabilirlik/imgeleme kavramları üzerinde çalışmaları bulunurken kentsel mekânın ifadesi için yöntemsel bir çerçeve çizer. Bina tipoloji analizleri ile kentsel kamusal mekân bağlantısını, binaların bağlamsal olarak kentteki ifadesini, bina cephe düzenlerini, binaların diğer binalarla olan ilişkisini incelerken yapılaşmamış çevrelerin, yolların, tanımlı-tanımsız boşlukların tipolojisini de ele alır (Castex ve Panerai, 2005). Kentsel çevre ve sosyal yapının karşılıklı etkileşiminin incelenmesi ile kentsel morfoloji çalışmaları göz ardı edilen sosyal yapının da incelemeye alınmasıyla bu anlamdaki eksikliği gidermek bakımından sosyal yapının incelenmesi bu çalışmalar açısından başarılı bir adım olmaktadır. İngiliz ve İtalyan Okullarının kentin daha çok iki boyutlu haritaları üzerinden yaptıkları (tarihsel ve kültürel çalışmaları da içeren), toplumsal yapıyı oluşturan, kentin şekillenmesinde etkili olan

insan deneyim ve yaşayışlarını ele almayan çalışmalara karşılık, Fransız Versailles Okulu'nun kentin fiziksel yapısının yanında, insan deneyimleri, algılarını içeren çalışmaları bulunur. Kentin şekillenmesinde etkili olan coğrafi, ekonomik ve siyasi faktörler olduğu kadar, kentte yaşayan insan topluluklarının zihinsel, algısal, deneyimsel olarak kent ifadesi de etkili rol alır. Bu yüzden kentin morfolojik yapısı incelenirken sadece fiziksel yapısının tarihsel süreçte geçirdiği değişimleri ele almayıp, sosyal-kültürel birikimler etkisinde şekillenen kent olarak inceleme yapılması kentin ruhunun anlaşılması için önem taşır. Çünkü kentler bu etkiler etrafında şekillenen çok katmanlı yapıyı içermektedir. Kent insan tarafından deneyimlendikçe her seferinde tekrar anlamlandırılır/kurgulanır. Mekânın ve kentin araştırılması sırasında sadece fiziki yapısının değil sosyal yapısı da bu etkileşimin konusu olması çok katmanlı kent anlatısı için uygundur.

Bu üç okul dışında kent morfolojisi alanında benzer ve farklı şekillerde çalışmalar yapılmaktadır. Krier, tipoloji ve morfoloji kavramları üzerinden kenti incelerken bunu tarihi kentler (Londra, Floransa, Viyana) üzerinden analizlere dayanarak form-biçim kavramlarıyla, kare, üçgen, dairesel geometrik şekilleri ve bunların açılı, parça ekleme-çıkarma, çarpıklaşması sonucu oluşan şekillerden meydana geldiğini açıklamaktadır. Kentsel mekânı dolu ve boş mekânlar olarak ele alıp bütün dışsal mekânların kenti oluşturduğunu ifade etmektedir. Estetik etkenleri ele almayıp sadece salt olarak sokak, meydan gibi temel formlar üzerinden kenti anlatmaktadır. Mekânın nasıl olması gerektiği konusunda tarif vermektedir (Krier, 1979).

Alexander, kentlerin biçimsel olarak belirli formüller üzerinden ele almakta, mekânların işlevsel yapısı üzerinde durmaktadır. "A Pattern Language" adlı kitabında kentlerin, tıpkı konuşma dillerinde olduğu gibi kendine ait özellikleri olduğunu, bunların benzerlikler ve farklılıklar gösterebileceğine vurgu yapmaktadır. Farklı kültürlere ait farklı biçim dilleri geliştirilebilir. Tarihsellikle ise ilgilenmemiş, mekânların, zamansız paylaşılan fonksiyonel ilişkiler ve gereksinimlerden kurgulandığını öne sürmektedir. Farklı yapısal elemanların -bu yapısal elemanları, tasarımcıyı ruha sahip mekânlar üretmesi için yönlendiren araçlar olarak tanımlar- mekânda bir araya geliş şekillerinin farklılaşması ile anlam kazandığını ifade

ederken, bunların konuşma dillerinde olduğu gibi kültürle göre değişiklik göstereceği için her zaman aynı kurguda mekânlar üretilemeyeceğini ifade eder (Alexander, 1977). Buna göre de zaman ve mekân ekseninde şekillenen kentler, kültürel birikimlerinin etkisi ile kentsel kimliği bir araya getirmektedir. Kentsel kimlik, tıpkı DNA kodları gibi, kentlere özgüdür ve nesiller boyu bir süreklilik halinde kimi zaman korunarak kimi zamansa değişime uğrayarak aktarılmaktadır.

Hillier, matematiksel dizim yöntemi üzerinden kenti incelerken, sosyal yapı kavramı üzerinden, “Sosyal yapı mı mekânı şekillendirir, yoksa mekânla mı sosyal yapı şekillenir?” sorusunu tartışırken, toplum ve insan ilişkileri üzerinden açıklamalar yapmaktadır. Giddens (2001), “Biz toplumu yaratırız, toplum da bizi yaratır.” söylemi ile toplum ve insan arasındaki ilişkiyi vurgularken, Hillier’in savını da desteklemektedir. Churchill, “Biz binalarımızı biçimlendiririz, sonra da onlar bizi biçimlendirir.” sözü de bina insan arasındaki ilişkiyi vurgular (Hasol, 2008). Hillier ve Hanson’a göre de her toplum kendi mekânlarının üretiminden sorumlu olduğu için, toplumlar kendi yaşayış tarzlarına uygun mekânsal düzenlere ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda da farklı mekânsal düzenler de ihtiyaca cevap verebilecek bir toplumsal sosyal alt yapıya gereksinim duyar. Bu anlamda kentler/mekânlar toplumsal, sosyal ve kültürel alt yapının nihai bir sonucu/ürünüdür (Hillier ve Hanson, 1984). Farklı kültür ve sosyal yapıdaki insanlar, yapılar ve kentler üzerinden kültürel-sosyal yapılarını somut olarak görünür kılmaktadır.

Kentsel morfoloji çalışmaları özetlenecek olursa, Conzen (1960) Whitehand ve Larkham (1972), Moudon (1992), Muratori kentin fiziksel yapısının incelenmesi konusunda çalışmalarda bulunurken, Lynch (1960), kentlilerin algıladığı mekân ve günlük yaşam pratiklerine bağlı kalarak kentsel morfolojinin incelenmesi yönünde çalışmaları bulunmaktadır.

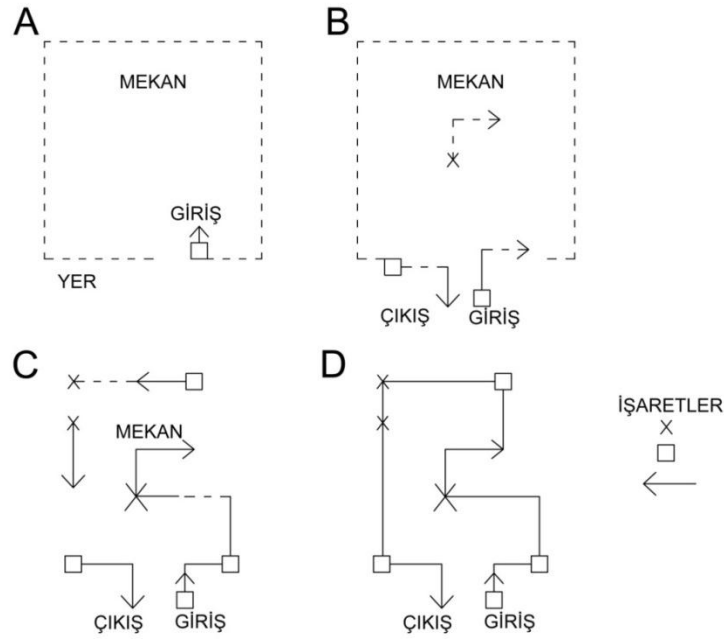
Kentsel morfoloji çalışmaları ile kaliteli kentsel çevre oluşturulması için yapı, ulaşım sistemlerinin gelişimi, dengeli açık yeşil alan yapılması, bu ilişkilerin orantısının uygunluğunun sağlanabilmesi bakımından önem arz eder. Bu anlamda son yıllarda

dikkat çeken erişilebilir, sürdürülebilir kentsel çevrelerin üretim süreçlerinde bu analizler etkili olabilir.

2.2. Mekân-Yer Tartışmaları ve “Yerin Ruhu” Yerin Anlamı

Kentsel yapılı çevredeki mekânların, anlamla yoğrularak, bağlamıyla ilişkilendirilmesi ile “yer” oluşur. Kişilerin hafızasında bir yeri nasıl hatırladıkları o yerin anlamını belirlerken, kentsel alanların bir boşluktan ziyade mekân olabilmesi için oraya kendini ait hissedene, tarihsel süreklilikte mekânı deneyimleyen insanlara ihtiyacı vardır. Kentsel çevrenin deneyimlenmesi sırasında insan zihninde şekillenen mekânlar tanınır hale gerek yerleri oluşturmaktadır (Lewicka, 2008; Erdoğan ve Ayataç, 2015). Her mekân yer değildir fakat her yer aynı zamanda mekândır.

Kenti labirent üzerinden örnekleyen Tuan (1977), mekân-yer kavramlarını Şekil 2.1.’de görüldüğü gibi açıklar. Kentte gezerek, deneyimleyerek başlangıçta algısal olarak daha karmaşık yapıda kavranan labirentin, zamanla deneyim sayesinde tanınmasıyla, gidiş yolu oluşturulması sayesinde karmaşık yapısının algılanması gerçekleşir. Farklılaşmamış, benzer gibi görünen alanlar daha iyi tanındıkça yere dönüşümünün gerçekleşecek, böylece mekânların deneyim yoluyla derin anlamına kavuşabilecektir (Manzo ve Perkins, 2006). Birey tarafından anlamını bulan mekânlara yer denilerek bu iki kavram arasındaki temel fark ortaya konabilir. Deneyimlenen kent ile insan karşılıklı ilişki içerisinde olup, deneyimin somut olarak anlam kazanması, mekânsallaşması aidiyet ile ilişkilidir (Aslıskender, 2008). İnsanlar yaşadıkları fiziksel çevrede daha önceki deneyimlerine dayanarak, zihinlerinde oluşan ifadeleri anlamlandırmakta, kendi süzgecinden geçirip yorumlayarak tasarladığı ya da yaşadığı mekâna bunu aktarmaktadır..

Şekil 2.1. Mekândan yere: Bir labirenti öğrenmek. Başlangıçta giriş noktası tanınır; sadece mekân (A). Zamanla daha çok yer işareti öğrenilir (B, C). Son olarak mekân, tanıdık yer işaretlerinden ve yollardan oluşur - başka bir deyişle yer olur (D) (Tuan, 1977)

2.3. Yer Duygusu (Sense of Place)

Yer, uzaydaki bir noktadan, boşluktan çok daha fazlasını bünyesinde barındırma özelliğiyle, insanın yaşam serüveninde buraya anlam yüklemesiyle değer kazandırırken, yer duygusu fiziksel mekânın içinde değildir ancak insan onun yorumunda varlık bulur (Ryden, 1993; Jorgensen ve Stedman, 2001).

Yer kavramı üzerine literatürde, anlam bakımından benzer kavramlar bulunmaktadır. Literatür taraması sonucunda Şekil 2.2.'de görüleceği üzere bu kavramlar arasındaki ilişkilerin birliği konusunda tek bir görüşe varılamadığı görülmektedir. Hidalgo ve Hernandez (2001), diğer yazarların çalışmalarını da işaret ederek, literatürdeki terminolojik karışıklığın bu alandaki gelişmelerin ilerlemesi yolundaki önemli bir engel olarak tanımlamaktadır. Çevre psikolojisi alanında, yer kavramı üzerinde yapılan çalışmalarda, Proshansky "yer kimliği" (place identity), Relph ve Tuan "yer duygusu" (sense of place) ya da "kök salma" (rootedness), Stokols ve Shumaker "yer bağımlılığı" (place dependence), Gerson, Altman ve Low, "yere bağlanma", "yer bağlılığı" (place attachment), Hummon "topluluk duygusu ve kimliği", şeklinde kavramsallaştırılma yolunu izlemiştir (Lalli, 1992; Jorgensen ve Steadman,

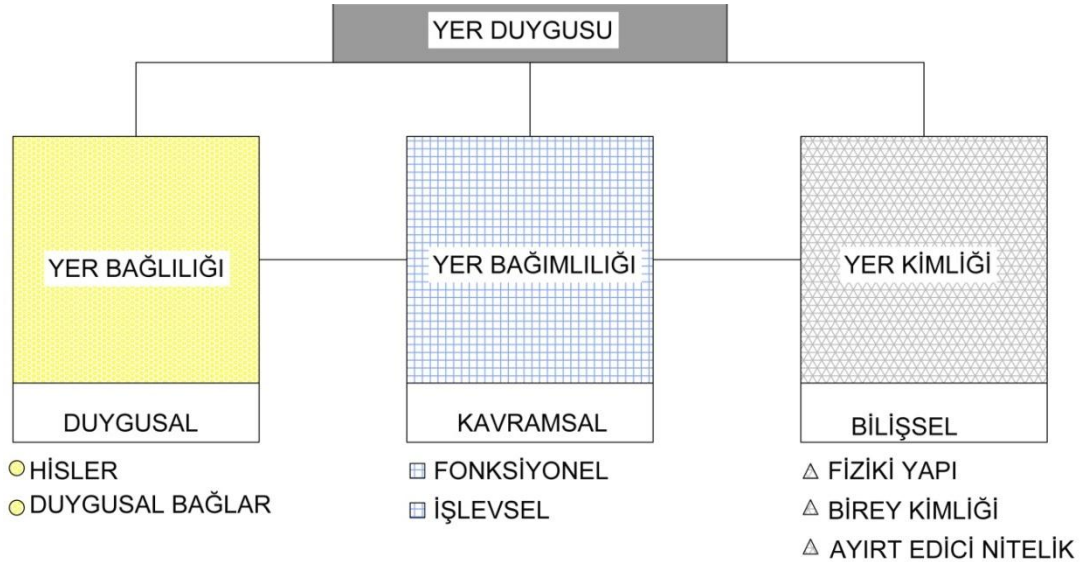
2001). Bu kavramlar yer yer birbirinden ayrı kullanılırken, bazı durumlarda ise birinin diğerini kapsayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir.

		YER									
		TUAN (1974)	LEWICKA (2005;2008)	HUMMON (1993)	PROSHANKSY (1983)	ALTMAN VE LOW (1992)	JORGENSEN VE STEDMAN (2001)	MANZO VE PERKINS (2006)	SCANNEL VE GIFFORD (2010)	LALLI (1992)	STOKOLS VE SHUMAKER (1981)
YER BAĞLILIĞI		●	■			■	▲	■	■	▲	
YER KİMLİĞİ			●		■		▲	●	▲	■	
YER BAĞIMLILIĞI							▲		▲		■
KÖKLÜLÜK		■									
TOPLULUK DUYGUSU				■				●			
YER DUYGUSU		■		■			■				

■ KAVRAMLAR
■ ANA KAVRAM
▲ ALT KAVRAMLAR
● BAHSİDİLEN KAVRAM

Şekil 2.2. Literatürdeki yazar-kavram benzerliklerinin gösterimi

Yer duygusu, insan mekân ilişkilerinde ele alınan yer bağlılığı, yer bağımlılığı ve yer kimliği kavramlarını kapsayan, kişi veya gruplar tarafından yere yüklenen anlam olarak tanımlanmaktadır. Bu üç kavramı yer duygusu başlığı altında ele alan Jorgensen ve Stedman, (2001), yer bağlılığının duygusal bileşen, yer kimliği bilişsel bileşen, yer bağımlılığı kavramsal bileşen olduğunu öne sürmektedir. Bu tez kapsamında bu kavramlar bu başlık altında ele alınacaktır.

Şekil 2.3. Literatürdeki kavramların farklılıklarının gösterilmesi

Manzo ve Perkins (2006), ise bu kavramları bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlar üzerinden ele alır. Bilişsel olarak yer kimliği ve topluluk kimliğinin var olduğunu, duygusal olarak yer bağlılığının olduğunu bunun toplulukla ilişkisinin topluluk duygusu olarak var olduğunu ve davranışsal boyutun planlamaya katılım, kenti korumayı ve sosyal aktivitelere davranışsal olarak katılınmasıyla olduğunu ifade eder.

Kim ve Kaplan (2004), toplum üzerinden ele alarak, topluluğa ait olma duygusunun dört şekilde; evde olma duygusu (topluma bağlılık), diğer insanlarla bağ kurma (sosyal etkileşim), yerle bağlantı kurma (topluluk kimliği) ve yeri deneyimleyerek görme (yaya-yürüyerek görme) ile sağlanabileceğini vurgulamaktadır. Topluluk ya da yer bağlılığını toplulukla kurulan bağ/ duygusal bağ, topluluğa kendini ait hissetme, toplulukta kendini evinde hissetme duygusu olarak tanımlamaktadır. Yer bağlılığının kişinin kendini evinde ve topluluğa ait olma yollarını ifade ettiği için, topluluk duygusunun önemli bir alanı olarak ifade eder.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde belirttiği üzere insan varoluşu gereği bir şeye ait olma ihtiyacı duyarken, mekânlarla kurulan duygusal bağlar sayesinde psikolojik dengenin sağlanması ve bununla beraber ihtiyaç duyulan istikrar hissini sağlanması gerçekleştirilir (Maslow, 1943; Lewicka, 2008). Ghoomi (2015), yer duygusu kavramını, insanın çevresinden güvenli bir nokta olarak gördüğü mekânlarda psikolojik olarak duyduğu aidiyet hissiyle ifade eder.

2.3.1. Yer kimliği (place identity)

Kimlik kelimesi aynılık (süreklilik) ve farklılık (teklik) - ayırt edicilik anlamlarını içerirken yer kimliği kavramı da yerin ayırt ediciliği ve sürekliliğini tanımlar. Ayırt edicilik, bir yerin diğer yerlerden farklı olmasını ifade ederken, süreklilik topluluğun sahip olduğu fiziki özelliklerinin toplulukta yaşayan kişilerin geçmiş ve şu andaki yaşamları arasında kurulan bağın devamlılığına işaret eder. Süreklilik topluluk kimliğinin korunmasını sağlamaktadır. “Genius Loci” kavramı bir yerin eşsiz oluşunu, biricikliğini ifade ederken bu anlamda yer kimliğine karşılık gelir (Kim ve

Kaplan, 2004; Lewicka, 2005; 2008). Kim ve Kaplan (2004), bu özelliklere uyumluluk-uyum, anlamlılık (gurur), bağlılık (homojen, kompakt, yakınlık) kavramlarını da ekleyerek kimliğin bu özellikler ile ifade edilebileceğini, bu özelliklerin bir arada oluşuyla topluluk hissini gerçekleştirebileceğini söylemektedir.

Yer kimliği fiziksel çevreyi değerlendirebilecek “çevresel geçmiş alanı” sağlar. Fiziksel çevreye aşina olmak bilişsel olarak süreklilik sağlamak bakımından önemli olurken yer kimliğinin korunmasına destek vermektedir (Proshansky, 1983). Çevresel geçmiş alanı, o yeri bilme, yere tanıdık (aşina) olma özelliklerini kapsamaktadır. Bu şekilde çevresel geçmiş alanı yani insanların bir yere ait olarak bildikleri özellikleri o yerin kimliğini ifade etmektedir. Kentsel hafızada önemli yer edinmiş olan birçok mekânsal özellik yerin kimliği için ipuçlarını oluşturmaktadır. İnsanların bir yeri nasıl tanımladığı, o yerin nasıl deneyimlendiğiyle yerin anlamı oluşurken, yerin fiziki ve sosyal yapısı ve kültürel bağlamları yer kimliğini şekillendiren temel yapı taşlarıdır. Fikirler, inançlar/görüşler, duygular, değerler, gayeler ve davranışsal meyiller kişinin fiziksel çevresiyle olan ilişkisinde, yerin kimliğini tanımlar (Cuba ve Hummon, 1993; Jorgensen ve Stedman, 2001).

Yer kimliği ve yer bağlılığı kavramlarının benzer şekilde kullanılmasına karşılık olarak Mantey (2015), yer bağlılığının yer kimliğine genellikle denk olduğunu ifade etmektedir. Cuba ve Hummon (1993), iki kavramın yere aidiyet duyma ve bireyin yerle kendini ilişkilendirmesi olarak açıklarken, yer bağlılığının daha çok duygusal bağları, ortak çıkarları ve değer duygusunu içerdiğini belirtir. Yer kimliği ise bireysel kimliğin fiziki çevrede somut olarak görünür kılınması ile mümkün olmaktadır. Kimliğin inşası, devamlılığı ve dönüşümü fiziki çevrelerin varlığı ile sağlanabilirken, fiziksel çevrenin korunması kimliğin korunmasını da sağlar (Williams ve diğ., 1992; Cuba ve Hummon, 1993).

Yer kimliği kavramı üzerine, psikolojide mikro mekânsal süreçlere odaklanırken, coğrafya alanında bölgesel kimlik kavramı ile daha makro alanları ifade edecek şekilde tanımlama yapılmaktadır. Lalli (1992), farklı mekânsal ölçekleri ve süreçlerin ele alınması gerekliliğine vurgu yaparak aynı zamanda kullanıcıların kişisel

deneyimlerini içeren, öznel anlamlar ifade eden mekânlara odaklanılmasını söylemektedir. Proshansky (1983), yer kimliği kavramının sadece fiziksel çevre ile tanımlanamayacağını, mekânların kullanımlarından doğan farklılıkların, davranış biçimlerinin, kuralların sosyal olarak bir ortamı oluşturduğunu ifade eder. Kişilerin belirli zamanlarda birey olarak ya da grup olarak mekânlarda gerçekleştireceği aktivite ve faaliyetleri içeren sosyal yapısının varlığının göz ardı edilemeyeceğini, sosyal çevre içermeyen fiziksel çevrenin olamayacağına vurgu yapmaktadır. Canter (1983) bu görüşe benzer şekilde, fiziksel ve sosyal çevrenin bir arada bulunduğunu söylemektedir. Fiziksel çevrede gerçekleşen sosyal aktivitelerin insanın kendini geliştirmesine aracı olarak, insanın kendisi için özel anlama sahip olması, yere karşı duygusal bağlılık geliştirmesini doğurmaktadır (Korpela, 1989, Williams, 1992).

Yerlerin sembolik anlamlarının yerel olarak bir canlılık sağladığı, efsaneler, hikayeler, anlatılar gibi kültürel ifade taşıyan tarihi sembolikler içeren olayların yerel kimliği geliştirmede etkili olduğu görülmüştür (Cuba ve Hummon, 1993). Çocukluktan yetişkinliğe bireylerin düşüncelerini biçimlendirici yıllarında fiziksel ortama uyum sağlamaları, ortamdaki tatmin sağlamaları ile yer kimliğinin tanınması işlevinin gerçekleşmesi, fiziksel ortamın kalite düzeyine göre belirli bir seviyeye kadar gerçekleşecektir. Çocukluk yıllarında fiziksel ortamdaki diğerine sürekli bir değişim yaşanması, yer kimliğinin tanınması işlevine olumsuz etkide bulunacaktır ve bölünmüş bir çevresel geçmiş ifadesi bırakacaktır (Proshansky, 1983).

2.3.2. Yer bağımlılığı (place dependence)

Stokols ve Shumaker (1981), yer bağımlılığını bireyin ihtiyaç ve hedeflerini o yerde gerçekleştirebilme potansiyelinin gücü, seçenekler arasından seçilen en iyi alternatif durum olarak ifade eder. Bireylerin ihtiyaçlarını gidermesine imkân sunan yerlere karşı geliştirdiği işlevsel bir bağlanmadır. Kişinin hedeflerini destekleyen, olanaklar sağlayan mekânların, fiziksel şartlarının yatkınlığı yer bağlanmasını geliştirir (Scannel ve Gifford, 2010). Yer duygusunun işlevsel boyutu olarak adlandırılan bu kavram, işlevsel etkenler sebebiyle bir yerde bulunmak zorunda olma halinde en iyi şartların sağlanmasıdır. Bireylerin yaşadığı yerde gerçekleştirdiği amaçlarını, başka

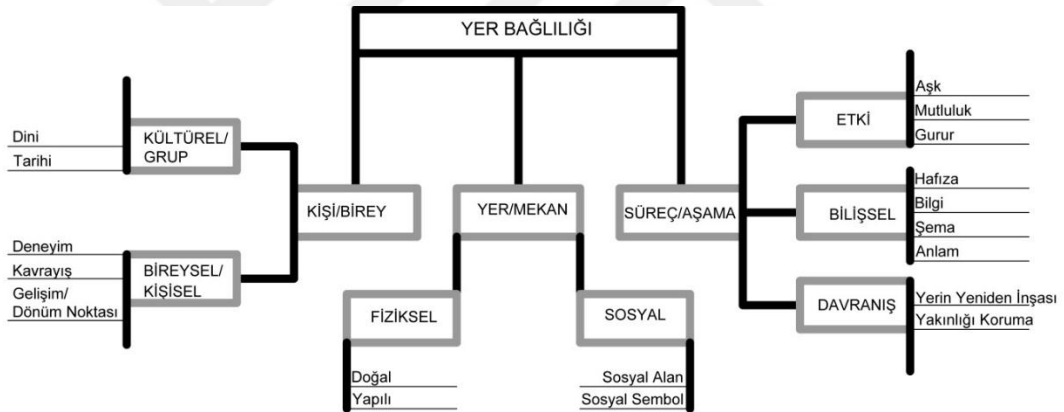
yerlerden daha iyi olarak bu yerde gerçekleştirebildiğini fark etme durumu olarak tanımlanmaktadır. Yer bağımlılığını karşılayan mekânlar, negatif olarak algılanan alternatifler arasından en iyisi olabilir. Bir mekânda işlevsel olarak belirli amaçlar uğruna ikamet edilebilir. Bu durumda, ulaşılmak istenen hedefe dair, alternatifler arasında hedefe ulaşmak için hangi alternatif daha etkili ise bu alternatifte karşı yer bağımlılığı doğabilir (Williams ve diğ., 1992, Jorgensen ve Stedman, 2001). Bu konuya örnek olarak, uçurma uçuran birinin rüzgar şartları elverişli olduğu için her hafta sonu aynı mekânı tercih etmesi gösterilmektedir (Scannel ve Gifford, 2010).

2.3.3. Yere bağlanma/yer bağlılığı (place attachment)

Yer bağlılığı konusunda coğrafya, mimarlık, psikoloji gibi farklı disiplinlerin çalışmaları mevcut olduğu gibi, çalışma alanı olarak daha küçük ölçeklerden (konut, mahalle gibi), daha büyük ölçeklere (kent, kentsel bölge) çalışmalar mevcutken, yoğunluğun konut ve mahalle ölçeğinde kaldığı görülmektedir. Yer bağlılığı, farklı aktörleri, sosyal ilişkileri ve farklı ölçeklere sahip mekânlarla kurulan ilişkileri içeren, grup veya birey düzeyinde mekânla kurulan pozitif duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır (Altman Low, 1992; Jorgensen ve Stedman, 2001). Küreselleşen dünyada insan-mekân arasındaki bağların azaldığı görülürken, mekânların hızlı tüketim alanlarına dönüşmeye başlamasıyla yer bağlılığı çalışmaları son dönemlerde önem kazanmaya başlamıştır (Jorgensen ve Stedman, 2001).

Yer bağlılığının üç psikolojik boyutundan bahsedilmekte bunlar; duygusal, bilişsel ve davranışsal boyutlar oluşturur. Tuan (1974), duygusal bağlılık boyutu için ‘yer sevgisi’, ‘topofili’ terimini ortaya atar, Relph temel insanı ihtiyaçların karşılandığı yer ile kurulan duygusal bağ olarak tanımlar (Scannel ve Gifford, 2010). Yer bağlılığının bilişsel boyutu ise kişilerin yere yükledikleri anlam, inanç, anı (bellekteki birikimler) kişilerin zihninde bilişsel olarak oluşmaktadır. Fullilove (1996) bir yere aşına olunmasının yer bağlılığının bilişsel bileşeni ile ilgili olduğunu, aşına olunan yerlerin hafızada bilişsel olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir (Scannel ve Gifford, 2010).

Scannell ve Gifford (2010), yer bağlılığının psikolojik ve mekânsal olarak çok boyutlu olarak ifade edilebileceğini söylemektedir. Yer bağlılığı hem kişisel/bireysel hem de topluluk/grup düzeylerinde gerçekleşirken, bireysel bağlılığın bireyin kişisel bağlantıları üzerine (önemli anılar, kişisel deneyimler) gerçekleştiğini, böylelikle yer bağlılığı için bireylerin deneyimleri temel oluşturabileceğini, grup/topluluk düzeyindeki bağlanmanın ise ortak deneyimleri, tarihi, kültürü paylaşan insanların yere dair geliştirdiği sembolik anlamdan oluştuğunu ifade etmektedirler. Yer bağlılığı Şekil 2.4.'te görüleceği gibi kişi/birey, yer/mekân, süreç kavramları üzerinden açıklanmaktadır. Yer bağlılığının, kişisel olarak bireysel ve grup düzeylerinde (deneyim ve tarihsel döngüde) gerçekleştiği, mekânsal anlamda sosyal (sosyal mekân, sosyal simgeler) ve fiziksel (doğal ve yapı) mekân üzerinde gerçekleştiği, süreç boyutunun ise etki (duygular), bilişsel (hatıralar), davranış (yeri koruma ya da yeniden inşa) alt başlıklarından oluştuğu açıklanmaktadır.

Şekil 2.4. Yer bağlılığının bileşenleri (Scannell ve Gifford, 2010).

Bir yere bağlılık geliştirme, ilk insanların bölgelerine bağlı kalarak yerleşik bir hayat sürme çabasını geliştirerek kendi yerlerini savunmasını ve kendi alanlarından uzaklara yapılan tehlikeli olabilecek keşiflerin gerçekleşmemesine etki etmiştir (McAndrew, 1998). Yer bağlılığının kişilerin psikolojilerine olumlu katkıda bulunduğu, aynı zamanda topluluk için faydalı olabileceği görüşü sebebiyle genellikle olumlu bir nitelik olarak tanımlansa da içeriğinde gölge bir yönü de barındırabilir. Bu bölgeler arasında var olan çatışmaları ayakta tutabilir ya da olmayan çatışmalar oluşturulabilir.

2.3.3.1. Yer bağıllığını etkileyen faktörler

Yer bağıllığını etkileyen faktörler olarak yaş, sosyo-kültürel geçmiş, ekonomik durum, etnik durum, bir yerde yaşama süresi gösterilebilir, yaşlı insanların, çocukların, hareket kabiliyeti kısıtlı olanların, düşük sosyo-ekonomik duruma sahip olanların daha çok bağıllık duydukları yapılan araştırmalar sonucu ortaya konulmuştur. Yaşam döngüsünün ileriki aşamalarında olan yaşlı bireylerin anılara odaklı olabildikleri bu sebeple daha güçlü yer bağıllığı gösterebilecekleri ortaya konmaktadır. Bunun yanı sıra yer bağıllığı yüksek olan insanların gelecek odaklı değil geçmiş odaklı olabilecekleri tespit edilmiştir. Aynı zamanda gelecekte istikrar beklentilerinin olup değişim istemedikleri ve daha çok yerleşmeye meyilli olup göçebe yaşam tarzını benimsemedikleri, yaşadıkları bölgenin coğrafi yapısı ve tarihi hakkında daha çok bilgiye sahip oldukları görülmüştür (Cuba ve Hummon, 1993; McAndrew, 1998; Hidalgo ve Hernandez, 2001).

Yer bağıllıkları aşinalık, istikrar, güvenlik gibi süreçleri içerir ve bu süreçlere teşvik etmesiyle insana tanıdık ve rutin bir hayat sağlayarak insanı iyi şekilde etkileyebilir. Günlük yaşam pratiği içerisinde rutin olarak gerçekleştirilen aktiviteler, rutinin amaca yönelik ve yoğunlaşma içeren, öngörülen faaliyetleri içermesi ile olumlu etki sağlar (Eyles, 1989; Brown ve Perkins, 1992).

Daha iyi eğitim almış kişilerin, sosyo-kültürel seviyesi yüksek kişilerin, imkanları sebebiyle coğrafi olarak sürekli hareketlilik içerisinde olan kişilerin yer bağıllığının daha az olabileceği, yoksul gruplarınsa yetersiz kaynakların sonucu olarak ikamet yerlerinden ayrılamaması ve uzun yıllar bir bölgede yaşama davranışından dolayı yerleşmesi sonucu yer bağıllığının daha fazla olduğu teorik çalışmalarla desteklenirken, yer bağıllığının bu sebeple kimi zaman yaşam şartlarının getirdiği bir zorunluluk olarak görüldüğü sonucuna varılabilmektedir. Fakat yapılan bazı çalışmalar, bu durumun tersini destekler nitelikte olup, seyahat edebilme fırsatına sahip insanların yer bağıllıklarının, evden, şehirden uzaklara yapılan yolculuklar sonucu buralara karşı artan özlem duygusuyla birlikte olumlu duygular

geliştirebileceği görülmektedir (Bauman, 1998; Lewicka, 2005; Manzo ve Perkins, 2006).

- Güvenlik duygusu ve suç oranı

Güvende hissetme duygusu yer bağlılığını pozitif yönde etkileyen etkenlerdendir. Ayhan ve Çubukçu (2007), kentteki mekânsal olarak suçu etkileyen etkenler olarak “nüfus yoğunluğu, doğal gözetimin imkanlılığı, kat sayıları, kent merkezine yakınlık, otopark alanlarının varlığı, sosyal alanların varlığı ve kullanım yoğunluğu, vb.” etkenleri gösterir. Aynı zamanda kent merkezlerinin kullanım süresinin güvenlik algısında etkili olduğunu, çok katlı ve tek katlı konut alanlarının karşılaştırılmasında ise çok katlı konut alanlarının daha güvensiz olarak saptandığını, binaların ayrıık veya bitişik nizam çeşidine göre ayrıık binalarda suçun daha az görüldüğünü yapılan çalışmalar göstermektedir (Ayhan ve Çubukçu, 2007). Kentlerde kat yüksekliklerinin zamanla artması güvensizlik hissi oluşturabilir, yabancılaşmaya sebep olabilir ve bu etkenler etkisinde yer bağlılığı, kentte kendini güvende hissetme duygusuna bağlı olarak olumsuz etkilenebilmektedir. Lewicka (2010), bölgelerdeki suçluluk oranlarına bağlı olarak güvenlik duygusunun yer bağlılığını etkileyen faktörden biri olduğunu belirtmektedir. Topluluklarına daha bağlı olan insanların sosyal uyum sağlama konusunda daha pozitif yaklaşımlar sergiledikleri ve suç korkusunu diğerlerine oranla daha az oranla hissettikleri yapılan araştırmalarla desteklenmektedir (Brown ve Perkins, 2003). Bu çalışmada uygulanan anket çalışmasının 25. sorusunda “Meydanda güvenli hissediyorum.” sorusu ile meydana kullanım sırasında duyulan güvenlik duygusu araştırılmıştır.

- Sosyal bağlar

Sosyal bağlar yer bağlılığını pozitif yönde etkileyen etkenlerdendir. Arkadaş ve akraba sayısı, komşuluk ilişkileri, sosyal etkinliklere katılım, yapılabilecek bir şey gerektiğinde buna katılım sağlama isteği duyulması, yer bağlılığının pozitif yönde gelişmesine yardımcı etkenlerdir (Cuba ve Hummon, 1993; Lewicka, 2010).

Farklı grupların bir arada yaşadığı mahallenin topluluk hissi gelişmesi beklenmez, bu benzeri yerlerde mahalle sakinleri için önemli olan anlamların anlaşılması gerekir. Böyle bir anlayışla her bir grubun topluluğa katılımı sağlanabilir böylelikle yerel halkın kimliğinin mekânsal olarak ifade eden alanlar olarak mahallelerin yerel tabanlı, kültür birikimi içeren yapısıyla topluluk duygusu oluşturulmasına önemli katkı sağlanabilmekte ve böylelikle yeni duygular, bağlılıklar oluşturabilmektedir. Ortak birikim ve deneyimlere sahip kentlilerin kentte, mekânsal kullanım ile gerçekleşen karşılaşmaları kamusal aidiyeti oluşturur (Manzo ve Perkins, 2006).

- Cinsiyet

Cinsiyetin yer bağlılığını nasıl etkilediği konusunda yapılan çalışmalar sonucunda, cinsiyetin yer bağlılığının daha az veya çok hissedilmesi üzerinde etkisi olmadığı keşfedilirken, yerin anlamı üzerinde etkisi olabileceği sonucu bulunmaktadır. Yapılan zihinsel haritalama çalışmaları ile kadınların erkeklere oranla daha çok bir mekânı referans noktası olarak kullandıkları görülmüştür. Konut bağlılığı konusunda kadınların oranı daha yüksekken bu durumun toplumdaki cinsiyet rollerinin sahip olduğu anlamı yansıttığı görülmektedir. Erkeklerin ise topluluk düzeyinde bağlılık geliştirdiği ifade edilir (Cuba ve Hummon, 1993).

- Doğum yeri

Doğum yerinin “kök salma” duygusu, üzerindeki etkisinin ancak büyümek eyleminin sonucunda, kentte yaşamaya devam edilmesi kararıyla gerçekleşebileceğini ifade eden Lalli, yetişkin bireyin bilinçli olarak kendi kararını verebilmesi için uzun vadeli değerleri, geliştirdiği davranış kalıplarıyla gerçekleştirebileceğine vurgu yapar. Bir yerde doğmuş olmanın tek bir kavram olarak “kök salma” duygusu ile ilişkilendirilemeyeceğini söyler (Lalli, 1992). Fakat bir kenti daha iyi tanımlayan bireylerin, ikamet süresinden bağımsız olarak, o kentte doğan bireylerden oluştuğunu da ifade etmektedir (Lalli, 1988). Literatürde yapılan çalışmalarda ikamet süresinin önemine vurgu yapılmakta, hatta yer bağlılığı için

etkili bir faktör olarak görülmektedir (Treinen, 1965; Kshler, 1981; Thum, 1981'den aktr. Lalli, 1988).

- Kentin fiziki özellikleri

Kentin fiziki özelliklerinin yer bağlılığını hangi yönde etkilediği konusundaki çalışmalarda, yer işaretlerine yakın olma, kentin çeperlerinin tanımlanabilirliği ile yer bağlılığı pozitif ilişkilidir. Bina büyüklüğünün yer bağlılığına etkisinin cinsiyete bağlı olarak farklılık gösterdiği görülürken, kat yüksekliği ile yer bağlılığı arasındaki ilişkinin ise daha karmaşık sonuçlar sunarak, demografik yapı ve binaların konumlarına göre farklılaştığı belirtilmektedir (Gieryn, 2000; Gillis, 1977; Gifford, 2007; Lewicka, 2010).

Zihinsel haritalama çalışmaları kentlerin insanlar tarafından hayal edilebilirlik düzeylerinin farklılık gösterebileceğini kanıtlarken, bu farklılıkların, okunabilirliği yüksek çevrelerde daha güçlü kişisel ilişki geliştirip geliştirmediği bilinmemekle birlikte bunu destekler nitelikte çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan bir araştırma yer işaretlerine yakınlığın mahalle bağlılığını arttırdığı yönünde kanıtlar sunmaktadır (Lynch 1960, Guest ve Lee 1983; Cuba ve Hummon, 1993).

- Kentte meydana gelen değişimler

Yer bağlılığını negatif yönde etkileyen etkenler olarak afet, deprem gibi olaylardan sonra yaşanan ani değişimlerdir. Brown ve Perkins (1992), bir yere bağlılığının geliştirilmesinden sonra ani olaylar sonucunda bozulan bağlılığın aşamalarını, yer bağlılığının oluşturulması, yer bağlılığının bozulması, kesintili bağlılıkla bu durumla başa çıkmaya çalışma ve yeni bağlılıkların oluşturulması olarak sıralamaktadır.

Kentsel alanlarda yapılacak olan iyileştirme/yenileme projeleri toplulukta bazı kesimler tarafından mahallenin fiziksel dokusunun değişeceği sebebiyle tehdit olarak görülebilmekte, bu yüzden projelerin potansiyel değerleri göz ardı edilerek karşı çıkılabilmektedir. Yer bağlılıklarını ortaya çıkarmak bu sebeple önem kazanır.

Seattle’da yapılan mahalle planlamasında, mahalle üzerinde yapılacak olan değişikliklerin yapıldığı çalışmaya belirli gruplar tarafından kültürel tarih ve kimliğin silineceği endişesiyle karşı çıkmıştır. Yer bağlılığına katkı sağlayan yere anlam katan bu değerlerin çalışma içerisinde dikkate alınacağı konusunda karara varıldıktan sonra çalışma devam ettirilmiştir. Ortak kültür ifadesi sağlayan kentsel ögeler kentsel kimliğin şekillenmesinde rol oynar. Yerel halkın kimliğini mekânsal olarak ifade eden bu tür şeyler topluluk duygusunun gelişmesine katkı sağlayabilir (Manzo ve Perkins, 2006).

Lewicka (2005) çalışmasında Polonya’da daha eski nesillerin yaşadığı bölgelerde yer bağlılığının daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Stabil toplumlarda daha az stabil olan toplum karşılaştırıldığında, stabil toplumların birbiri ile daha çok kaynaştığı böylelikle birbirlerine daha bağlı oldukları görülmektedir (Lewicka, 2010).

Toplumların kültür özelliklerinin analiz edildiği bir çalışmada değişiklikleri nasıl kabul ettikleri yönünde yapılan araştırma sırasında Türkiye ve İngiltere karşılaştırılırken, belirsizlikten kaçınan toplumların değişiklikleri, yeni oraya çıkan durumları hemen kabul etmediği ve riskli bulduğu görülmüştür. Bunun sonucu olarak Türkiye’de bu oran daha yüksek olarak görülmüştür (Hofstede, 1984; 2009). Bu çalışmaya göre Türkiye belirsizlikten daha çok kaçınan bir ülke olarak değişimleri hemen kabullenemez savı ortaya atılmaktadır. Bu çalışma kent özelinde yapılan bir çalışma olmadığından, kentsel ölçekte toplumların değişikliği nasıl algıladıkları, kabul edip etmediklerinin de araştırılması gerekmektedir.

2.3.3.2. Fiziksel mekâna yabancılaşma/kimliksizleşme ve yer bağlılığı

Kişilerin kendi köklerine duydukları ilginin, kimlik oluşması sürecinin parçası olarak tanımlanırken, travmatik olaylar, umutsuzluk, yoksulluk gibi olaylar sonucu kişinin kendi geçmişine duyduğu ilginin azalması durumunda kimlik oluşma süreci olumsuz etkilenebilmektedir. Bu durumda kentte çok ani şekilde yaşanan morfolojik değişmelerin de kent hafızasında kayba yol açabileceği, kişilerin hatıralarının yok olabilmesi sebebiyle kent kimliğini buna bağlı olarak da aidiyeti olumsuz

etkileyebileceği varsayımı yapılabilir. Bu eksikliğin giderilebilmesi için Lewicka'nın önerisi okul müfredatlarına yerleşim bölgelerinin (mahalle, köy vb.) tarihlerini anlatan konuların dahil edilmesi, öğrencilerin bu şekilde köklerini öğrenmesi ve keşfedebilmesine imkan sağlanmasıdır (Lewicka, 2005).

Günümüzde kentlerin ve kentsel mekânların hızla yaşanan küreselleşmeye cevap verebilmesi için hızlı bir büyüme gerçekleştirmesi, yaşanan modernitenin getirisi olarak, yaşanan değişim ile beraber kentsel hafızaların silinmesine yol açmaktadır. Kentsel yenileme projeleri ya da siyasi/sosyal etkiler sebebi ile yaşam alanlarından ayrılan insanlar yeni konut alanlarında kendilerini kaybolmuş hissederken, eskiye özlem duymaktadır. Kentlere ya da kentsel mekânlara karşı duyulan yabancılaşma hissiyle ve ani veya sık yaşanan değişimlerin süreklilik duygusuna zarar vermesiyle beraber aidiyet duygusunun olumsuz etkilendiği yönünde tartışmaları beraberinde getirmektedir. Yeni yerleşim alanında ihtiyaç duyulan alanlar sağlanamaması ya da kentsel hatırlatıcıların bulunmaması durumunda aidiyet hissi olumsuz etkilenebilir. Bu yabancılaşma ve kent hafızasındaki kayıpların anlaşılması, toplumun yeniden inşasında kentlilerin kente katılımını artırabilir, ya da tersi durumda kent inşası sırasında dikkate alınmadığı takdirde topluluğu bölebilir. Bu yüzden yapılan yeni yerleşim alanlarının tasarımında, eski ortamın kimlik özelliklerini yansıtan-destekleyen yeni özelliklerin dahil edilmesi, toplumsal ve kültürel olarak önem arz eden öğelerin sürekliliğinin sağlanmasıyla aidiyet duygusunun olumlu etkilenmesi sağlanarak kente yabancılaşma duygusu önenebilir (Proshansky, 1983; Hummon, 1992; Manzo ve Perkins, 2006).

Bir yere yabancılaşma negatif olarak gelişen yer bağlılığı duygusu olarak görülebilmekte buna insan, süreç ve yerde zamanla görülen değişiklikler neden olabilmektedir (Brown ve Perkins, 1992).

2.3.3.3. Morfoloji etkisinde yer bağlılığı - kent hafızası

Morfoloji etkisindeki yer bağıllığının olumlu veya olumsuz yönelimi kent hafızasında edinilen yer üzerinden ele alınacak olup, kentsel hafızada yer edinmiş yapılar, parklar, kentsel öğeler üzerinden, bu etkileşimin araştırılacaktır.

Hafıza kavramı Türk Dil Kurumu'nda bellek ile eş anlamlı olarak gösterilmekte, belleğin tanımı ise “geçmişle bağlantılı şekilde akılda yaşanan ve öğrenilenleri saklama kuvveti” olarak ifade edilmektedir. Hafıza kavramı tarihsellikte geçmişle ve gelecekle ilişkilidir. Kentsel bazda hafıza kavramı kişisel ve toplumsal olarak var olurken, varlığını tarihsel olgular, fotoğrafsal imgeler, mekânlar/yerler üzerinden zihne not ederek saklama görevini üstlenir.

Kentler, içinde yaşayan insanların, tarihsel süreklilikte taşınan izlerle birlikte kentsel hafızanın biriktirildiği, somut karşılığını mekânsal olarak bulan alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanan deneyimlerin insanlarda bıraktığı etki sonucunda insanların kent hakkında sahip olduğu anlamlarla kentin kimliği meydana gelmektedir (Tekeli, 1991). Bu sebeple kent hafızası insanların bireysel görüşlerinin etkisini taşır. Bu yüzden de kent yapısını şekillendiren faktörlerden biri toplum ve toplum içindeki insandır. Ünlü T (2017), toplumsal hafızanın, bireylerin kendi kişisel hafızalarının birikimlerinden oluştuğunu ifade eder. Her insan tarih boyunca yaşadığı süreçte oluşturduğu hafızasını topluma aktarmakta böylelikle toplumsal olarak ortak bir hafıza yakalanabilmektedir. Bu sebeple de kentsel çevrede yaşanan değişiklik toplumsal olarak etkisini gösterir.

Kentsel mekânlar, katmanlı özellikleri barındırmasıyla, şu anda geçmişi anlamaya, yeniden bulmaya yönelik ortamı sağlar. Eski zamanda değerli olanlar, şu ana duyulan bağıllıkla anlamlı olan deneyime dahil olur (Brown ve Perkins, 1992; Ünlü T, 2017). Kentte varlığını değişmeden devam ettiren mekânlar, tarihsel niteliğini koruyan alanlar bu sebeple toplumsal hafızanın saklandığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi yerler geçmişle bağlantı kuran, geçmişe dair izleri taşıyan, süreklilik ifade eden yerler olarak modern mekânlara göre daha çok tercih edilmekte ve daha kuvvetli yer bağıllığı göstermektedir. Tarihi anıtlar, ünlü kişilerin ismini taşıyan sokaklar, mezarlıklar, karakteristik kamu binaları gibi doğal veya yapay yolla

elde edilen fiziki yapıya ait olan izler, kentsel hatırlatıcılar olarak kentsel belleği oluşturmaktadır. Mekânlarda daha önce yaşamış olan insanlardan kalan izler yani kentsel hatırlatmalar, mekânlara ait tarihsel nitelikleri iletme görevini üstlenerek merak uyandırır ve mekânın unutulmaya yüz tutan geçmişinin tekrar keşfedilme merakı uyandırarak yer belleğini etkileyebilir (Cuba ve Hummon, 1993; Nasar, 1998; Low, 1992; aktaran; Lewicka, 2008). Kim ve Kaplan (2004), tarafından yürütülen çalışmada kentin ara sokakları gibi kente ait özelliklerin bulunduğu alanlar, kültürel ve sosyal olarak içerdiği anlamlar sebebiyle, denekler tarafından çocukluk anılarını canlandırarak topluluk bağlılığını güçlendiren bir etken olarak ele alınabileceğini sonucunu çıkarmaktadır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Polonya, Ukrayna ve Almanya arasında büyük göçler meydana geldiğini ve boşalan şehirlerde yeni kent sakinleri yerleşmeye başladıkça sokak isimleri, şehir ve kasaba isimleri değişikliğe uğradığını ifade eden Lewicka, bu durumu zihinsel sürekliliğin kesintiye uğraması olarak değerlendirir. Bu siyasi/politik durumun psikolojik olarak ve insanların kollektif hafızalarını olumsuz yönde etkilediğini vurgular. Mekânların korunan fiziki yapıları üzerinden (bunları kentsel hatırlatmalar olarak tanımlar), kaybolmaya yüz tutan yer belleğinin kurtarılmasındaki rolünü inceler (Lewicka, 2008).

2.3.3.4. Planlama ve tasarım aşamasında yer bağlılığı

Planlama ve tasarım süreçlerinde insanların değişikliğe karşı koymasının ya da desteklemesinin sebeplerinin anlaşılması için yer bağlılığı ya da topluluk bağlılığı gibi çevre ve toplum psikolojini ilgilendiren bakış açılarından yararlanabilir. Bu şekilde toplumların duygusal bağlarına dokunmak, insanların mekânın toplumdaki bireyler için anlamını ifade etmesine yardımcı olmaktadır (Manzo ve Perkins, 2006).

İnsanların kendileri için anlamlı olan yerleri aramak, oralarda kalmak, korumak, geliştirmek için çaba harcaması yer ile kurduğu duygusal bağların sonucu olarak eyleme geçmesi olarak görülebilir. Bu sebeple yer bağlılığı, yer kimliği, topluluk duygusu kavramlarına sahip olan kentliler, mahallelerini korumak, geliştirmek ve

yerel planlama süreçlerine katılmak için motive olmaktadırlar (Manzo ve Perkins, 2006).

Kuzey Carolina'na yapılan bir çalışmada kent sakinlerinin kendileri için önemli olan ve korumak istedikleri yerleri belirlemesi istenmiş böylelikle yerin anlamlarının belirlenip kentlilerin de kent tasarımına katılımının başlangıcı sağlanmıştır. Bu çalışma sonucunda geliştirilen projede kentliler hem bu süreçte yer aldıkları hem de gerçekten değer verdikleri yerler korunduğu için çalışmanın başarılı olmasına yardım sağlanmıştır. Bu çalışmayla beraber yerin anlamının öğrenilmesi ve kentlilerin yer bağlılıklarının ölçülmesiyle topluluk planlamasında, korunmasında, gelişiminde bu kavramların önemini anlamak mümkün olur (Manzo ve Perkins, 2006).

Yer bağlılığı durağanlık/istikrarlılık durumunda gelişme gösterirken, bağlılığın bozulması sırasında değişimin öngörülemez, hızlı ve büyük olması, etkisinin de büyük olmasına sebep verebilir. Yer bağlılıkları insan, faaliyet, süreç ve bunların gerçekleştiği yerlere göre değişkenlik gösterirken değişikliklerin insan ihtiyaçlarına isteklerine karşılık verebilecek şekilde olması yer bağlılığını güçlendirebilmektedir (Brown ve Perkins, 1992). Benzer şekilde kentsel alanlarda meydana gelen değişiklikler incelenecek olursa, kullanıcı istekleri göz önünde bulundurularak yapılan kentsel alanın yenilenmesi bağlılığı geliştiren bir faktör olabilir fakat bu değişiklikler kentsel alanı tamamen değiştirip kentsel hafızanın tamamen silinmesine yol açarsa uzun vadede bağlılık duyguları zarar görebilir.

2.3.3.5. Farklı kentsel ölçeklerde yer bağlılığı

Lewicka, mahalle, kent ve kent bölgesi olarak üç temel çalışma alanı tanımlarken, bunların üzerlerinde bağlılık düzeylerini karşılaştırdığı çalışmalarda bulunmuş, bunların sonucunda mahalle düzeyinde bağlılığın daha az olduğu sonucuna varmış fakat mahalle, kent ve ülke düzeylerini karşılaştırdığı çalışmasında kente bağlılığın daha az olduğu sonucuna ulaşmıştır (Lewicka, 2007; 2008; 2010). Hidalgo ve Hernandez (2001) ise ev, mahalle ve kent olarak araştırdıkları üç çalışma alanında mahalleye bağlılığının en düşük olduğunu saptamaktadırlar. Fakat çalışmasının

sonunda farklı şehir ve mahalle ölçeklerinde bu araştırmanın yapılmasının farklı sonuçları doğurabileceğini belirtir. Cuba ve Hummon (1993), bu konudaki görüş farklılığını “yer kimliği çalışmalarında oluşturulan modellerin, insanları birbirine bağlayan potansiyel deneyim çeşitlerine duyarlı olması gerekliliği” ile açıklarken, kasaba toplantısına katılım bölgesel bağlılığı azaltırken, konut bağlılığını arttırabilir ya da yakın arkadaş gruplarının kentte bulunması konut bağlılığını azaltırken, topluluk bağlarını güçlendirebilir şeklinde örneklendirmektedir. Büyükşehirlerde bulunan ilçelerin fiziki özellikler bakımından heterojen olması sebebiyle bu bölgelerde yer bağlılığı üzerinde çalışmalar nadir görülür (Mantey, 2015).

2.4. Örnek Araştırmalar

Literatürde aidiyet-kent kimliği, aidiyet göç olgusu alanlarında çalışmaların yoğunluk gösterdiği, aidiyet okumasının daha çok mahalle-konut özelinde gerçekleştirildiği çalışmaların mevcut olduğu, kamusal alan-meydan üzerinde birkaç çalışmanın mevcut olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalar sonucunda, morfoloji ve aidiyet izinin kamusal alanlar üzerinden incelendiği örnek çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Daha önceki çalışmalarda kamusal alanlar üzerinden yer bağlılığı kavramı üzerine yapılan çalışmalar ve uygulanan yöntemsel yaklaşımlar bu başlıkta açıklanmaktadır.

Khaleghimoghaddam ve Çakmak (2017), Konya’da kamusal alan olarak tanımlanan alanda yaptıkları çalışma ile yere bağlanma, yere ait hissetme kavramlarını incelemekte, yaptıkları anket ve gözlem çalışmasıyla da sonuçlarını desteklemektedir. Yer bağlılığı ve kentsel kimlik kavramlarının ilişkili olduğu sonucuna varıp bununla beraber bir yere ait hissetme duygusunun kentsel meydan tasarımlarında dikkate alınması gereken bir unsur olduğunu ortaya koymuşlardır. Meydanda bulunan canlı/cansız kentsel öğelerin, erişim kolaylığının, tarihi süreklilikte devam eden mekânsal öğeler meydana aidiyet duyulmasını kolaylaştırır. Kişilerin kentsel meydanlara olan bağlılığının ortaya konulması amacıyla kentsel öğelerin tanımlanmasını ve bunun gelecek tasarımlarda dikkate alınması gerekliliğini ifade etmektedirler.

Göregenli ve Karakuş (2008) tarafından İzmir Kültür Park'ın İzmirliiler açısından anlamı ve bilişsel temsilleri üzerine yapılan araştırmada, çevresel mekânlarda zaman içerisinde değişikliklerin meydana gelebileceği fakat insanların hafızalarından/zihinlerinden bu bilişsel temsillerin yok olmadığı, süreklilik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Milgram (1976) Paris'in psikolojik haritalamasını yaptığı çalışmasında yaşlı kesimin şehri eski biçimiyle ifade ettiğini gözlemlerken, yaşlı kesimin değişiklikleri algılama konusunda zihinlerinin daha kapalı olduğunu söylemektedir (Göregenli, 2010).

Endonezya'da Karsona, Novianti, Nurhaiza, Hassan (2019) yaptıkları çalışma ile kentsel meydan alanında yer bağlılığını araştırmıştır. Araştırmalarında Relph tarafından ortaya konan yerin fiziksel özelliklerinin belirlenmesi için gerekli öğeler olan, faaliyetler, fonksiyonlar, anlamlar/semboller üzerinden çalışma alanı incelemekte, böylelikle insan ve yer arasındaki ilişkiyi yani yerin anlamını ortaya çıkaracağını ifade etmektedirler.

İran'da Nejati (2016), Avicenna Meydanında yaptığı çalışmada, farklı semantik, fonksiyonel, fiziksel boyutlara sahip olan meydanların kentsel alanların kalitesinin iyileştirilmesinde önemli rol oynadığı savının üzerine, modern/çağdaş meydan tasarımında yer bağlılığının rolünü değerlendirmiştir. Meydan halk için önemli sosyal olay, yerel kültür temsili, önceki deneyimlere dair anıları, tarihsel anlam içermesiyle ve fiziksel organizasyonu ile bağlılık duygusu gelişimine katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda karakterize bir yapıya sahip olmasıyla yerin kimliğini yansıtmakta, sosyal kültürel yapılara sahip olması ve semboller içermesiyle de meydana bağlılık duygusu gelişiminde pozitif yönlü etki sağlamaktadır. Kullanıcılar meydana karşı gurur, onur, aidiyet duygusu duyarken, meydanı güvenli, sakin, anlamlı, keyifli bir yer olarak tanımlamaktadır. Meydan çevresinde bulunan mimari yapıları, meydana rahat erişim, çevresel kalitenin uygunluğu, meydan çevresindeki ticari yapıların varlığı gibi sebeplerin yer bağlılığını önemli etkilediği sonucuna varılmış, böylelikle fiziksel yapının yer bağlılığında önemi vurgulanmıştır.

Rvlin tarafından 1982’de belirli gruplara ait olma ve mahalle ilişkileri üzerine yapılan alan çalışması, Rowles tarafından 1983’te yaşlıların kırsal alanlardaki ‘‘köklü olma’’ duygusunu tanımlayan etkenleri incelediği çalışmalar bulunmaktadır. Reitzes 1986’da insanların boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri üzerinden kentsel çevreyi algılama, tanıma, değerlendirme düzeylerini inceleyen araştırması, Treinen 1965’te doğum yeri-memleket (çocukluk ve ergenlik dönemlerinin geçirilmiş olması) yer kimliği üzerinde önemli etkisi olduğunu anlatan çalışması bulunmaktadır (Lalli, 1992).

Bir yere ait olma duygusunun geliştirilmesi için sosyal çevrenin, tanıdıkların bulunmasının, arkadaş çevresinin bulunmasının, kişinin iyi oluşu üzerinde olumlu etkisinin bulunmasıyla o yere duygusal bağ geliştirilmesini kolaylaştırır (Lalli, 1992). RomeiB-Stracke 1984’te yaptığı çalışması ile sosyal ilişkilerin ait olma duygusu ile yakından ilgili olduğu, sosyo-ekonomik bakımdan daha güçsüz olan, çocuklu ve yaşlı ailelerin, mahallesi ile daha yakın bir temas kurduğu böylece de kendini o yere daha ait hissettiği sonucuna varmıştır (Lalli, 1992).

Yer kimliğini buna bağlı olarak da aidiyeti etkileyen başka bir faktör olarak, arazi sahipliği gösterilmektedir. Arazi sahipliğinin daire sahipliğinden daha çok yer kimliğini etkilediği ifade edilir (Keim, 1973’ten aktaran Lalli, 1992).

Başka bir faktör olarak ise kentsel/çevresel kalite gösterilmekte, kentlerine bağlılık duyan kişilerin kentteki ses, koku gibi çevresel özellikleri de olumlu olarak yorumlanmayı getirdiği, böylelikle kentteki çevresel özelliklerin kalitesinin (kentnin temizliği) kök salma duygusunu geliştirdiğini açıklamaktadır (Lalli, 1988).

Becker ve Keim (1973) ‘e göre tarihi öneme sahip anıt veya eserlerin kent içerisinde bir yerde bulunması ortak hafızanın/kamusal hafızanın parçası konumunda olması yer bağlılığı duygusunu güçlendiren bir durumdur (Lalli, 1992).

Relph (1976), yer duygusu kavramı için yer ile coğrafyanın fenomenolojik (insan deneyimine dayanan) ilişkilerin incelenmesini, yerin tek başına yer duygusu

oluşturmasının yeterli olmadığı görüşündedir (Seamon, 1976). Yer duygusunun oluşabilmesi için yerin uzun süre deneyimine ve yere olan bağlılığının gelişmesi için ritüeller, efsaneler (kültürel anlatılar, halk söylemleri), semboller ile, yer ile bağlantı kurulmasının gerekliliğini ifade eder. Doğal ve kültürel çevre, aile ve arkadaşlar, tarih ve gelenekler gibi nitelikler yer ile olan bağı güçlendirmede etkilidir (Kaltenborn, 1977; Entrikin, 1997).

BÖLÜM 3. KENT MERKEZİ VE ÇEVRESİNDE YER

BAĞLILIĞI-MORFOLOJİK DEĞİŞİM İLİŞKİSİNİN BELİRLENMESİ İÇİN ÖNERİ

Bu bölümde, yer bağılılığı-kent morfolojisindeki değişimlerin değerlendirilmesi bağlamında, önceki bölümlerde bahsedilen literatür taramasını kapsayan açıklamalar ışığında, kuramsal alt yapının oluşturularak ve daha önceki çalışmalarda uygulanan analiz yöntemlerinin de incelenmesiyle, yer bağılılığı-morfolojik değişim ilişkisini ölçmeye ve değerlendirmeye yönelik bir önerinin geliştirilmesi kurgulanmaktadır.

“Morfolojik değişimler sonucu yer bağılılığı nasıl etkilenir?” sorusu tez çalışmasının araştırma konusunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda önerilen yöntem ile öncelikle kent morfolojisi ve yer bağılılığı konu başlıklarının açıklanıp, daha sonra bu iki kavramın birbirini ile ilişkisini inceleyen, açıklayan ve değerlendiren bir çerçevede yöntemin kurgulanması hedeflenmiştir. Morfolojik analizler, kentin fiziki yapısında meydana gelen değişim/dönüşümün ortaya çıkarılması ve etkilerinin okunmasına imkân sağlar. Bu tez kapsamında ele alınan yer bağılılığı olgusu ise bu değişim/dönüşüm sürecinde meydana gelen gelişmelerin psikolojik olarak etkilerinin tartışılmasında rol oynamaktadır.

Tezin özgün ve alan çalışmasını içeren dördüncü bölümüne geçmeden önce bu bölümde, daha önce yer bağılılığı-kent morfolojisi üzerine yapılmış olan ilişkili çalışmaların uygulama yöntemleri ve bu tez kapsamında izlenilecek yol bu bölümde açıklanacaktır.

3.1. Teorik Çerçeve

2050 yılında kentsel nüfusun hızla artarak iki katına çıkmasının beklenmesi, çevre ve insan açısından sorunları beraberinde getirmekte, kentlerde nüfus ve yapıyı çevre

yoğunluğu artmaktadır (Habitat 3, Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi, 2017). Yaşanan küreselleşme ile beraber hareketliliğin artması (göç) ve çeşitli çevre sorunlarının insanların için değerli olan yerlerin varlığını tehdit ediyor oluşu ve şehirlerde yaşanan kimliksizleşme ve yabancılaşma, yer bağlılığı kavramına olan ilginin artışı açıklamaktadır (Scannel ve Gifford, 2010). Kamusal açık alanların varlığı ve doğal alanların varlığı yürünebilir alanların artması ile sosyal etkileşimi arttırmakta böylelikle topluluk duygusunu arttırmada etkili olmaktadır (Kim ve Kaplan, 2004). Kamusal alan tasarımının başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiş olması yer bağlılığını önemli ölçüde etkileyerek kentte yaşayanların ruh sağlığına ve toplum psikolojisine olumlu katkı sağladığı ifade edilmektedir (Novianti, 2018).

Kentler, toplumsal hafızanın sosyal ilişkiler ile birlikte üretildiği mekânsal alanlar olarak karşımıza çıkarken, kentte yaşayan her bir bireyin kenti algılayışı ile geçmişten günümüze gelen tarihsel süreklilikte kenti deneyimleyip kişisel belleğine ve kamusal belleğe katkıda bulunmasıyla kent meydana gelmektedir. Ortak değerlere, ortak deneyimlere sahip kentliler, süreç içerisinde birçok kez kentte karşılaşmaları, bir araya gelişleri ile ortak bir kent hafızası oluşturmakta, bu da kentlinin zihninde kent kimliği tanımlamasını oluşturmaktadır (Tekeli, 1991). Bu yüzden kentsel mekânlar, kentsel deneyimlerin etkisinde gelişen kentsel bellek ve kentsel kimlikle ifade edilebilir. Kentsel kimlik, insanların kamusal anılarının oluşturulması ve ilişkilendirilmesi yoluyla aidiyet ve bağımlılık hissi sağlar (Ezzati, 2014; Safavi ve Khastou, 2017). Kentlinin hafızasında somut olarak anlam kazanan kentsel mekânlar deneyimlendikçe süreç içerisinde kentsel aidiyeti oluşturmaktadır. Kentler adeta insanlar gibi, hem şimdiye dair yaşarken, hem geçmişin izlerini barındırıp belleklerinin olması ile anlam kazanırlar (Deviren, 2001).

Aidiyet duygusu soyut bir kavram olarak algılansa da kendisini gösterebilmesi için somut bir fiziksel mekâna gereksinim duyar. İnsan bir yerde yaşadıkça, zamanla kendini bir yere ait hissetmeye başladığında, o yere güven duygusu, tanıma/bilme duygusu gelişmiştir olacaktır. Yer üretme pratiği ile aidiyet duygusunun ilişkisi kurulduğunda, aidiyet hissedilen, sahiplenilen mekân üzerinde insanın o mekânı

kendine uygun düzenlemeye çalışması, şekillendirmesi oraya duyduğu aidiyet çerçevesinde gelişir. Aidiyet duygusunun gelişiminin psikolojik aynı zamanda fiziko-mekânsal bir süreç olduğu ifade edilebilir. Çünkü insan çevresini fiziksel bileşenleri ile hatırlarken bunu bir zihinsel süreç olarak tanımlar.

Yer bağlılığı kavramı daha çok konut üzerinden ele alınsa da makro ölçeklerde ele alındığı da görülmekte, son yıllarda ise kentsel açık alanların ele alındığı çalışmaların arttığı görülmektedir (Hummon, 1993; Kyle, 2005). Yer bağlılığı duygusunun gelişiminin/değişiminin kamusal alan üzerinden okuması, bu tez kapsamında literatürde bahsedilen Lewicka'nın kentsel aidiyetin üç alan üzerinde okunabileceği düşüncesinden hareketle, kentsel bellek oluşumunda taşıdığı izleri yansıtan, toplumsal aidiyetinin parçası konumunda olan kent merkezi ve yakın çevresi araştırma alanını oluşturmaktadır. Bu alanlar, insanların sıklıkla kullandığı, kenti deneyimledikleri, kent kimliğini yansıtan unsurların gözlenebildiği, toplumsal olayların sahnelendiği, kentin “mikrokozmu” olarak tanımlanabilecek, kentin küçük bir kopyasını/minyatürünü yansıtan alanlar olması sebebiyle, tarihi, fiziki, kültürel, sosyo-ekonomik özellikleri yansıtırlar ve böylece kentsel bağlılığın gözlemlenebileceği alanları oluştururlar (Erdoğan ve Ayataç, 2015). Genelde kent merkezlerinde yer alan meydanların ve çarşıların tasarımları, insan odaklı tasarım anlayışıyla üretilirken, insanların buluşup etkileşim sağlamasına, mevcut faaliyetlerini gerçekleştirmesine imkanı sunmasıyla ve sosyal - ekonomik ihtiyaçların giderilmesine yardımcı olmasıyla yer bağlılığı için önem arz etmektedir (Khaleghimoghaddam ve Çakmak, 2017). Kentsel ölçekte günlük yaşam rutinlerinin mekânları olan kent meydanları, kentlinin karşılaşma/sosyalleşme etkinliklerini gerçekleştirmesine olanak sağlayan ve kollektif hafızayı oluşturan alanlardır. Bu mekânlarda yaşanan morfolojik değişmelerin ortaya konulması ve kentteki geçmişten günümüze katmanlaşarak gelen değişikliklerin aidiyet kavramına etkilerinin ortaya çıkarılması bu çalışmada önemli öğelerdendir.

Kentsel açık alan olarak meydanların ve parkların, fiziksel ve sosyal özellikleri bakımından daha önceki çalışmalarda değerlendirilmeye tabi tutulduğu, fakat psikolojik anlamda “yer bağlılığı” açısından yapılan çalışmalara daha az dikkat

çekildiği görülmektedir (Moulay ve diğ. 2017). Literatürde “aidiyet/yer bağlılığı” konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, evsizlik, yer değiştirme, göç, suç, çocukluk ortamları, kutsal yerler, yaşlılar, komşuluk gibi konular üzerinde durulduğu görülmektedir. “kentsel morfoloji” alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde ise kentsel morfolojinin kentin fiziki yapısının incelenmesini gerektirdiği, fiziki yapının sosyal yapıyı, sosyal yapının fiziki yapıyı şekillendirdiği tartışmalarına ağırlık verildiği gözlemlenmiş, fakat fizikî ve sosyal yapının psikolojik etkilerinin incelenmesi konusundaki araştırmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Fiziksel mekânın sosyal ilişkiler sonucu üretilmediği ya da mekânların sosyal ilişkileri şekillendirmediği tartışmaları sonucunda, fiziksel mekân ile sosyal ilişkiler arasında karşılıklı bir iletişimin söz konusu olduğu sonucuna varılabilmektedir. Mekân sosyal ilişkiler sonucu üretilir fakat mekânı sadece bununla ifade etmek doğru olmayacak, tek başına mekâna ya da sosyal ilişkilere anlam yüklemek yetersiz kalacaktır (Verdil, 2007).

Aynı disiplinlerde yapılan çalışmalarda bile yer bağlılığı kavramının ele alınışı farklılık göstermektedir. Yer bağlılığının sosyal özelliklere (Woldoff, 2002), fiziksel özelliklere (örn. Stokols Shumaker, 1981) veya her ikisine (örn. Riger Lavrakas, 1981) bağlı olduğu yönünde çalışmalar mevcuttur (Scannel ve Gifford, 2010).

Bu tip çalışmaların sosyal psikolojinin alt dalı olan çevre psikolojisi alanındaki, fiziksel ve sosyal çevrenin insanın psikolojisini nasıl etkilediği konusunda yapılan araştırmalarda ele alındığı görülmektedir (Paker, 2010; önsöz Göregenli, 2010). Sosyal ve fonksiyonel olarak çok yönlü bir çeşitlilik içeren kamusal alanlar, çevresel psikoloji gözüyle incelendiğinde fiziksel, sosyal ve psikolojik bakımdan farklı gereksinimleri doğurmaktadır (Özdemir, 2013). Kentsel açık alanlar olarak meydan ve çarşıların tasarımlarında, tasarlanan mekânın insan üzerinde bırakacağı izin incelenmesi, mekânsal kullanımın çevre-insan etkileşimi doğrultusunda iyi kurguya sahip olmasıyla sağlanacak, böylelikle kullanılmayan mekânsal alanların oluşmasının önüne geçilebilme imkanı doğacaktır (Özdemir, 2013). Kentsel mekânların tasarımları sırasında morfolojik (fiziki yapısının) analizinin yanında sosyal çevresinin de analizinin yapılması gerekmekte, kullanıcı profiline göre belirlenecek

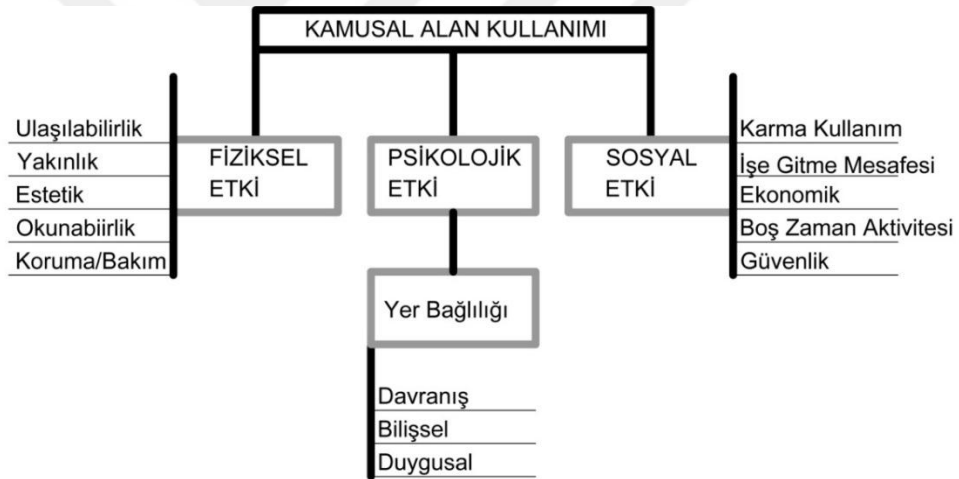
olan, fiziki ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayan tasarım anlayışı ile kullanıcı odaklı tasarım anlayışının (kullanıcıyı da tasarımın içine dahil eden) belirlenmesi gerekmektedir (Özdemir, 2013).

Kürkçüoğlu (2005), “Kent dokuları; farklı fiziksel, sosyal ve psikolojik katmanların bir araya gelmesiyle oluşan eşsiz örüntülerdir.” kentsel dokuları, farklı fiziksel, sosyal ve psikolojik katmanlardan oluşan eşsiz örüntüler olarak tanımlarken, kentsel açık alanlar olarak kent meydan ve çarşıları kentsel dokularda dolular ve boşluklardan meydana gelen tanımlı-tanımsız boşlukların ifadesini taşımaktadır.

Fiziksel çevreler, yerin anlamına arka plan olarak hizmet sağlarken, sosyal bağlamlar da yerin anlamının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bazı fiziksel ortamlar kalite olarak zayıf gözükse de sosyal bağlam olarak kuvvetli anlamlara sahip olması bireylerde olumlu bilişler oluşturur (Proshansky, 1983; Cuba ve Hummon, 1993). Low ve Altman (1992) yaptığı çalışmalarda benzer bir sonuca vararak, sosyal ilişkilerin yere bağlılık konusunda, yerin kendisi kadar önemli olabileceği vurgusunu yapmaktadır. Riley (1992) benzer şekilde, yer bağlılığının, fiziksel mekânlar ve insanların birbirleri ile kurdukları ilişkiler sonucu oluşan anlamlı deneyimlerin ifadesi olduğunu söyler (Low ve Altman, 1992). Lalli (1992) de bireylerin birbiriyle olan bağlarının mekân bağına geliştirdiğini aynı şekilde mekânların da sosyal bağlılıkta önemli olduğunu ifade eder. Stokols Shumaker (1981) ise yer bağlılığının, fiziksel/mekânsal özelliklerle ilişkili olduğunu çünkü fiziksel olarak mekânların insanların ihtiyaçlarını gidermede, hedeflerini gerçekleştirme imkanı sunduğunu açıklar.

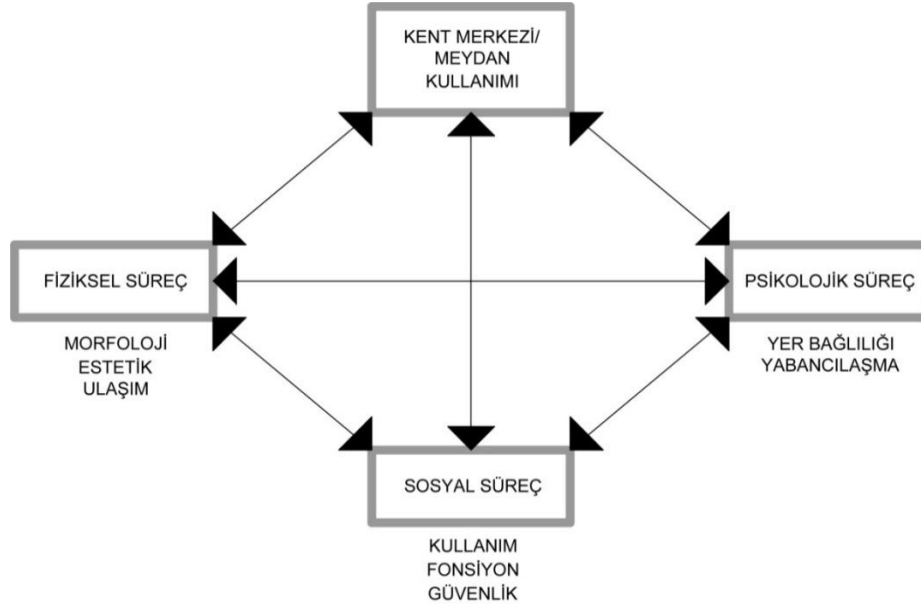
Sosyal bir olay, insanlar arasında paylaşılan bir ortak deneyim meydana getirebilir ve bu durum bir mekâna ait olma, bir yere bağlılık duyma duygusunu oluşturabilir (Safavi ve Khastou, 2017). Mekâna ait olma duygusu, kolektif anlatıların koleksiyonunu oluştururken mekâna sosyal bağ geliştirmede rol oynar. Bu duygu mekânla insan arasında oluşan, insanın kendisini mekânın bir parçası olarak görmesiyle, mekândaki işaret ve anlamlara dayanan deneyim sonucu yer ile arasında bir bağ geliştirmesiyle oluşur (Safavi ve Khastou, 2017).

Moulay ve diğ (2017) tarafından kamusal alanın duyarlılığı için geliştirilen öneri model, birbiri ile ilişkili üç alt kategoriden meydana gelmektedir. Psikolojik etkilerin de halka açık (kamusal) alanların tasarlanması ve planlanması sürecine katılması gerekliliği düşüncesinden hareketle kurgulanan model Şekil 3.1.'de gösterilmektedir. Kamusal alanların kullanım düzeyi üç biçimde etkilenebilir, ilk olarak kullanıma yanıt veren fiziksel yapıyı ifade eden fiziksel etki, ulaşılabilirlik, yakınlık, estetik, okunabilirlik, koruma/bakım gibi konuları ifade eder. İkincisi kamusal alanın kullanımının daha iyi sağlanabilmesine olanak veren sosyal ortamı içeren, karma kullanıma, karma gelirli yerleşim alanı sağlayan, boş zaman aktivitesi için alanlar sağlayan, güvenlik gibi unsurlara sahip sosyal koşulların iyileştirilmesinde etkili olan sosyal etkidir. Üçüncü etki olan psikolojik etki, kamusal alanlara duyulan bağlılığı ifade eder (Moulay ve diğ. 2017).

Şekil 3.1. Kamusal alan kullanım önerisi (Moulay ve diğ 2017)

Öneri model, yer bağlılığı sürecinin birbiriyle ilişki üç alt kategoriden oluştuğunu ifade ederken, kamusal alanların fiziki ve sosyal yönlerinin yanında psikolojik yönünün de alanlara bütünleştirilmesini, bu yönün vurgulanması ile duyarlılık geliştirmesini amaçlar (Moulay ve diğ. 2017).

Şekil 3.2. Kent merkezi kullanım döngüsü

Bu tez kapsamında “Kentsel açık alan olarak meydanların fiziki yapısında (morfolojik olarak) meydana gelen değişimler, meydanı deneyimleyen insanların (sosyal olarak), aidiyetini (psikolojik olarak) nasıl etkilemektedir?” sorusu üzerinden çalışmanın metodolojisi kurgulanmıştır. Şekil 3.2.’de gösterilen modelde kent merkezi kullanım döngüsü kurgulaması gösterilmektedir. Fiziksel süreçte meydana gelen değişim sosyal süreçleri etkileyebilir, sosyal süreçte meydana gelecek değişiklik psikolojik süreci etkileyebilir. Bütün bileşenler arasında döngüsel bir etkileşimden bahsedebiliriz. Bu bileşenler ise kent merkezinin kullanımını etkilemektedir.

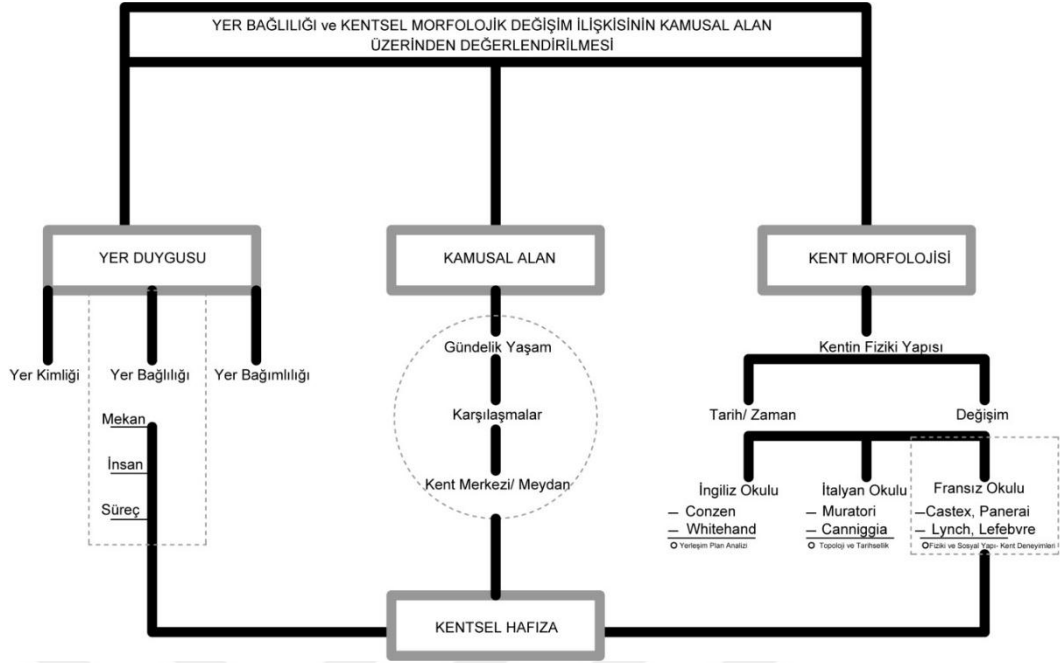
Fiziksel Çevre: Kentsel mekânda kullanıcıların estetik, ulaşım, güvenlik, erişilebilirlik gibi kenti algılamalarında etkili olan morfolojik yapısını ifade etmektedir.

Psikolojik Etki: Kent kullanıcılarının kentsel mekânlara karşı duyduğu aidiyet, bağlanma, kök salma gibi duygusal durumlarını ifade etmektedir.

Sosyo-Kültürel Etkenler: Sosyal ve toplumsal bağları, topluluk içindeki insanların sosyal ilişkileri (komşuluk, arkadaşlık), sosyal aktiviteleri ve kenti deneyimleyen insan deneyimlerini ifade etmektedir.

Kişisel bir faktör olarak ele alınan yer bağlılığı/aidiyet, insanların bireysel deneyimleri, yargıları/tercihleri ve yeri nasıl tanımladıkları bağlamında, kişiler arasında farklı düzeylerde görülebilmektedir (Conway, 2004). Bazı mekânlar, kişinin kendi özel mekânsal deneyimlerini hafızasına getirebilmektedir (Twigger ve Uzzell, 1996). Belirtilen bu yaklaşımlar kapsamında, yer bağlılığı duygusunun ölçümünde, kullanıcı profiline ortaya çıkarılması amacıyla anket çalışmasının yapılması gerekmektedir. Yer bağlılığı kavramıyla ilgili yapılan literatür araştırması sonucu, kavramın anlaşılabilmesi amacıyla ilgili literatürdeki çalışmalar da göz önünde bulundurularak anket soruları, kente bağlılık ölçeği, meydana bağlılık ölçeği ve meydana bağlılık algısı ölçeği olarak hazırlanmıştır. Kentin fiziki yapısının ve bunun tarihsel süreçteki değişimlerinin ifadesi için kentsel morfolojik yapının anlaşılması ile ilgili kentin hali hazır haritaları, fotoğrafları üzerinden, kentin geçmiş-mevcut durumunun karşılaştırılmasının yapılabilmesi amacıyla bir arşiv araştırması yapılmıştır. Bu anlamda çalışmanın yöntemi, gözlem yapılması, arşiv çalışması, anket çalışması ve anketin analizi sonucu ortaya konulan verilerin ilişkisinin değerlendirilmesi olarak kurgulanmıştır. Meydana bağlılık ölçeği bu tez kapsamında araştırma konusu olan alanın kent merkezi-meydan kullanımının iç içe olmasından kaynaklı “meydana bağlılık” olarak ifade bulmakta, kent merkezine bağlılığı karşılamaktadır.

Şekil 3.3. Çalışma şemasının açıklanması

Bu bölümde, yer bağıllığı kent morfolojisindeki değişimlerin kamusal alanlar üzerinden değerlendirilmesi üzerine örneklem alan üzerindeki çalışma şeması Şekil 3.3.'te açıklanmıştır.

Örneklem alan olarak seçilen Sakarya-Hendek Kent Meydan/Çarşısı üzerinde önerilen yöntem uygulanarak sonuçları değerlendirilmiş ve bir sonraki bölümde açıklanmıştır.

3.2. Gözlem

Öncelikle gözlem ve insanlarla yapılan birebir, yüz yüze görüşmeler sonucunda insanların kente ve kent meydanına/çarşısına duydukları aidiyet incelenmiştir. Yerel halkın kenti ve kent meydanını/çarşısını ve yakın çevresini kullanımı gözlemlenmiştir.

3.3. Arşiv Çalışması

Yapılan arşiv çalışması ile Hendek Belediyesi ve yerel halkın Hendek'e dair sahip oldukları fotoğraflar üzerinden ve Hendek Belediyesi ve Google Earth'e ait uydu fotoğrafları üzerinden, eski-yeni karşılaştırması yapılarak morfolojik değişmelerin tespiti gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

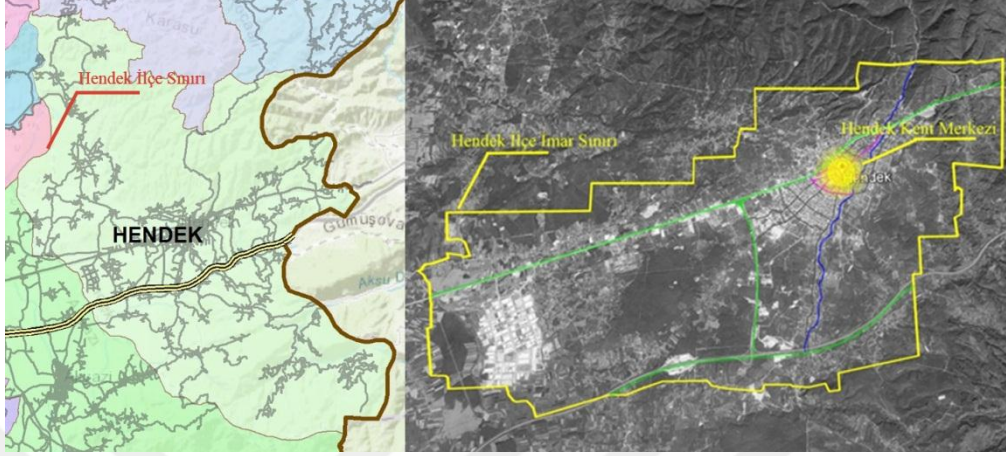
BÖLÜM 4. ALAN ÇALIŞMASI- KENTSEL MORFOLOJİK DEĞİŞİMLERİN YER BAĞLILIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN KENT MERKEZİ VE YAKIN ÇEVRESİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ SAKARYA HENDEK ÖRNEĞİ

4.1. Hendek'in Mevcut Kimliğini Şekillendiren Tarihsel Süreç İncelemesi

Hendek ilçesi Sakarya ilinin kuzey doğusunda yer alan İstanbul-Ankara D-100 kara yolu güzergâhının geçtiği konumda yer alır. Bilinen tarihinin 12. yüzyıla dayandığı Türkistan'dan göç eden kabilelerinin yerleşip ismine Handok dediği, başka bir anlatıya göre tek bir han bulunması ile, Hantek ismini aldığı, sonrasında ise Hendek isminin ortaya çıktığı halk anlatılarında yer almaktadır (Hendek Belediyesi, URL-1, 2020). İlk çağlarda Britanyalıların burada yaşadığı ama o çağlardan kalan eser bulunmadığı görülürken, sonraki çağlarda Romalılar, Bizanslar, Selçukluların bölgede hâkim olduğu, Romalılar ve Selçuklulardan hiç eser kalmadığı, Bizans döneminden ise eski mezar kalıntılarının kaldığı verisi aktarılırken, bu kalıntıların mevcut durumda çok iyi korunamamış olması ve bölgesel iklim ve arazi şartlarından dolayı günümüze kadar ulaşamadığı görülür. 1300 senesinde bölgede Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinin başladığı, 1400'lü yıllarda ise bir han, hamam ve 35 dükkan yapıldığı aktarılmaktadır (Okay, 2008).

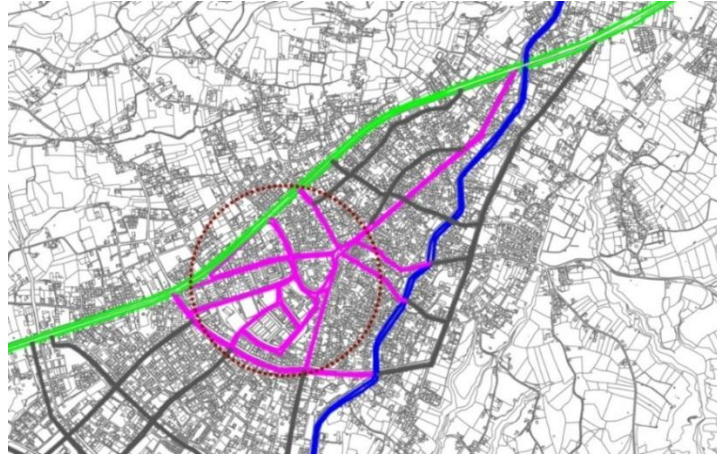
1880'li yıllarda bölgeye birçok Laz, Gürcü, Çerkez, Abaza göçmen yerleştirilirken, nüfusun 13000 olduğu aktarılırken, yapılaşmanın 1890 yılında 37 cami, 1 kilise, 6 çeşme, 2 hamam, 32 han, 3 fırın, 111 dükkan, 26 çiftlik ve 1 ortaokul bulunması ile arttığı görülmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra açılan Tekel fabrikasının ilçenin gelişimine katkı sağladığı görülür. Tütüncülerin ve Hendek'te yaşayan vatandaşların destekleri ile eski hamamın kalıntıları üzerine Hendek Ortaokulu'nun yapıldığı

görülür. Okulun yerinde önceden de deprem sırasında zarar gören okul bulunmaktadır (URL- 2 Hendek Belediyesi, 2015 Stratejik Planı).

Şekil 4.1. Hendek ilçesinin sınırı (solda), Hendek ilçesi imar sınırı (sağda)

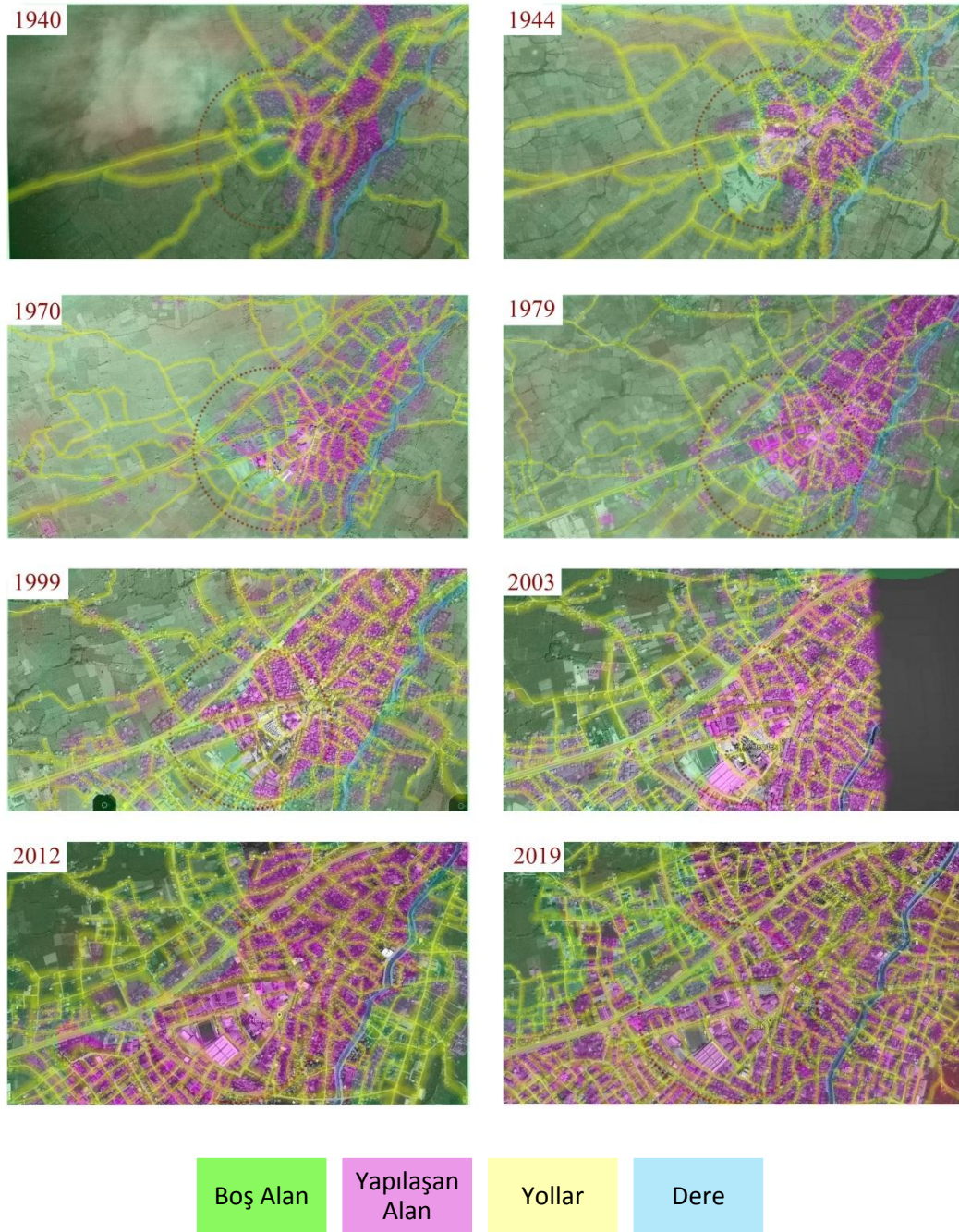
Şekil 4.1.'de Hendek ilçesinin imar sınırları (sağda) sarı çizgisi ile gösterilmekte, ilçe sınırları ise (solda) ifade edilmektedir. İmar sınırları üzerinde gösterilen mavi çizgi kentin ortasından akmakta olan Uludere'yi gösterirken, yeşil çizgiler D-100 karayolunu, otobanı ve bu iki yolu birbirine bağlayan yolu göstermektedir. Kent bu sınırlar etrafında gelişme göstermiştir.

Şekil 4.2. Çalışma alanı

Şekil 4.2.'de ise Hendek kent merkezi ve yakın çevresinden oluşan kent merkezini ve kent merkezine ulaşan önemli kullanım aksları pembe ile göstermektedir. Daha az

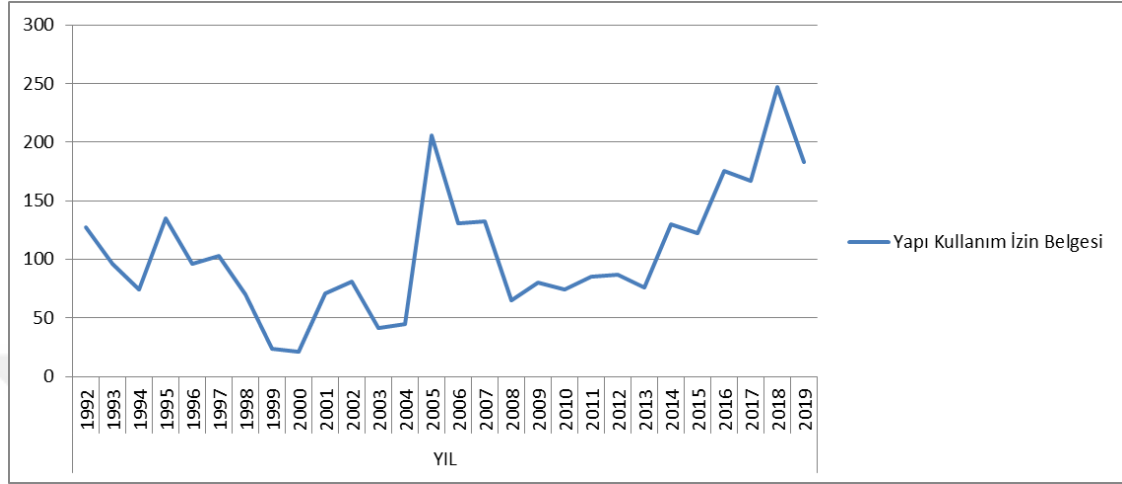
kullanıma sahip olan kent merkezinden uzak olan yollar ise gri renk ile gösterilmektedir

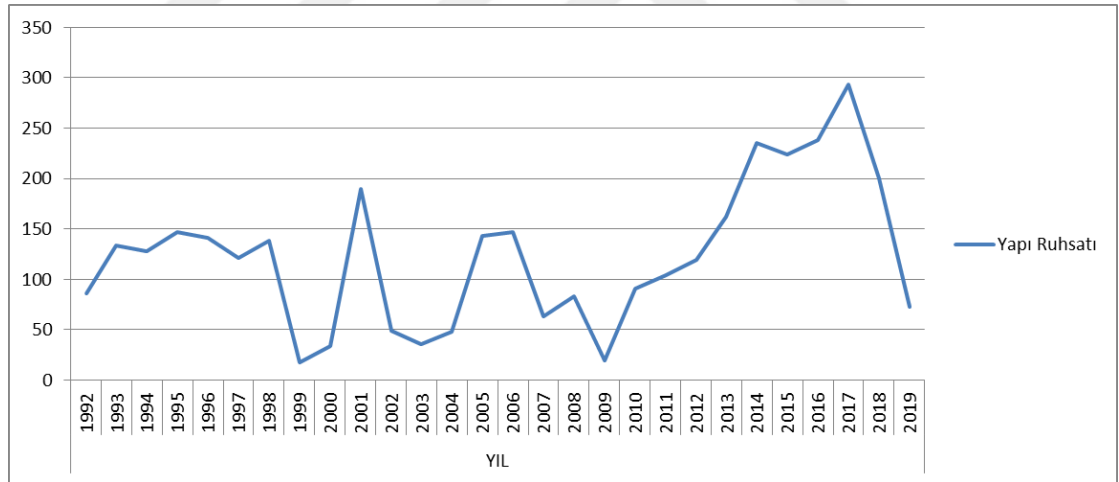
Şekil 4.3. 1940-2019 yılları arasındaki uydu fotoğrafları kent merkezi ve yakın çevresini gösterir biçimde (Hendek belediyesi arşivi ve Google Earth üzerinden alınan uydu görüntüleri birleştirilerek hazırlanmıştır.)

Şekil 4.3.'te 1940 yılı, 1944 yılı, 1970 yılı, 1979 yılı, 1999 yılı, 2012 yılı ve 2019 yılına ait uydu fotoğrafları üzerinden kentsel alanın gelişim ve değişimi ortaya

konulmaktadır. Kent merkezinin 1940 yılında da şu andaki mevcut alanda kurgulandığı ve kentin bu çevre etrafında gelişim gösterdiği görülür. Kent merkezi ve çevresindeki değişimler Tablo 4.1.'de daha detaylı açıklanmaya çalışılmıştır.

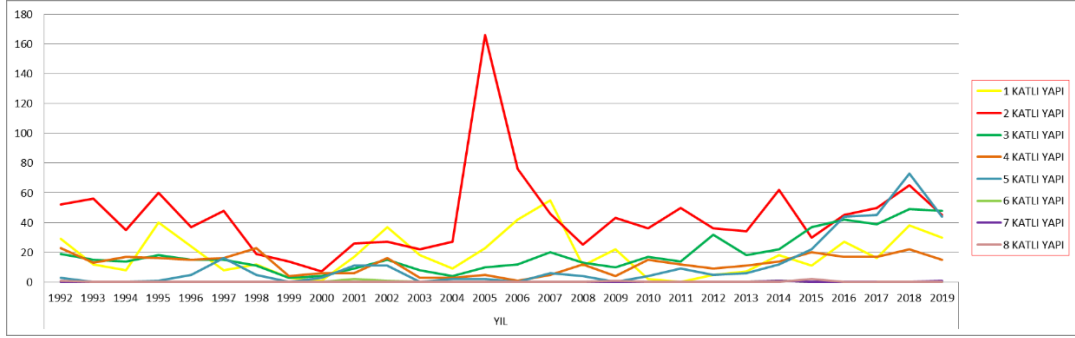

Şekil 4.4. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı kullanım izin belgesi toplam (URL-3, 2020)

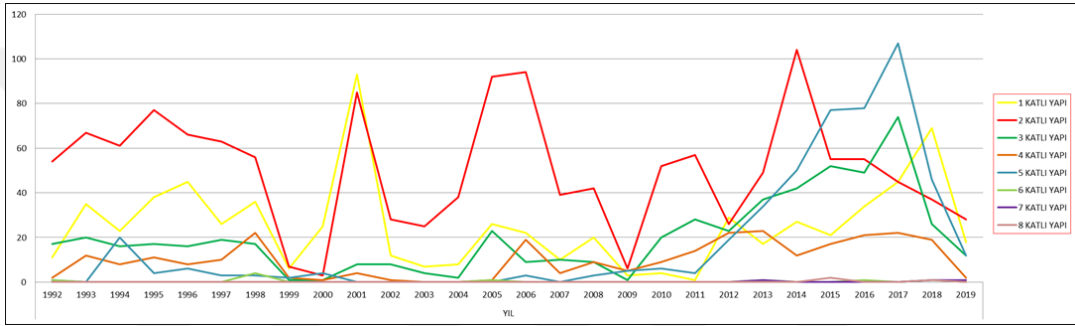

Şekil 4.5. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı ruhsatı toplam (URL-3, 2020)

Şekil 4.4.'te ve Şekil 4.5.'te 1992-2019 yılları arasında TÜİK verilerine göre, Sakarya ili Hendek ilçesine ait yapı kullanım izin belgesi ve yapı ruhsatı sayıları yer almaktadır. Bu verilere göre 1999, 2003 ve 2009 yıllarında yapı kullanım izin belgesi ve yapı ruhsatı sayılarında azalma olduğu görülmektedir. Bu yıllarda yapılan toplam yapı sayısının azalması ivmeli bir kırılma gösterdiği, 2013-2019 yılları arasında yapı sayısında artışın gözlemlenebilir olduğu sonucuna varılabilir.

Şekil 4.6. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı kullanım izin belgesi kat sayılarına göre (URL-3, 2020)

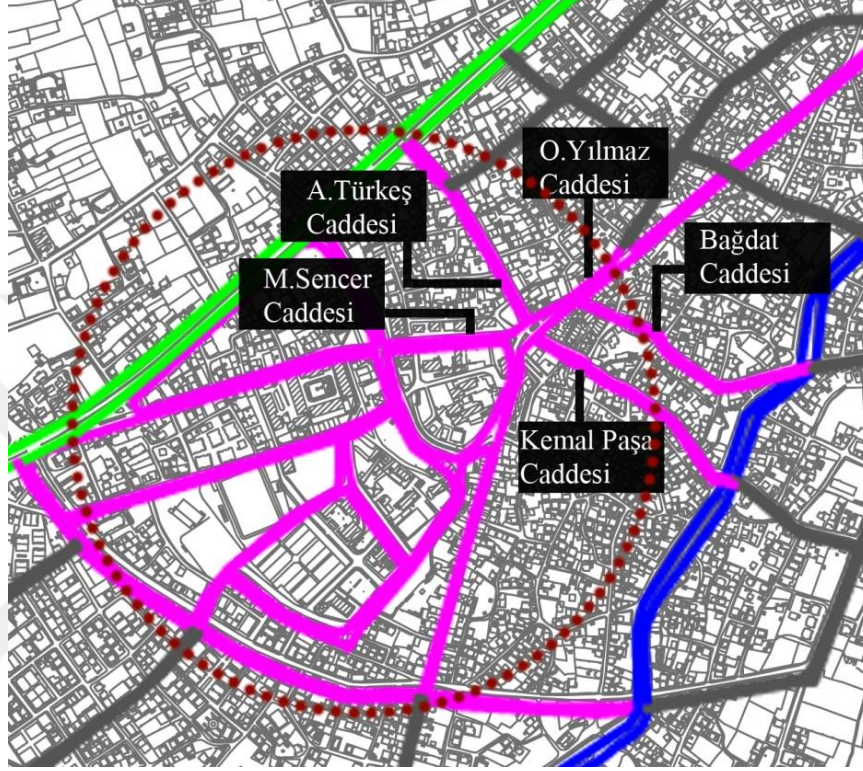

Şekil 4.7. TÜİK verilere göre Sakarya ili Hendek ilçesi 1992-2019 yılları arası verilen yapı ruhsat sayıları kat sayılarına göre (URL-3, 2020)

Şekil 4.6.'da ve Şekil 4.7.'de 1992-2019 yılları arasında TÜİK verilerine göre, Sakarya ili Hendek ilçesine ait yapı kullanım izin belgesi ve yapı ruhsatı sayılarının kat sayısı üzerinden dağılımı yer almaktadır. Bu verilere göre 2000-2001, 2005-2006 ve 2013-2014 yıllarında yapı ruhsatı sayılarının 2 katlı yapı ölçeğinde, 2000-2001 yıllarında 1 katlı yapıların, 2012 yılından itibaren ise 5 katlı yapı ölçeğinde artış olduğu görülmektedir. 2000-2001 yılındaki tek katlı yapılardaki artışın 1999 depremi etkisinde olduğu, 2012 yılından itibaren yaşanan artışın ise imar planı değişikliği sonucu kat arttırımı olan bölgedeki yapılaşmanın hızlanmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Yapı kullanım izin belgelerindeki artışın 2004-2005 yılları arasında arttığı görülmektedir.

Burada gösterilen veriler ile Sakarya ili Hendek ilçesinde artan-azalan yapılaşma hızları, buna bağlı olarak da yaşanan morfolojik değişimler ortaya konulmak istenmektedir. Yapı yoğunluğunun artması ve imar planları çerçevesinde izin verilen

yapı yüksekliklerinin zamanla değişimi morfolojik olarak değişimleri meydana getirir. 2012 yılından sonra 5 katlı yapı (bodrum+zemin+3 kat+çatı kat/asma kat, imar planıyla izin verilen kat yüksekliği bu şekildedir, bazı bölgelerde çatı katına veya asma kata izin verilmektedir) artış hızı grafikte görüleceği üzere hızlanmıştır.

Şekil 4.8. Çalışma kapsamında yer alan kent merkezindeki caddeler

Kent merkezinde yer alan yapı ve caddeler ortak kimliği yansıtmaması, kentlilerin kendilerini kentli gibi hissedip yaşadıkları alanlar olması sebebi ile dikkat çekmektedir. Kamusal alanların kent merkezinde yoğunlaştığı böylelikle meydan kullanımını arttığı görülmektedir. Farklı alt kimliklere sahip olan insanlar kendilerini 'Hendekli' olma, birlik olma bilincini yaşadıkları yer olması sebebiyle anket çalışması bu alanlarda yapılmıştır. Şekil 4.8.'de ve Şekil 4.9.'da kent merkezinde yoğun kullanıma sahip olan caddeler ve kent hafızasında yer edinen binalar ve kamusal alanlar gösterilmektedir.

Tablo 4.1. Hendek kent merkezinde yaşanan değişimlerin ortaya konulması

<p>ESKİ KAYMAKAM LIK BİNASI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK , İŞLEVSEL ve MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>A Fotoğrafi 1890-1956 yılları arası Eski Kaymakamlık binasının olduğu yeri göstermektedir (B) Fotoğrafi 1890-1956-Eski Kaymakamlık binasının olduğu yer arkadan Büyük Cami minaresinden görünüşüdür (C) Fotoğrafi (URL-5, 2020), Hükümet Konağı 2000'li yıllardaki fotoğrafıdır, şu anda yerinde otopark bulunmaktadır. Kat yüksekliği ve işlevsel olarak ilk değişiklik olmasa da sonraki yıllarda binanın tamamen yıkılması ile değişim meydana gelmiştir. Alan boş açık otopark alanı kullanılması ile parsel bazında yapı yoğunluğu azalmıştır. İşlevsel ve morfolojik değişim meydana gelmiştir.</p>		
<p>ESKİ CEZA EVİ ve JANDARMA BİNASI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK , İŞLEVSEL ve MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı Eski Ceza Evini B fotoğrafı Jandarma Binasının 1930-1940 yılları arasındaki konumunu göstermektedir. İki bina da Muammer Sencer Caddesi üzerindedir. Eski Kaymakamlık binası ile Cumhuriyet Okulu arasında Eski Ceza evi yer alırken, Jandarma Binası Eski Kaymakamlık binasının solunda yer almaktadır. Cumhuriyet Okulu yıkılmadan önce Jandarma binasının bir kısmı okul olarak kullanılmaktaydı. Şu anda otopark alanı olarak kullanılmaktadır. Ceza evi binası yıkılarak morfolojik ve mekânsal değişim yaşamıştır. Jandarma binası başlangıçta işlevsel değişim yaşayarak eğitim yapısı olarak kullanılmıştır. Daha sonra yıkılarak morfolojik ve mekânsal olarak değişim meydana gelmiştir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>CUMHURİYE T OKULU</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK , DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı Cumhuriyet Okulu'nun 1943 yılında meydana gelen depremden önceki halini, B fotoğrafı depremden sonra inşa edilen tek katlı halini, C fotoğrafı ise ilerleyen yıllardaki halini göstermektedir. Eğitim yapısı öncelikle kat yüksekliğinde değişim yaşayarak morfolojik değişim gerçekleşmiştir.</p>		
<p>CUMHURİYE T OKULU</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK , İŞLEVSEL ve MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı sonrasında inşa edilen okulu, B ve C fotoğrafı (URL-5, 2020) ise, 2000 li yıllarda mevcut durumunu gösterirken, okul 2010'lu yılların sonunda yıkılmıştır. Yeni inşa edilen okul yapı yoğunluğu olarak morfolojik değişim meydana getirmiştir. Daha sonra yapı tamamen yıkılarak morfolojik, işlevsel ve mekânsal olarak değişim meydana gelmiştir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>CUMHURİYE T OKULU ve ESKİ KÜTÜPHANE</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı Cumhuriyet Okulu yıkıldıktan sonra arkasında yer alan Kütüphane Binasını göstermektedir. Bu bina da daha sonra yıkılırken B fotoğrafında (URL-5, 2020), görüldüğü gibi alan otopark olarak mevcut durumda kullanılmaktadır. C Fotoğrafi ise daha sonra alanın köşesine yapılan belediye hizmet binasını göstermektedir. Kütüphane binası tamamen yıkılarak alandaki yoğunluğun azalması ile morfolojik değişim yaşanmıştır. Alanın otopark olarak kullanılması ise mekânsal değişim gerçekleştirmiştir.</p>		
<p>EMNİYET AMİRLİĞİ VE KÜTÜPHANE</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>Emniyet amirliği ve kütüphane binası otoparkın yanında yer almaktadır. B ve C fotoğrafları gümüzdeki durumunu göstermektedir. M.Sencer Caddesi üzerindeki eski fotoğraflara bakıldığında bu alanda yapı yer almadığı görülmektedir. Yapıların inşası ile yapı adasında yoğunluk artmış, morfolojik değişim meydana gelmiştir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

M. SENCER CADESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	<p>Muammer Sencer Caddesinin 1940 yıllarındaki fotoğrafları yer almaktadır. B fotoğrafında solda en başta Jandarma Binası sonra Hükümet Konağı sonra Cumhuriyet Okulu sırası ile yer alırken, sağda belediye oteli yer almaktadır. Cadde üzerindeki yapılar yukarı tabloda açıklanırken, zamanla cadde üzerindeki yapıların kat yüksekliklerinin değiştiği, yapı yoğunluğunun artıp azaldığı, işlev değişikliklerinin meydana geldiği görülmektedir.</p>		
M. SENCER CADESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	<p>A fotoğrafında solda hükümet konağı, sağda belediye oteli ve halk evi yer almaktadır. B fotoğrafı M. Sencer Caddesinin girişini gösterirken caddenin başında sembolik olarak önem taşıyan Patakların büfesi yer aldığı görülür. C fotoğrafı ise 1980'li yıllarda caddeye aşağıdan bakılarak solda şu andaki belediye binasının yer aldığı görülmektedir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

M. SENCER CADESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	Fotoğraflar M. Sencer Caddesinin Mevcut durumunu göstermektedir. A fotoğrafı Ptt binasının yanındaki zabıta binasını, B ve C fotoğrafları ise caddeye girişi gösterir.		
KEMAL PAŞA CADESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	A fotoğrafı Kemal Paşa Caddesine girişin 1930'lu yıllardaki durumunu göstermektedir. B ve C fotoğrafları (URL-5, 2020) ise, ilerleyen yıllardaki durumunu, şu anda Kiraz Manavın yer aldığı konumdan göstermektedir. Cadde üzerindeki yapıların kat yüksekliklerinde değişim meydana geldiği görülmektedir.		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>A</p> <p>KEMAL PAŞA CADDESİ</p>	<p>B</p> 	
<p>MORFOLOJİK DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı 1980'li yıllarda Kiraz manavın önünü gösterirken, B fotoğrafı Kemal Paşa Caddesinin mevcut durumunu göstermektedir.</p>	
<p>A</p> <p>PTT BİNASI</p>	<p>B</p> 	
<p>İŞLEVSEL VE MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı alt katı gazino, üst katı belediye oteli olarak kullanılan binanın 1940'lı yıllardaki durumunu göstermektedir. 1950'li yıllarda çıkan bir yangında bu bina yıkılmıştır. B fotoğrafı ise şu anda mevcutta PTT Binası olarak kullanılan binayı göstermektedir. Bina yıkılarak yerine yeni işleve sahip bina inşa edilmiştir. İşlevsel ve mekânsal değişim görülmektedir.</p>	

Tablo 4.1 (Devamı)

İŞ BANKASI	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK ve İŞLEVSEL DEĞİŞİM	<p>A fotoğrafı Askerlik Şubesi Binasının 1930'lu yıllardaki durumunu göstermektedir. Sol taraf bugünkü iş bankasının olduğu binadır. Arka tarafında eski hamam bulunmaktadır. B ve C fotoğrafı şu anda İş Bankası binasının olduğu yerde olan aynı alanı göstermektedir. Kat yüksekliğinin değişimi, bina formu sebebiyle parsel düzeninin değiştiği anlaşılması ile morfolojik olarak değişim meydana geldiği görülmektedir. İşlevsel olarak değişim meydana geldiği görülmektedir.</p>		
CUMHURİYE T ALANI	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	<p>A fotoğrafı Cumhuriyet alanının bulunduğu alanda önceden Ermenilerden kaldığı düşünülen ahşap dükkanları gösterirken bu dükkanlar yıkıldıktan sonra merkez şekillenmeye başlamaktadır. Ahşap barakalar yıkıldıktan sonra alana havuz yapılmıştır. C fotoğrafı mevcut durumu göstermektedir. Meydanda yapılaşmanın artmasıyla morfolojik olarak değişim meydana gelmiştir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

CUMHURİYE T ALANI	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	<p>A fotoğrafı Cumhuriyet Alanı 1936 Öncesi 2 minaresi ile Orta Cami gözükmemektedir. 1943 Depreminde minaresi hasar görmüştür. Çarşı merkezinde halen bulunan güvercinlikli çatılı bina bu fotoğrafta gözükmemektedir. Merkezin içinden sular akmakta, bir gazete yazısında bu suların hastalığa sebep olduğu anlatılmaktadır. B fotoğrafı Cumhuriyet Alanı 1936-1943 yılları arasındaki C fotoğrafı 1962 yılındaki durumunu göstermektedir. Sokak/ yol örüntüsünde değişimler morfolojik değişimin meydana geldiğini göstermektedir.</p>		
CUMHURİYE T ALANI	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	<p>Cumhuriyet Alanının zamanla gelişim ve değişimini gösteren fotoğraflar.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

CUMHURİYE T ALANI- KENTSEL ÖGELER	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	A fotoğrafı meydan düzenlemesinin yapıldığı alanda ilk olarak inşa edilen kentsel öge olan havuzu göstermektedir. B fotoğrafı Cumhuriyet Alanı 1936-1943 yılları arasında göstermektedir. C fotoğrafı 1967 yılında inşa edilen Atatürk Heykeli'ni göstermektedir. Kentsel peyzaj öğelerinde zamanla değişim meydana gelmiştir.		
CUMHURİYE T ALANI- KENTSEL ÖGELER	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	A fotoğrafı 1967'de inşa edilen Atatürk Heykeli'ni, B fotoğrafı 1980'li yıllardaki saat kulesini, C fotoğrafı (URL-5, 2020) 2000'li yılların başında kent merkezinde bulunan ögeyi göstermektedir.		

Tablo 4.1 (Devamı)

CUMHURİYE T ALANI- KENTSEL ÖGELER	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	Fotoğraflarda meydana gelen kentsel öğelerin yıllar boyunca değişimi yer almaktadır (URL-5, 2020).		
CUMHURİYE T ALANI	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	A fotoğrafı Cumhuriyet Alanı Patakların büfesi solda, sağda kahve yer almaktadır. B fotoğrafında ortada Patakların büfesi yer almaktadır. Meydandaki yapı yoğunluğunun ve kat yüksekliklerinin artması ile morfolojik değişim yaşanmıştır.		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>OSMAN YILMAZ CADESİ - CUMHURİYE T ALANI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK DEĞİŞİM</p>	<p>Fotoğraflar Cumhuriyet Alanından yukarı doğru Osman Yılmaz Caddesi üzerindeki binaları göstermektedir. Cadde üzerindeki yapılaşmanın artması, cephe düzenlerinin değişmesi, kat yüksekliklerinin değişmesi morfolojik değişim yaşandığını göstermektedir.</p>		
<p>SMAN YILMAZ CADESİ - CUMHURİYE T ALANI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK DEĞİŞİM</p>	<p>Fotoğraflar Cumhuriyet Alanından yukarı doğru Osman Yılmaz Caddesi üzerindeki binaları göstermektedir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

CUMHURİYE T ALANI- BÜYÜK CAMİ	A 	B 	C
KORUNAN TARİHİ YAPI	A fotoğrafı Cumhuriyet Alanını 1950-1960 Yılları Büyük Cami, B fotoğrafı 1953 yılından Büyük Cami, C fotoğrafı 1980'li yıllarda Hendek Merkezi Büyük Cami'yi göstermektedir.		
CUMHURİYE T ALANI- BÜYÜK CAMİ	A 	B 	C
KORUNAN TARİHİ YAPI	A fotoğrafı 1980'li yıllara dair, B fotoğrafı (URL-6, 2020) 2007 yılına dair, C fotoğrafı (URL-7, 2020) ise 2017 yılına ait Büyük Cami'yi göstermektedir. Büyük Cami'de zamanla bakım ve onarım için tadilatlar yapılmış, boya rengi ve zemininde kullanılan malzeme dışında değişiklik meydana gelmemiştir.		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>BÜYÜK CAMİ ARKASI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı Büyük Cami'nin arka tarafının geçmişteki görünümünü, B ve C fotoğrafları ise günümüzdeki görünümünü göstermektedir. Cami çevresindeki yapılaşma düzeninin değişmesi ve yol/sokak örüntüsünün değişmesi morfolojik değişimi göstermektedir.</p>		
<p>BAĞDAT CADDESİ (ESKİ KADIN PAZARI)</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı 1943 sonrası bir fotoğraf, Orta Cami minaresinin yıkıldığı görülmektedir. Eski Kadın Pazarı olarak bilinen şu anda Balıklısuimer olarak bilinen yerdir. B ve C fotoğrafı günümüzdeki durumunu göstermektedir. Cadde üzerindeki yapılaşma yoğunluğunun artması kat yüksekliklerinin değişmesi morfolojik değişimi gösterir.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>ŞEHİT MAHMUT BEY ANITI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>B</p>
<p>KORUNAN ANIT</p>	<p>A fotoğrafında Hükümet binasının yanında solda Şehit Mahmut Bey anıtı yer almaktadır. B fotoğrafında solda jandarma binası yanında cumhuriyet okulu, sağda belediye oteli ve önünde anıt bulunmaktadır. C fotoğrafında Şehit Mahmut Bey Anıtı 3. konumu Halk Evi Bahçesi 1928 yılına ait fotoğrafı yer almaktadır.</p>		
<p>ŞEHİT MAHMUT BEY ANITI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>KORUNAN ANIT</p>	<p>A, B ve C fotoğrafları farklı yıllarda Şehit Mahmut Bey Anıtı'nın Büyük Cami bahçesinde yer almasını göstermektedir. Şu anda anıt bu şekilde konumlanmaktadır.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

ALPARSLAN TÜRKEŞ CADESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK ve İŞLEVSEL DEĞİŞİM	A, B ve C fotoğrafları (URL-5, 2020) şu anda Alparslan Türkeş Caddesi olarak bilinen köşesinde büfe ve plaza binasının olduğu yere ait fotoğraflardır. Cadde üzerindeki yapıların kat yüksekliği ve kullanımlarının değişmesi ile morfolojik ve işlevsel değişim meydana gelmiştir.		
ALPARSLAN TÜRKEŞ CADESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK ve İŞLEVSEL DEĞİŞİM	Şu anda Alparslan Türkeş Caddesi olarak bilinen caddeye bakan fotoğraflarda A fotoğrafında Zümrüt Oteli solda yer almaktadır. B fotoğrafı, şu anda kuyumcu ve kuru yemişçinin bulunduğu Alparslan Türkeş Caddesi girişinin 1962 öncesi olduğu tahmin edilmektedir. C fotoğrafı ise zamanında buluşma ve toplanma yeri olarak kullanılan köşedeki yapıya aittir. Alan şimdi de geçmişin izlerini sürdürmektedir.		

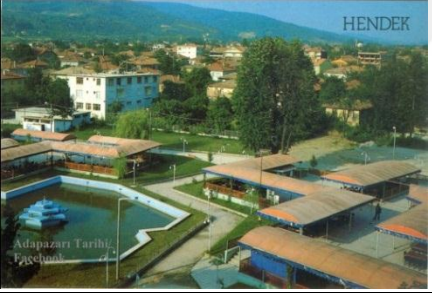

Tablo 4.1 (Devamı)

ALPARSLAN TÜRKEŞ CADDESİ	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK ve İŞLEVSEL DEĞİŞİM	A fotoğrafı (URL-5, 2020) bayram kutlamaları sırasında caddeye girişin önünü göstermektedir. B ve C fotoğrafları ise günümüze ait caddeyi göstermektedir.		
ZEKİ CÖMERT PARKI	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
MORFOLOJİK ve İŞLEVSEL DEĞİŞİM	Hendek Kent Merkezinde yer alan Zeki Cömert Parkı eskiden belediye garajı olarak kullanılmakta ve pazar kurulmaktaydı. Hanaltı, eski hamam olarak bilinen alanın yakınında Eski hamama dair kalıntılar önceden bulunurken mevcut durumda izler silinmiştir. Alan şu anda park olarak kullanılmaktadır. C fotoğrafı günümüzdeki durumunu göstermektedir. Alanda yapılaşmanın artması, kat yüksekliğinin değişmesi ve kullanımın değişmesi ile morfolojik ve işlevsel olarak değişim meydana gelmiştir.		

Tablo 4.1 (Devamı)

ZEKİ CÖMERT PARKI	A 	B 	C
MEKÂNSAL DEĞİŞİM	A, B ve C fotoğrafları (URL-9, 2020), parkın yenilenmeden önceki durumunu göstermektedir.		
ZEKİ CÖMERT PARKI	A 	B 	C
MEKÂNSAL DEĞİŞİM	A fotoğrafı yenilenmeden önceki parkın durumunu B fotoğrafı yenileme projesinin vaziyet planını C fotoğrafı ise parkın yenilenmeden sonraki durumunu göstermektedir. Park alanında mekânsal olarak değişim meydana gelmiştir (URL-10, 2020).		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>ATATÜRK PARKI- SOSYAL TESİS</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>Atatürk parkı ve nikah salonunun bulunduğu alan daha önce de park ve Özdek Sosyal tesisi olarak kullanılmaktaydı. Park kentsel hafızada yer edinmiş olan alanlar arasındadır. A, B ve C fotoğrafları (URL-5, 2020), parkın yenilenmeden önceki durumunu göstermektedir. B fotoğrafı parkın içinde yer alan kentsel öğeyi gösterir. C fotoğrafı ise parkın içindeki sosyal tesis binasını göstermektedir. Yapı yüksekliklerinin, peyzaj öğelerinin, yapı yerleşim planının değişmesi ile morfolojik ve mekânsal olarak değişim meydana gelmiştir.</p>		
<p>ATATÜRK PARKI- SOSYAL TESİS</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK MEKÂNSAL DEĞİŞİM</p>	<p>A, B ve C fotoğrafları (URL-11, 2020), parkın son düzenlemesine ait fotoğraflardır.</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>HEDEK STADI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>KORUNAN ALAN</p>	<p>A ve B fotoğrafları 1953 Yılı Hendek Stadını ve arkasında görünen binalar tekel binalarını göstermektedir. C fotoğrafı stadyuma ait alanın bayram kutlaması anına aittir. Stadyum alanı kentsel boşluk olarak korunurken çevresindeki yapılaşma yoğunluğu, kat yükseklikleri artmış, morfolojik değişim yaşanmıştır.</p>		
<p>HEDEK STADI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>KORUNAN ALAN</p>	<p>A ve fotoğrafı stadi ve sağında yer alan kapalı spor salonunu gösterirken B fotoğrafında kapalı spor salonu yer almakta, C fotoğrafında ise 2012 yılında yapımına başlanan, 2017 yılında kullanıma Rasim Paşa Cami ve sağında kapalı Pazar yeri yer almaktadır (URL-12, 2020).</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

<p>HENDEK KAPALI PAZAR YERİ- KAYMAKAM LIK BELEDİYE EK HİZMET BİNASI</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>MORFOLOJİK DEĞİŞİM</p>	<p>A fotoğrafı şu anda Pazar yerinin bulunduğu alandan askeriyenin inşaatı için plan-proje çalışmasının yapıldığı anı göstermektedir. B fotoğrafı (URL-13, 2020) kapalı Pazar yeri inşaatı sırasında ve C fotoğrafı URL-14, 2020)günümüze ait durumunu göstermektedir. Yapı yoğunluğunun artması ile morfolojik değişim yaşandığı görülmektedir.</p>		
<p>ESKİ TEKEL BİNALARI- SAĞ HENDEK EĞİTİM FAKÜLTESİ</p>	<p>A</p> 	<p>B</p> 	<p>C</p>
<p>İŞLEVSEL DEĞİŞİM</p>	<p>Cumhuriyetin ilanından sonra tekel kurulduğu daha sonra 1997'de Eğitim Fakültesi'nin kurulduğu görülmektedir. Alandaki binalar işlev değiştirilerek kullanıma devam etmektedir (A fotoğrafı URL-15, 2020; B fotoğrafı URL-16, 2020; C fotoğrafı URL-17, 2020).</p>		

Tablo 4.1 (Devamı)

KEMALİYE MAHALLESİ	A 	B 	C
MORFOLOJİK DEĞİŞİM	A ve B fotoğrafları kentsel dönüşüm uygulanmadan önce mevcut olan konut dokusuna aittir. C fotoğrafı ise kentsel dönüşüm sonrası inşa edilen konut bloklarına aittir. 2013 yılında eski konut dokusunun bulunduğu alanda yıkıma başlanmış olup, 3 blok inşaatı tamamlanmıştır.		

Kent kimliğinin oluşmasında kentin morfolojik özelliklerinin tanımlanmasında adı geçen yapıların belirli zaman aralıklarında geçirmiş oldukları dikkat çekici (dramatik) değişimler belirtilen her zaman dilimine ait jenerasyondaki kentliler için aidiyet hissini olumsuz etkilemektedir. Yapılan anket çalışması ile yer bağlılığı ve değişim arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda açık uçlu sorular ile de kentsel hafızada yer edinen yapıların bulunmasına çalışılmıştır.

4.2. Anket Çalışması

Anket soruları tezin ikinci bölümünde bahsedilen, Lalli'nin Kent Kimliği ölçeği için hazırlanmış olduğu 20 Soruluk likert tipi anket sorularından, Lewicka'nın Yere Bağlılık Ölçeğinden, Cuba ve Hummon (1993), Kim ve Kaplan (2004), Jorgensen Stedman (2001), tarafından hazırlanan anket sorularından, aidiyetin değerlendirilmesi ve morfoloji ilişkisi üzerine tekrar değerlendirilerek düzenlenmiştir. Anket soruları 5'li şekilde 'tamamen katılıyorum' dan 'tamamen katılmıyorum' şeklinde değerlendirilmiştir. Öncelikle anket kullanıcılarının demografi yapılarının tespiti için sorular yönlendirilmiş olup, daha sonra alt ölçekler üzerinden aidiyet morfolojik değişim ilişkisi belirlenmesi için sorular düzenlenmiştir. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 22. 23. 24. ve 26. Sorular Lalli'nin kent kimliği ölçeğinden 4. 11. 12. 13. 14. 15. Ve 16. 17. Sorular Şentürk'ün (2019) aidiyet sorularından derlenmiştir. 15. Soru aynı zamanda Jorgensen ve Stedman'ın (2001) yer bağlılığı ölçeğinde yer almaktadır. 17. Soru da Jorgensen ve Stedman'ın yer bağlılığı ölçeğinden derlenmiş olup, 10. 17. 18. 19. 20. 21. 25. ve 27. Sorular Göregenli ve diğ. tarafından (2014) yapılan mahalleye bağlılık ölçeğinden oluşturulmuştur. Farklı çalışmalarda benzer soruların kullanılarak değerlendirmeye tabii tutulduğu görülmektedir. Göregenli Çevre Psikolojisi kitabında İzmir'de Kent Kimliği (s.189, 190) Lalli'nin Kente bağlılık ölçeğini kullandığını ve yapılan çalışma sonucu ölçeğin aidiyet-bağlılık ölçeği olarak tek ölçek olarak kullanılabileceğini ya da üç ölçek olarak da kullanılabileceğini ifade eder. Bu çalışmada kente bağlılık ölçeği olarak sorular kurgulanmıştır (Göregenli, 2005). Başka bir çalışmada mahalleye bağlılık düzeyinin kent kimliği ile ilişkisini incelerken benzer sorular kent kimliği ölçeği maddeleri olarak yer almaktadır.

Ankette yer alan diğer sorular (29'dan 37'ye kadar) kent merkezi ve çevresinde yer alan değişimlerin ölçülmesi ve bunun kent kullanıcıları tarafından algılanması ölçmek üzere kurgulanmıştır. Örneklem alanda uygulanacak anket sayısının hesaplanmasında;

$$n = \frac{N \times p \times q \times Z_{\alpha}^2}{(N - 1) \times d^2}$$

formülü kullanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004).

N:Çalışma evreni kişi sayısı

d:Kabul edilebilir hata payı

p:Araştırılan durumun görülme sıklığı

q:Araştırılan durumun görülmemeye sıklığı (1-p)

Z_α:α:0,05, %95 Güven aralığında 1,96 değeri

n:Örneklem büyüklüğü

Hendek ilçesinin 2019 yılı nüfusu 85.570 'tir (TÜİK, URL-4, 2020).Bu verilere dayanarak, formüldeki (N=85.570, p:0,5, q:0,5, d:0,1 ve α:0,05→ Z_α: 1,96) değerleri kullanılarak n:96 değeri hesaplandı. Bu formüldeki N değeri çalışma evrenindeki kişi sayısını gösterirken bu çalışmada Hendek ilçe nüfusu olarak 85570 değeri alınmıştır. d değeri kabul edilebilir hata payını verirken bu çalışmada %10 olarak alınmıştır. p değeri araştırılan durumun görülme sıklığını ifade ederken 0,5 olarak alınmıştır. q değeri 1-p değeri olarak araştırılan durumun görülmemeye sıklığını ifade eder. Z katsayısı %95 güven aralığında 1,96 değerini ifade ettiği için bu şekilde alınmıştır. n ise bu hesaplamalar sonucu örneklem büyüklüğünü anketin kaç kişiye uygulanmasının uygun olacağı değerini vermektedir. Tablo 4.2.'de evren büyüklüğü ve hata payına göre uygulanması gereken anket sayısının belirlendiği genel tablo gösterilmektedir. İşlem sonucunda anketin minimum uygulanması gereken kişi sayısı 96 çıkarken 136 kişi üzerine anket çalışması uygulanmıştır. Tablo 4.2'de evren büyüklüğüne ve hata payına göre uygulanması gereken anket sayılarını gösteren

tablonun bir kısmı olup, görüleceği üzere evren büyüklüğünün artması bir noktadan sonra örneklem büyüğünü büyük etkilememektedir.

Tablo 4.2. Evren büyüklüğü ve hata payına göre değişen örneklem büyüklükleri (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s.50)

Evren büyüklüğü	0,05 Örneklem hata payı			0,10 Örneklem Hata Payı		
	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q= 0,2	p=0,3 q=0,7	p=0,5 q=0,5	p=0,8 q= 0,2	p=0,3 q=0,7
100	80	71	77	49	38	45
500	217	165	196	81	55	70
750	254	185	226	85	57	73
1000	278	198	244	88	58	75
2500	333	224	286	93	60	78
5000	357	234	303	94	61	79
10000	370	240	313	95	61	80
25000	378	244	319	96	61	80
50000	381	245	321	96	61	81
100000	383	245	322	96	61	81
1000000	384	246	323	96	61	81

Bu kavramlar çerçevesinde Hendek kent merkezi ve yakın çevresinde vakit geçiren yerel halktan oluşan 136 kişilik örneklem grubuna anket çalışması uygulanmış olup, anket soruları gruplandırılarak ulaşılmak istenilen veriler bu gruplar sonucu değerlendirilmiştir.

1. Kişisel demografik verileri içeren sorular ve meydanı kullanım sıklığı
2. Kentsel aidiyet/ yer bağlılığı
3. Meydana bağlılık
4. Kent merkezinin değişim algısı

1. soru grubuyla, örneklem grubun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, kentteki yaşam süresi ve meydanı kullanım sıklığı belirlenmiştir. 2. soru grubu ile örneklem alanı kullanan grubun kentsel aidiyet/yer bağlılığı konusunda bağlılıklarının tespiti yapılmaya çalışılmıştır. 3. soru grubu ile kent merkezine bağlılığın anlaşılabilmesi için sorular yönlendirilmiştir. 4. soru grubu ise kent merkezinde meydana gelen değişimlerin algılanıp algılanamadığının anlaşılabilmesi üzerine ve değişim isteğinin olup olmamasına yönelik sorular oluşturmuştur.

BÖLÜM 5. BULGULAR

5.1. Demografik Özelliklere Göre Verilerin Dağılımı

Yer bağılılığı çalışmalarıda yaşam yerinin, kentte yaşam süresinin, yaşam yeri sahipliğinin, kenti kullanım sıklığının yer bağılılıklarını etkilediği daha önce yapılan çalışmalarda görülmektedir. Bu çalışma özelinde 136 kent kullanıcısı üzerinde uygulanan anket çalışmasının bu veriler üzerinde dağılımları aşağıdaki tablolarda açıklanmaktadır.

Tablo 5.1. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre cinsiyet durumunun dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Cinsiyet Durumu	Erkek	74	54,4
	Kadın	62	45,6
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişiden 74 kişinin erkek olduğu bu da tüm katılımcıların %54,4'ünü oluşturduğu, 62 kişinin kadın olduğu bu da tüm katılımcıların %45,6'sını oluşturduğu Tablo 5.1.'de görülmektedir.

Tablo 5.2. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre yaş gruplarının dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Yaş Durumu	18-25 Yaş Aralığı	21	15,4
	26-35 Yaş Aralığı	39	28,7
	36-45 Yaş Aralığı	32	23,5
	46-55 Yaş Aralığı	26	19,1
	56-64 Yaş Aralığı	13	9,6
	65 Yaş ve Üstü	5	3,7
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişinin yaş gruplarına bakıldığında 18-25 yaş aralığında 21 kişi, 26-35 yaş aralığında 39 kişi olduğu, 36-45 yaş aralığında 32 kişi olduğu, 46-55 yaş aralığında 26 kişi olduğu, 56-64 yaş aralığında 13 kişi olduğu, 65 yaş ve üstü 5 kişinin katılımcı olduğu Tablo 5.2.'de görülmektedir.

Tablo 5.3. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre öğrenim durumları dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Öğrenim Durumu	İlköğretim	23	16,9
	Ortaokul	17	12,5
	Lise	50	36,8
	Üniversite-Lisans	35	25,7
	Yüksek Lisans ve Üzeri	6	4,4
	Diğer	5	3,7
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişinin öğrenim durumlarına bakıldığında 18-25 ilköğretim 23 kişi, ortaokul 17 kişi olduğu, lise 50 kişi olduğu, üniversite-lisans 35 kişi olduğu, yüksek lisans ve üzeri 6 kişi olduğu ve diğer grupta 5 kişinin katılımcı olduğu Tablo 5.3.'de görülmektedir.

Tablo 5.4. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre yaşam yeri dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Yaşam Yeri	Hendek Merkez	71	52,2
	Hendek Merkeze Yakın Mahalle	47	34,6
	Merkeze Uzak Mahalle	10	7,4
	Diğer	8	5,9
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişinin yaşam yerlerine bakıldığında yoğunluğun yüzde 52,2 ile Hendek merkezinde olduğu, Hendek merkeze yakın mahallenin yüzde 34,6 ile ikinci sırada yer aldığı Tablo 5.4.'de görülmektedir.

Tablo 5.5. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre kentte yaşam süresi dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Kentte Yaşam Süresi	1 Yıldan Az	7	5,1
	1-5 Yıl Arası	8	5,9
	5-10 Yıl Arası	6	4,4
	10-20 Yıl Arası	21	15,4
	20-30 Yıl Arası	32	23,5
	30 Yıldan Fazla	62	45,6
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişinin kentte yaşam sürelerine bakıldığında yoğunluğun yüzde 45,6 ile 30 yıldan fazla kentte yaşayanlardan oluştuğu, 20-30 yıl arası kentte yaşayanların yüzde 23,5 bunu takip ettiği, 10-20 arası kentte yaşayanların yüzde 15,4'lük kısmı oluşturduğu Tablo 5.5.'de görülmektedir.

Tablo 5.6. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre yaşam yeri sahipliği dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Yaşam Yeri Sahipliği	Ev Sahibi	91	66,9
	Kira	40	29,4
	Yurt	1	0,7
	Diğer	4	2,9
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişinin yaşam yeri sahiplik durumlarına bakıldığında yoğunluğun yüzde 66,9 ev sahiplerinden oluştuğu, kirada yaşayanların yüzde 29,4 ile bunu takip ettiği Tablo 5.6.'da görülmektedir.

Tablo 5.7. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre çalışma durumu dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Çalışma Durumu	Çalışmıyor	38	27,9
	Öğrenci	12	8,8
	Çalışıyor	86	63,2
	Toplam	136	100,0

Ankete katılan 136 kişinin çalışma durumlarına bakıldığında yoğunluğun yüzde 63,2 ile çalışan gruptan oluştuğu Tablo 5.7.'de görülmektedir.

Tablo 5.8. Ankete katılan kentlilerin toplam sayıya göre kent merkezini kullanım sıklığı dağılımı

	Demografik Özellik	f	%
Kent Merkezini Kullanım Sıklığı	Haftada 2 Saat	64	47,1
	Günde 1-2 Saat	27	19,9
	Günde 2-3 Saat	4	2,9
	Günde 3-8 Saat	10	7,4
	Günde 8 Saatten Fazla	31	22,8
	Toplam	391	100,0

Ankete katılan 136 kişinin kent merkezini kullanım sıklıklarına bakıldığında 64 kişinin haftada 2 saat kent merkezini kullandığı, 27 kişinin günde 1-2 saat kullandığı, 4 kişinin günde 2-3 saat kullandığı, 10 kişinin günde 3-8 saat kullandığı, 31 kişinin günde 8 saatten fazla kullandığı Tablo 5.8.'de görülmektedir.

5.2. Güvenilirlik Analizleri

Cronbach Alpha kat sayısı ölçekteki soruların birbiri ile ne kadar tutarlı olduğunu ve benzer ifadeleri araştıran sorular olup olmadıklarını incelemeye yaramaktadır. Terzi (2019) Cronbach Alpha kat sayısının hesaplanmasını, “Ölçekte bulunan sorulara

verilmiş olan yanıtların toplanması ile hesaplandığı durumlarda soruların birbirine benzerliğini ve yakınlığını ortaya koymaktadır.” İfadesiyle açıklamaktadır. Uzunsakal (2018), Cronbach Alpha hesaplamasını “Cronbach Alpha hesaplamasında madde ve madde toplamlarının bulunması yaklaşımındaki formül daha çok tercih edilmektedir. Bu formül;

$$R_2 = \left(\frac{1}{k-1} \right) \times \left(S_{toplama}^2 - \frac{\sum_{i=1}^k S_i^2}{S_{toplama}^2} \right)$$

k: madde sayısı, S_i^2 her bir madde varyansı, $S_{toplama}^2$ her bir maddenin değerinin toplanması ile elde edilen varyansı ifade etmektedir.” şeklinde açıklamaktadır.

Kente bağlılık, kent meydanına bağlılık ve meydandaki değişim algısı olarak sorular üç ölçek olarak gruplandırılıp güvenilirlik analizi olarak Cronbach’s Alpha değeri 0,85 gelmiştir. Ölçeklerin güvenilirliğini destekler niteliktedir. Cronbach’s Alpha değeri,

“0,60 < α < 0,80 aralığında ise oldukça güvenilir.”

“0,80 < α < 1,00 aralığında ise yüksek derecede güvenilir” (Özdamar, 1999, s. 513).

Tablo 5.9. Verilerin yapılan ölçeklere göre güvenilirlik analizi sonuçları

	Cronbach's Alpha	N (Ölçek Sayısı)
Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim	,853	3

Ölçeklerin güvenilirlikleri tek tek analiz edildiğinde kente bağlılık ölçeğinin 0,964 ile yüksek derecede güvenilir olduğu Tablo 5.9.’da görülmekte, kamusal alandaki yer bağlılığı ölçeğinin 0,902 ile yüksek derecede güvenilirlik olduğu, meydandaki değişim algısı ölçeğinin ise 0,744 ile oldukça güvenilir olduğu Tablo 5.10.’da görülmektedir.

Tablo 5.10. Verilerin yapılan ölçeklere göre güvenilirlik analizi sonuçları

Ölçekler	Cronbach's Alpha	N (Soru Sayısı)
Kente Bağlılık	,964	21
Meydana Bağlılık	,902	7
Meydandaki Değişim	,744	9

5.3. Normallik (Homojenlik) Analizleri

Verilerin normalliği için öncelikle Kolmogorov- Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerine bakılacaktır. Literatürde tercih edilen Shapiro-Wilk testidir. Kolmogorov-Smirnov testine göre üç ölçek de normal dağılım göstermemektedir. Shapiro-Wilk testine göre ise kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeği normal dağılım göstermezken meydana bağlılık ölçeği normal dağılım göstermektedir ($P > 0,05$ olmadığı için normal dağılmıyor ve $p > 0,05$ olduğu için normal dağılıyor). Tablo 5.11.'de Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerine göre p değerleri gösterilmektedir.

Verilerin normal dağılımı için bir diğer bakılacak yöntem, çarpıklık ve basıklık değerleridir. Basıklık ve çarpıklık değerinin (skewness ve kurtosis) literatürde $-1,5 < x < 1,5$ değeri arasında olmasının normal dağılım gösterdiği (Tabachnick ve Fidell, 2013), $-2 < x < 2$ arasında olmasının (George ve Mallery, 2010) normal dağılımı sağladığı yönünde görüşler yer almaktadır. Bir diğer görüşe skewness/ çarpıklık değerinin kendi standart hata değerine bölünmesi ile ulaşılan z değerinin $-1,96 < z < 1,96$ olması gerekliliğidir. Aynı zamanda histogram grafikleri de normal dağılım konusunda fikir vermektedir. Basıklık ve çarpıklık değerlerine bakıldığında kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeklerinin Tablo 5.12.'de gösterilen değerlerin bölünmesi ile ulaşılan z değerini sağlamadığı görülmektedir. Histogram grafiklerine bakıldığında verilerin normal dağılımdan uzak olması sebebi ile kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçekleri normal dağılım göstermiyor olarak değerlendirilmiştir. Kente bağlılık ve meydana bağlılık normal dağılımdan daha uzakken, meydana bağlılık algısı yönündeki veriler normal dağılıma uygun grafik içermektedir. Bu yüzden kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeklerine uygulanacak olan testlerde parametrik testler yer almaktadır. Meydandaki değişim algısı, normal dağılım gösterdiği için parametrik testler uygundur.

Tablo 5.11. Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk'e göre normallik testi

Ölçekler	Kolmogorov-Smirnov	Shapiro-Wilk
	Anlamlılık (Sig.)	Anlamlılık (Sig.)
Kente Bağlılık	,000	,000
Meydana Bağlılık	,000	,000
Meydandaki Değişim	,008	,015

Tablo 5.12. Ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri

Ölçekler	N	Çarpıklık	Std. Hata	Basıklık	Std. Hata
Kente Bağlılık	136	-,984	,208	,399	,413
Meydana Bağlılık	136	-1,043	,208	1,008	,413
Meydandaki Değişim	136	,312	,208	,111	,413

5.4. Korelasyon Testi

Korelasyon testi ile değişkenler arası ilişki olup olmadığı ve bu ilişkinin derecesinin nasıl olduğunun hesaplaması için yapılmaktadır. Korelasyon katsayısı değişkenler arası nedensellik ilişkisi içermez. Spearman's korelasyonu değişkenlerden en az birisi normal dağılım göstermiyorsa kullanılır.

0,00-0,30 arasında ise çok zayıf ilişki,

0,30-0,50 arasında ise zayıf ilişki,

0,50-0,70 arasında ise orta derece ilişki,

0,70-0,90 arasında ise yüksek derece ilişki,

0,90-1,00 arasında ise çok yüksek ilişki, olduğu varsayımı yapılmaktadır (Hinkle, 2003).

Tablo 5.13. Verilere göre korelasyon analizi sonucu ilişki durumları

Korelasyonlar		Kente Bağlılık	Meydana Bağlılık	Meydandaki Değişim	
Spearman's rho	Kente Bağlılık	Korelasyon Katsayısı (Correlation Coefficient)	1,000	,691**	,575**
		Anlamlılık (Sig.p 2-kuyruklu)		,000	,000
		N	136	136	136
	Meydana Bağlılık	Korelasyon Katsayısı (Correlation Coefficient)	,691**	1,000	,630**
		Anlamlılık (Sig.p 2-kuyruklu)	,000		,000
		N	136	136	136
	Meydan Değişim Algısı	Korelasyon Katsayısı (Correlation Coefficient)	,575**	,630**	1,000
		Anlamlılık (Sig.p 2-kuyruklu)	,000	,000	
		N	136	136	136

Tablo 5.13.'de gösterilen verilere göre kente bağlılık ve meydana bağlılık arasında orta dereceli anlamlı ilişki bulunmaktadır (0,691). Meydana bağlılık ile meydandaki değişim algısı arasında da orta dereceli anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (0,630) ($p=0,000$ ilişki anlamlıdır). Bu ikili anlamlı ilişkilere göre bu verilerin birbirlerini etkilediği görülmektedir.

Tablo 5.14. Verilere göre korelasyon analizi sonucu ilişki durumları korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlı

Korelasyonlar		Hendek Meydanının başka bir meydanla yer değiştirmesini isterim.	Hendek'le duygusal bağım var.	
Spearman's rho	Hendek Meydanın başka bir meydanla yer değiştirmesini isterim.	Korelasyon Katsayısı (Correlation Coefficient)	1,000	-,218*
		Anlamlılık (Sig.p 2-kuyruklu)		,011
		N	136	136
	Hendek'le duygusal bağım var.	Korelasyon Katsayısı (Correlation Coefficient)	-,218	1,000
		Anlamlılık (Sig.p 2-kuyruklu)	,011	
		N	136	136

Tablo 5.14.'de gösterilen verilere göre ‘‘Hendek Meydanının başka bir meydanla yer değiştirmesini isterim.’’ sorusu ile ‘‘Hendek’le duygusal bağım var.’’ arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Bu ilişki negatif yönlü yani ters ilişkidir. Bir değer artarken diğeri azalmaktadır. Bu ilişkiye bakılarak kente duyulan duygusal bağ arttıkça meydanın değişmesini isteme fikri azalmaktadır.

5.5. Regresyon Analizi

Regresyon analizi bir bağımsız değişkenin diğer bağımlı değişken üzerinde etkili olup olmadığının anlaşılması için uygulanan analizdir. Şekil 5.15 ‘te ifade edilen, meydana bağlılık ve meydandaki değişim algısı ölçekleri arasında uygulanan regresyon analizi sonucuna göre meydandaki değişim algısı meydana bağlılık üzerinde etkilidir, bu iki ölçek birbirini etkiler ($P < 0,05$ $p = 0,000$). Yüzde 37 oranında meydana bağlılığı karşılar.

Tablo 5.15. Meydandaki değişim algısı ve meydana bağlılık ölçekleri arasında uygulanan regresyon analizi

	R Kare Değeri	Anlamlılık (sig. P)
Regresyon Analizi	0,374	,000

Tablo 5.16. Meydana bağlılık ve sosyal bağlar arasında uygulanan regresyon analizi

	R Kare Değeri	Anlamlılık (sig. P)
Regresyon Analizi	0,592	,000

Şekil 5.16 ‘da ifade edilen, meydana bağlılık ve sosyal bağlar arasında uygulanan regresyon analizi sonucuna göre sosyal bağlar meydana bağlılık üzerinde etkilidir, bu iki ölçek birbirini etkiler ($P < 0,05$ $p = 0,000$). Yüzde 59 oranında meydana bağlılığı karşılar. Bu iki tablodaki verilere bakılarak meydana bağlılığın sosyal bağlardan ve değişimlerden etkilendiği anlaşılmaktadır. Fakat sosyal bağların meydana bağlılıkta daha çok etkili olduğu söylenebilir.

5.6. Meydandaki Değişim Algısı Cinsiyet İlişkisi

Kentlilerin cinsiyetlerine göre meydandaki değişimleri algılama düzeylerinin farklılaşması tespitinde ‘‘bağımsız örneklem t testi’’ ile değerlendirilmiştir. Ulaşılan

bütün sonuçlarda istatistiki anlamlılık $p < 0,05$ seviyesinde değerlendirilmiştir. Meydandaki değişim algısı ve kadın erkek özellikleri arasında bir farklılık göstermediği görülmektedir. Varyansların homojenliği sig. değeri $p = 0,600$ olduğu için varyans homojenliği sağlanmaktadır. Tablo 5.17.’teki sig 2 kuyruklu değerine bakılmış, bu değer 0,205 olduğu için anlamsız olduğu varsayımı yapılmıştır. Kadın ve erkek üzerinde bir farklılık yoktur.

Bu sonuca göre “H0: Kentlilerin cinsiyetlerine göre meydandaki değişim algıları farklılaşmamaktadır.” hipotezi kabul edilip “H1: Kentlilerin cinsiyetlerine göre meydandaki değişim algıları farklılaşmaktadır.” hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 5.17. Cinsiyete göre meydandaki değişim algısı T testi sonucu

Ölçekler	Cinsiyet	Anlamlılık (sig.p2 kuyruklu)
Meydandaki Değişim	Erkek	,205
	Kadın	

5.7. Meydandaki Değişim Algısı Kentte Yaşam Süresi İlişkisi

Meydandaki değişim algısı ve kentte yaşam süresi arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için kentte yaşam süresinin ikiden fazla değişkenden oluşması sebebi ile ve meydandaki değişim algısı ölçeğinin normal dağılım göstermesi sebebi ile tek yönlü ANOVA analizi uygulanacaktır. Tek yönlü ANOVA analizi için öncelikle varyansların homojenliği testine bakılacaktır. Varyanslar homojenliği sağlıyor ise tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır. Tek yönlü ANOVA testiden p değeri 0,05’ten küçük gelirse kentte yaşam süresi grupları arasında farklılaşma olduğu kabul edilerek, post hoc testleri ile bu farklılığı yaratan grup bulunmaya çalışacaktır. P değeri 0,05’ten büyük gelirse kentte yaşam süresi arasında farklılaşma olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.18. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydandaki değişim algısı ve kentte yaşam süresi

		Anlamlılık (sig. P)
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,242

Tablo 5.18.'da gösterilen $p>0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır.

Tablo 5.19. Verilere göre meydana gelen değişim algısı ve Hendek'te yaşam süresi arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	1,550	,179

Tablo 5.19.'de gösterilen $p<0,05$ olması durumunu sağlamadığı için gruplar arası farklılaşma yoktur. Bu verilere göre meydana gelen değişim algısı ve Hendek'te yaşam süresi arasında gruplara göre bir farklılaşma görülmemektedir. Değişim algısının yaşam süresinden önemli ölçüde etkilenmediği yorumu yapılabilir.

5.8. Meydandaki Değişim Algısı Kullanıcı Yaş Grupları İlişkisi

Meydandaki değişim algısı ve yaş grupları arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için yaş gruplarının ikiden fazla değişkenden oluşması sebebi ve meydana gelen değişim algısı ölçeğinin normal dağılım göstermesi sebebi ile tek yönlü ANOVA analizi uygulanacaktır. Tek yönlü ANOVA analizi için öncelikle varyansların homojenliği testine bakılacaktır. Varyanslar homojenliği sağlıyor ise tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır. Tek yönlü ANOVA testinden p değeri 0,05'ten küçük gelirse yaş grupları arası farklılaşma olduğu kabul edilerek post hoc testleri ile bu farklılığı yaratan grup bulunmaya çalışacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse yaş grupları arasında farklılaşma olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.20. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydana gelen değişim algısı ve kullanıcı yaş grubu arasında

		Anlamlılık (sig. P)
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,070

Tablo 5.20.'de gösterilen $p>0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır.

Tablo 5.21. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve kullanıcı yaş grubu arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	1,018	,410

Tablo 5.21.'de gösterilen $p < 0,05$ olması durumunu sağlamadığı için gruplar arası farklılaşma yoktur. Bu verilere göre meydanadaki değişim algısı ve Hendek meydanını kullanan yaş grupları arasında bir farklılaşma görülmemektedir. Değişim algısının kullanıcı yaşından önemli ölçüde etkilenmediği yorumu yapılabilir.

5.9. Meydandaki Değişim Algısı Meydanı Kullanım Sıklığı İlişkisi

Meydandaki değişim algısı ve meydanı kullanım sıklığı arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için meydanı kullanım sıklığı ikiden fazla değişikenden oluşması sebebi ve meydanadaki değişim algısı ölçeğinin normal dağılım göstermesi sebebi ile tek yönlü ANOVA analizi uygulanacaktır. Tek yönlü ANOVA analizi için öncelikle varyansların homojenliği testine bakılacaktır. Varyanslar homojenliği sağlıyor ise tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır. Tek yönlü ANOVA testinden p değeri 0,05'ten küçük gelirse yaş grupları arası farklılaşma olduğu kabul edilerek post hoc testleri ile bu farklılığı yaratan grup bulunmaya çalışacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse yaş grupları arasında farklılaşma olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.20. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında

		Anlamlılık (sig. P)
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,157

Tablo 5.22.'de gösterilen $p > 0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır.

Tablo 5.21. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında uygulanan tek yönlü ANOVA testi sonucu

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	3,397	,011

Tablo 5.23.'de gösterilen $p < 0,05$ durumunu sağladığı için gruplar arası farklılaşma vardır. Bu verilere göre meydana gelen değişim algısı ve Hendek meydanını kullanım sıklığı arasında bir farklılaşma görülmektedir. Değişim algısı ve kullanım sıklığı arasındaki bu farklılaşmayı sağlayan grupların hangi gruplar olduğunun anlaşılabilmesi için Post Hoc testi yapılacaktır.

Tablo 5.22. Verilere göre meydana gelen değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında uygulanan Tukey test sonucu

Meydandaki Değişim Algısı		Ortalama Farkları	P	
Tukey	Haftada 2 Saat	Günde 1-2 saat	-,29347	,420
		Günde 2-3 saat	,17361	,991
		Günde 3-8 saat	,40694	,489
		Günde 8 saatten fazla	-,40883	,091
	Günde 1-2 saat	Haftada 2 saat	,29347	,420
		Günde 2-3 saat	,46708	,764
		Günde 3-8 saat	,70041	,085
		Günde 8 saatten fazla	-,11536	,976
	Günde 2-3 saat	Haftada 2 saat	-,17361	,991
		Günde 1-2 saat	-,46708	,764
		Günde 3-8 saat	,23333	,984
		Günde 8 saatten fazla	-,58244	,576
	Günde 3-8 saat	Haftada 2 saat	-,40694	,489
		Günde 1-2 saat	-,70041	,085
		Günde 2-3 saat	-,23333	,984
		Günde 8 saatten fazla	-,81577*	,024
	Günde 8 saatten fazla	Haftada 2 saat	,40883	,091
		Günde 1-2 saat	,11536	,976
		Günde 2-3 saat	,58244	,576
		Günde 3-8 saat	,81577*	,024

Tablo 5.24.'de gösterilen Tukey çoklu karşılaştırma testine göre meydana gelen günde 8 saatten fazla kullananlar ile günde 3-8 saat arası kullananlar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Tukey'e göre P değeri (0,024), $p < 0,05$ olduğu için bu yorumu yapabilmekteyiz. Meydanı günde 8 saatten fazla kullananların, günde 3-8 saat kullanan kullanıcılara göre meydana gelen değişim algısı daha yüksektir.

Tablo 5.23. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve kullanım sıklığı arasında uygulanan LSD test sonucu

Meydandaki Değişim Algısı		Ortalama Farkları	p	
LSD	Haftada 2 Saat	Günde 1-2 saat	-,29347	,086
		Günde 2-3 saat	,17361	,650
		Günde 3-8 saat	,40694	,108
		Günde 8 saatten fazla	-,40883*	,013
	Günde 1-2 saat	Haftada 2 saat	,29347	,086
		Günde 2-3 saat	,46708	,241
		Günde 3-8 saat	,70041*	,012
		Günde 8 saatten fazla	-,11536	,555
	Günde 2-3 saat	Haftada 2 saat	-,17361	,650
		Günde 1-2 saat	-,46708	,241
		Günde 3-8 saat	,23333	,595
		Günde 8 saatten fazla	-,58244	,141
	Günde 3-8 saat	Haftada 2 saat	-,40694	,108
		Günde 1-2 saat	-,70041*	,012
		Günde 2-3 saat	-,23333	,595
		Günde 8 saatten fazla	-,81577*	,003
	Günde 8 saatten fazla	Haftada 2 saat	,40883*	,013
		Günde 1-2 saat	,11536	,555
		Günde 2-3 saat	,58244	,141
		Günde 3-8 saat	,81577*	,003

Tablo 5.25.'te gösterilen LSD çoklu karşılaştırma testine göre haftada 2 saat kullananlar ile günde 8 saatten fazla kullananlar arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,013$). Yine LSD Testine göre günde 1-2 saat kullananlar ile 3-8 saat arasında kullananlarda anlamlı farklılık görülmektedir ($p=0,012$). Günde 8 saatten fazla kullananların meydanadaki değişim algısı haftada 2 saat kullananlara göre daha yüksektir. Günde 8 saatten fazla kullananların, günde 3-8 saat kullananlara göre de meydanadaki değişim algısı daha yüksektir.

5.10. Kente Bağlılık ve Meydana Bağlılığın Cinsiyet İlişkisi

Kente bağlılık ve meydana bağlılık ile cinsiyet arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Cinsiyet iki değişkenden oluştuğu için Mann-Whitney- U testi uygulanacaktır. Bu testin parametrik karşılığı T-Testidir. Mann-Whitney-U testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse cinsiyet ile bağlılıklar arası anlamlı ilişki olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse cinsiyet ile meydana bağlılık ve kente bağlılık arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.24. Verilerin kente bağıllık ve meydana bağıllık ölçeklerine göre cinsiyet ilişkisi

	Kente Bağıllık	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	2225,000	1974,500
Anlamlılık (Sig. 2-kuyruklu)	,763	,163

Tablo 5.26.'da gösterilen verilerin analizine göre kadın ve erkek arasında kent bağıllığı ve meydana bağıllık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0,05$ olduğu için $p=0,763$ kente bağıllık, $p=0,162$ meydana bağıllık).

5.11. Meydana Bağlılığın Kentte Yaşam Süresi İlişkisi

Meydana bağıllık ile kentte yaşam süresi arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Kentte yaşam süresi ikiden fazla değişkenden oluştuğu için tek yönlü ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse meydana bağıllık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı ilişki olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse meydana bağıllık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.25. Meydana bağıllık ölçeğinin kentte yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Kruskal-Wallis H	14,164
Anlamlılık (Sig. 2-kuyruklu)	,015

Tablo 5.27.'de gösterilen verilerin analizine göre kentte yaşam süresi ile meydana bağıllık arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($P<0,05$ olduğu için, $p=,015$). Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığının anlaşılması için gruplara ayrı ayrı Mann-Whitney U testi uygulanmış olup, farklılıkların 1 yıldan az ve 5-10 yıl arasında olduğu, 1 yıldan az ve 10-20 yıl arasında olduğu, 1 yıldan az ve 20-30 yıl arasında olduğu, 1 yıldan az ve 30 yıldan fazla arasında olduğu görülmektedir. 1-5 yıl ile 20-30 yıl arasında da farklılık olduğu görülür. 1 yıldan az ve 1-5 yıl arasında ise bu ilişkinin olmadığı görülür. $P<0,05$ ise ilişkilidir. Tablo 5.26.'da gösterilen veride $p=0,081$ olduğu için farklılık yoktur yorumu yapılmaktadır.

Tablo 5.26. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 1-5 yıl yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U Testi	13,000
Anlamlılık (2-kuyruklu)	,081

Tablo 5.28.'de gösterilen kentte yaşam süresi 1 yıldan az ve 1-5 yıl yaşayanlar arası anlamlılık değeri $p > 0,05$ ($p = 0,081$) olduğu için meydana bağıllık düzeyleri arasında farklılık yoktur yorumu yapılır.

Tablo 5.27. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 5-10 yıl yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U Testi	7,000
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,044

Tablo 5.29.'da gösterilen, 1 yıldan az ve 5-10 yıl yaşam süresi arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ ($p = 0,044$) olduğu için bu gruplar arasında meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.28. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 10-20 yıl yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	30,000
Anlamlılık (Sig. 2-kuyruklu)	,020

Tablo 5.30.'da gösterilen, 1 yıldan az ve 10-20 yıl yaşam süresi arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ ($p = 0,020$) olduğu için bu gruplar arasında meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.31. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 20-30 yıl yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	38,500
Anlamlılık (Sig. 2-kuyruklu)	,007

Tablo 5.31.'de gösterilen, 1 yıldan az ve 20-30 yıl yaşam süresi arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ ($p = 0,007$) olduğu için bu gruplar arasında meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.29. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 yıldan az ve 30 yıldan fazla yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	82,000
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,007

Tablo 5.32.'de gösterilen, 1 yıldan az ve 30 yıldan fazla yaşam süresi arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ ($p = 0,007$) olduğu için bu gruplar arasında meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.30. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre kentte 1 -5 yıl arası ve 20-30 yıl arası yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	64,000
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,030

Tablo 5.33.'te gösterilen kentte, 1-5 yıl arası ve 20-30 yıl yaşam süresi arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ ($p = 0,030$) olduğu için bu gruplar arasında meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

5.12. Meydana Bağıllık -Meydanı Kullanım Sıklığı İlişkisi

Meydana bağıllık ile meydana kullanım sıklığı arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Meydanı kullanım sıklığı ikiden fazla değişkenden oluştuğu için ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse meydana bağıllık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı ilişki olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse meydana bağıllık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.31. Verilerin meydana bağıllık ölçeğine göre meydana kullanım sıklığı ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Kruskal-Wallis H	6,295
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,178

Meydana bağıllık ve meydana kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p < 0,05$ ise anlamlı ilişki vardır yorumu yapılmaktadır. Tablo

5.34.'te gösterildiği gibi $p=0,178$ olduğu için gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur.

5.13. Meydana Bağlılığın Kullanıcı Yaş Grupları İlişkisi

Meydana bağlılık ile kullanıcı yaş grubu arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Kullanıcı yaş grubu ikiden fazla değişkenden oluştuğu için ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri $0,05$ 'ten küçük gelirse meydana bağlılık ile yaş grupları arasında anlamlı farklılık olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri $0,05$ 'ten büyük gelirse meydana bağlılık ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.32. Meydana bağlılık ölçeğinin kullanıcı yaş grubu ilişkisi

	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	11,345
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,045

Tablo 5.35.'de gösterildiği gibi verilerin analizine göre kullanıcı yaş grupları arasında meydana bağlılık arasında anlamlı bir farklılık göstermektedir ($P<0,05$ olduğu için, $p=,045$). Bu farklılıkların hangi yaş grupları arasında kaynaklandığının bulunması için gruplara ayrı ayrı Mann-Whitney U Testi uygulanmıştır.

Tablo 5.33. Verilerin meydana bağlılık ölçeklerine göre yaş grupları 18-25 ve 56-64 arasındaki ilişkisi

	Meydana Bağlılık
Mann-Whitney U	67,500
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,014

Tablo 5.36.'da gösterildiği üzere yaş grubu 18-25 olan kullanıcılar ile 56-64 olan kullanıcılar arasında anlamlılık değeri $p<0,05$ olduğu için meydana bağlılık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.34. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 26-35 ve 56-64 arasındaki ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	127,500
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,008

Tablo 5.37.'de gösterildiği gibi yaş grubu 26-35 olan kullanıcılar ile 56-64 olan kullanıcılar arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ olduğu için meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.35. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 36-45 ve 56-64 arasındaki ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	114,000
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,018

Tablo 5.38.'de gösterildiği gibi yaş grubu 36-45 olan kullanıcılar ile 56-64 olan kullanıcılar arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ olduğu için meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.36. Verilerin meydana bağıllık ölçeklerine göre yaş grupları 46-55 ve 56-64 arasındaki ilişkisi

	Meydana Bağıllık
Mann-Whitney U	92,500
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,022

Tablo 5.39.'da gösterildiği gibi yaş grubu 46-55 olan kullanıcılar ile 56-64 olan kullanıcılar arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ olduğu için meydana bağıllık düzeylerinde farklılık vardır. Diğer gruplara da test uygulanmış olup o gruplar arasında ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Yaş grubu 56-64 arasında olanlarla 18-25, 26-35, 36-45, 46-55 arasında olanlarla meydana bağıllıklarının farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

5.14. Kente Bağıllığın Kullanıcı Yaş Grupları İlişkisi

Kente bağıllık ile kullanıcı yaş grubu arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Kullanıcı yaş grubu ikiden fazla değişkenden oluştuğu için ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse kente bağıllık ile yaş grupları

arasında anlamlı farklılık olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse kente bağlılık ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.40. Kente bağlılık ölçeğinin kullanıcı yaş grubu ilişkisi

	Kente Bağlılık
Kruskal-Wallis H	6,935
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,226

Tablo 5.40.'ta gösterilen verilerin analizine göre kullanıcı yaş grupları arasında kente bağlılık arasında anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($P > 0,05$ olduğu için, $p = 0,226$).

5.15. Kente Bağlılığın Meydanı Kullanım Sıklığı İlişkisi

Kente bağlılık ile meydanı kullanım sıklığı arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Meydanı kullanım sıklığı ikiden fazla değişkenden oluştuğu için tek yönlü ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse kente bağlılık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı ilişki olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse kente bağlılık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.41. Verilerin kente bağlılık ölçeğine göre meydanı kullanım sıklığı ilişkisi

	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	5,088
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,278

Tablo 5.41.'de gösterildiği üzere kente bağlılık ve meydanı kullanım sıklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. $p < 0,05$ ise anlamlı ilişki vardır yorumu yapılmaktadır. Burada $p = 0,278$ olduğu için gruplar arası anlamlı bir farklılık yoktur.

5.16. Kente Bağlılığın Kentte Yaşam Süresi İlişkisi

Kente bağlılık ile kentte yaşam süresi arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan (nonparametrik) testler uygulanacaktır. Kentte yaşam süresi ikiden fazla değişkenden oluştuğu için tek yönlü ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse kente bağlılık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı ilişki olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse kente bağlılık ile kentte yaşam süresi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.37. Kente bağlılık ölçeğinin kentte yaşam süresi ilişkisi

	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	13,129
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,022

Tablo 5.42.'de gösterildiği üzere, verilerin analizine göre kentte yaşam süresi ile kente bağlılık arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir ($P < 0,05$ olduğu için, $p = ,022$). Bu farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığının anlaşılması için gruplara ayrı ayrı Mann-Whitney U testi uygulanmış olup, farklılıkların 1 yıldan az ve 20-30 yıl arasında olduğu, 1 yıldan az ve 30 yıldan fazla arasında olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablolarda bu veriler verilmektedir.

Tablo 5.38. Verilerin kente bağlılık ölçeğine göre kentte 1 yıldan az ve 20-30 yıl yaşam süresi ilişkisi

	Kente Bağlılık
Mann-Whitney U	50,000
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,023

Tablo 5.43.'te gösterildiği üzere, kente yaşam süresi 1 yıldan az ve 20-30 yıl arası olan kullanıcılar arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ olduğu için kente bağlılık düzeylerinde farklılık vardır.

Tablo 5.39. Verilerin kente bağlılık ölçeğine göre kentte 1 yıldan az 30 yıldan fazla yaşam süresi ilişkisi

	Kente Bağlılık
Mann-Whitney U	88,000
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,010

Tablo 5.44.'te gösterilen kente yaşam süresi 1 yıldan az ve 30 yıldan fazla olan kullanıcılar arasında anlamlılık değeri $p < 0,05$ ($p = 0,010$) olduğu için kente bağlılık düzeylerinde farklılık vardır.

5.17. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı Öğrenim Durumu İlişkisi

Kente bağlılık ve meydana bağlılık ile öğrenim durumu arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için bu ölçeklerin normal dağılım göstermemesi sebebi ile parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Meydanı kullanım sıklığı ikiden fazla değişkenden oluştuğu için tek yönlü ANOVA testinin parametrik olmayan test karşılığı olan Kruskal-Wallis testi uygulanacaktır. Kruskal-Wallis testinde p değeri 0,05'ten küçük gelirse kente bağlılık ve meydana bağlılık ile öğrenim durumu arasında anlamlı ilişki olduğu yorumunda bulunulacaktır. P değeri 0,05'ten büyük gelirse kente bağlılık ve meydana bağlılık ile öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yorumu yapılacaktır.

Tablo 5.40. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeğine göre öğrenim durumu ilişkisi

	Kente Bağlılık	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	5,151	5,771
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,398	,329

Tablo 5.45.'te gösterilen kente bağlılık ve meydana bağlılık ile öğrenim durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p değerleri 0,05'ten büyük olduğu için). Meydandaki değişim algısı ve öğrenim durumu arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için öğrenim durumunun ikiden fazla değişkenden oluşması sebebi ve meydana bağlılık ölçeğinin normal dağılım göstermesi sebebi ile tek yönlü ANOVA analizi uygulanacaktır. Tek yönlü ANOVA analizi için öncelikle varyansların homojenliği testine bakılacaktır. Varyanslar homojenliği sağlıyor ise tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır. Tablo 5.46.'da gösterildiği gibi $p > 0,05$ olduğu için ($p = 0,076$) varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tablo 5.47.'de gösterildiği üzere, tek yönlü ANOVA testinde p değeri 0,05'ten küçük geldiği için gruplar arası farklılaşma yoktur ($P < 0,05$ sağlamadığı için, $p = 0,440$). Bu verilere göre meydana bağlılık ve Hendek meydanını kullanan kullanıcıların öğrenim durumları

arasında bir farklılaşma görülmemektedir. Değişim algısının öğrenim durumunda önemli ölçüde etkilenmediği yorumu yapılabilir.

Tablo 5.41. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve öğrenim durumu arasında

Anlamlılık (sig. P)		
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,076

Tablo 5.42. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ile öğrenim durumu arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	,967	,440

5.18. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı ile Ev Sahipliği İlişkisi

Tablo 5.48.'de gösterilen kente bağlılık ve meydana bağlılık ile ev sahipliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (p değerleri 0,05'ten büyük olduğu için). Meydandaki değişim algısı ve ev sahipliği arasında bir ilişki olup olmadığının analizi için ev sahipliği durumunun ikiden fazla değişkenden oluşması sebebi ve meydanadaki değişim algısı ölçeğinin normal dağılım göstermesi sebebi ile tek yönlü ANOVA analizi uygulanacaktır. Tek yönlü ANOVA analizi için öncelikle varyansların homojenliği testine bakılacaktır.

Tablo 5.43. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeğine göre ev sahipliği ilişkisi

	Kente Bağlılık	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	3,393	3,045
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,335	,385

Tablo 5.44. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve ev sahipliği arasında

Anlamlılık (sig. P)		
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,263

Tablo 5.49.'da gösterilen, $p > 0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır.

Tablo 5.45. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve ev sahipliği arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	,388	,762

Tablo 5.50.'de gösterilen $p>0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testinden p değeri 0,05'ten küçük geldiği için gruplar arası farklılaşma yoktur ($P<0,05$ sağlamadığı için). Bu verilere göre meydanadaki değişim algısı ve ev sahipliği arasında bir farklılaşma görülmemektedir.

5.19. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı ile Yaşam Yeri İlişkisi

Tablo 5.51.'de gösterilen Kruskal-Wallis testinde P değeri 0,05'ten büyük geldiği için kente bağlılık ve meydana bağlılık ile yaşam yeri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 5.51. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeğine göre yaşam yeri ilişkisi

	Kente Bağlılık	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	1,829	5,043
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,609	,169

Tablo 5.46. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve yaşam yeri arasında

		Anlamlılık (sig. P)
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,054

Tablo 5.52.'de gösterilen $p>0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır.

Tablo 5.47. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ile yaşam yeri arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi.

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	1,042	,376

Tablo 5.53.'te gösterilen tek yönlü ANOVA testinde p değeri 0,05'ten büyük geldiği için meydanadaki değişim algısı ile yaşam yeri grupları arasında anlamlı farklılık yoktur.

5.20. Kente Bağlılık, Meydana Bağlılık ve Meydandaki Değişim Algısı ile Çalışma Durumu İlişkisi

Tablo 5.54.'te gösterilen Kruskal-Wallis testinde P değeri 0,05'ten büyük geldiği için kente bağlılık ve meydana bağlılık ile çalışma durumu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Tablo 5.48. Verilerin kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeğine göre çalışma durumu ilişkisi

	Kente Bağlılık	Meydana Bağlılık
Kruskal-Wallis H	,268	1,144
Anlamlılık (Sig. 2 -kuyruklu)	,875	,564

Tablo 5.49. Verilere göre varyansların homojenliği testi meydanadaki değişim algısı ve çalışma durumu arasında

Anlamlılık (sig. P)		
Meydandaki Değişim Algısı	Ortalamaya Dayalı	,851

Tablo 5.55.'te gösterilen p değeri $p > 0,05$ olduğu için varyansların homojenliğini sağlamaktadır. Tek yönlü ANOVA testine bakılacaktır.

Tablo 5.50. Verilere göre meydanadaki değişim algısı ve çalışma durumu arasında yapılan tek yönlü ANOVA testi

		F	Anlamlılık (Sig.p)
Tek Yönlü ANOVA	Gruplar arası	1,168	,314

Tablo 5.56.'da gösterilen tek yönlü ANOVA testine göre p değeri 0,05'ten büyük geldiği için meydanadaki değişim algısı ile çalışma durumu grupları arasında anlamlı farklılık yoktur.

5.21. Özet Tablolar

Tablo 5.51. Verilere göre oluşturulan özet durum

	Kente Bağlılık	Meydana/Kent Merkezine Bağlılık	Meydandaki Değişim Algısı
Cinsiyet	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur
Yaşam Süresi	Gruplar arası farklılık <u>vardır</u> .	Gruplar arası farklılık <u>vardır</u>	Gruplar arası farklılık yoktur
Yaş Grubu	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık <u>vardır</u>	Gruplar arası farklılık yoktur
Kullanım Sıklığı	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık <u>vardır</u>
Öğrenim Durumu	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur
Yaşam Yeri	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur
Yaşam Yeri Sahipliği	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur
Çalışma Durumu	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur	Gruplar arası farklılık yoktur

Kente Bağlılık, meydana bağlılık, meydandaki değişim algısı kıstasları üzerinde cinsiyet, yaşam süresi, yaş grubu, kullanım sıklığı, öğrenim durumu, yaşam yeri, yaşam yeri sahipliği ve çalışma durumu grupları arasında yapılan istatistiki çalışmada genelde ölçeklere göre yöneltilen sorulara verilen cevapların bütünselliğinde gruplar arası fark görülmemiştir. Ancak, yaşam süresi grup verilerinde kente bağlılık ve meydana bağlılık ölçeklerinde; ayrıca yaş grubu demografik verilerinde meydana bağlılık ölçeklerinde, gruplar arasında farklılık görülmektedir.

Tablo 5.52. Verilere göre oluşturulan özet durum

Kente Bağlılık- Yaşam Süresi						
	1 yıldan az	1-5 yıl arası	5-10 yıl arası	10-20 yıl arası	20-30 yıl arası	30 yıldan fazla
1 yıldan az		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık <u>vardır</u> .	Farklılık <u>vardır</u> .
1-5 yıl arası	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.
5-10 yıl arası	Farklılık yoktur	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur	Farklılık yoktur.
10-20 yıl arası	Farklılık yoktur	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.
20-30 yıl arası	Farklılık <u>vardır</u>	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.
30 yıldan fazla	Farklılık <u>vardır</u>	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	

Tablo 5.53. Verilere göre oluşturulan özet durum

Meydana/Kent Merkezine Bağlılık- Yaşam Süresi						
	1 yıldan az	1-5 yıl arası	5-10 yıl arası	10-20 yıl arası	20-30 yıl arası	30 yıldan fazla
1 yıldan az		Farklılık yoktur.	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.
1-5 yıl arası	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.
5-10 yıl arası	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.
10-20 yıl arası	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.
20-30 yıl arası	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.
30 yıldan fazla	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	

Tablo 5.60. Verilere göre oluşturulan özet durum

Meydana/Kent Merkezine Bağlılık- Yaş Grubu						
	18-25 yaş	26-35 yaş	36-45 yaş	46-55 yaş	56-64 yaş	65 yaş ve üstü
18-25 yaş		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.
26-35 yaş	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.
36-45 yaş	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.
46-55 yaş	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık vardır.	Farklılık yoktur.
56-64 yaş	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.	Farklılık vardır.		Farklılık yoktur.
65 yaş ve üstü	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	

Tablo 5.61. Verilere göre oluşturulan özet durum

Meydandaki Değişim Algısı ve Kullanım Sıklığı					
	Haftada ortalama 2 saat	Günde 1-2 saat	Günde 3-8 saat	Günde 3-8 saatten fazla	Günde 8 saatten fazla
Haftada ortalama 2 saat		Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık vardır (LSD)
Günde 1-2 saat	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.	Farklılık vardır (LSD)	Farklılık yoktur.
Günde 3-8 saat	Farklılık yoktur.	Farklılık vardır (LSD)		Farklılık yoktur.	Farklılık vardır (Tukey)
Günde 3-8 saatten fazla	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.	Farklılık yoktur.		Farklılık yoktur.
Günde 8 saatten fazla	Farklılık vardır (LSD)	Farklılık yoktur.	Farklılık vardır (Tukey)	Farklılık yoktur.	

BÖLÜM 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevre psikolojisi, fiziki çevre ile insan psikolojisinin etkileşimini incelemekte, karşılıklı olarak birbirini etkileyen bu ilişkiler araştırılmaktadır. İnsan fiziki çevrenin hem üreticisidir hem de ürettiği bu mekânsal düzenden etkilenmektedir. Aynı zamanda üretilmiş olan mekânlar insanı şekillendirmektedir. Bu karşılıklı ilişkinin kamusal alan üzerinden okunmasının istenmesi, kentli olmanın, kentlilerle kaynaşmanın, farklı gruplarla bir arada bulunmanın en fazla yaşandığı mekânlar olması sebebiyledir.

Dünyada ve Türkiye’de kentlerin hızlı bir şekilde şehirleşmesinden kaynaklı birçok sorun meydana gelirken, yaşanabilir şehirlerin oluşturulması bu anlamda son yıllarda gittikçe önem kazanmıştır. Habitat 3 Bildirgesi’ne göre öngörülen yaşanabilir şehirler; “Kentliler arasında aidiyet duygusu oluştururken aynı zamanda erişilebilir, yeşil, kaliteli kamusal alanları içermeli, sosyal ve kültürel anlamda kentli için yeterlilik sağlamalı ve bütün kentlilere hitap edebilmelidir.” (Habitat 3, Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi, 2017). Hızlı kentleşmeyle beraber kentsel açık alanlarda görülen azalma, kentte yaşayanların nefes alma ve kültürel zenginlik ve farklılıklarını paylaşabileceği mekânların da azalması anlamına gelmektedir. Kentsel açık alanlar olarak parklar ve meydanlar, topluluğun sosyal yaşamını iyileştirme anlamında önemli rol almaktadır.

Göregenli (2010), çevresel tasarım araştırmalarının, okunabilir ve yaşanabilir şehirler oluşturulması bakımından önemine dikkat çekerken buna uygun tasarım standartlarının geliştirilebileceğini ifade eder. Yer bağlılığı kavramının planlama ve tasarım süreçlerinde ele alınmamasının cevabını arayan Manzo ve Perkins, bu durumu yer bağlılığı konusunun birçok alan tarafından ele alınarak bu alanların birbiri ile ilişkisinin zayıflığına bağlamaktadır. Planlamacı ve tasarımcılar mekânsal

süreçlere odaklanırken, bireysel deneyimleri göz ardı etmektedir. Toplum psikologları, topluluk gelişimini ele alırken kişisel deneyimleri ve mekânı göz ardı etmektedir. Çevre psikologları ise kişisel deneyimlere odaklanır, toplumsal süreçleri daha az ele alır. Tüm bu bakış açılarının bir arada tartışılarak, kentsel tasarım süreçlerinin geliştirilmesi, yaşanabilir kentler oluşturulması için katkı sağlayabilir (Manzo ve Perkins, 2006).

Kent merkezleri toplumsal hafızada kentlilerin ortak yaşam alanlarını barındırması, farklı özelliklere sahip insanların bir arada yaşadığı alanlar olması sebebi ile toplumsal yaşamı temsil etme görevi üstlenmektedir. Bu sebeple de meydana gelecek/gelmiş olan değişimlerin toplum üzerindeki etkilerinin okunması için önemli alanlar olmaktadır. Kente ve topluma bağlılık duygularının araştırılmasının, topluluğun her kesiminden bireyin yaşadığı alan olarak kent merkezinde yapılması bu sebeple tercih edilmiştir.

Çalışmada kullanılan meydana bağlılık ölçeği, Hendek ilçesinde kent merkezi ve meydan kullanımının iç içe geçmiş olmasından kaynaklı olarak meydana bağlılık ölçeği olarak ifade bulmaktadır. Ölçek kent merkezine bağlılığı ifade etmektedir. Bu çalışma özelinde terminolojik olarak bu şekilde kullanım bulmaktadır.

Çalışma sonucunda kente ve meydana bağlılığının yüksek olduğu tespit edilmiş olup, Hendek'e yer bağlılığının yüksek olmasının sebebi kentsel hatırlatıcılar olarak adlandırılan kent merkezinde tarihsel süreklilikte halen korunmakta olan yapıların varlığı olabilir. Kentsel hatırlatıcılar yer bağlılığını olumlu yönde etkilemektedir. Bu öğelerden olan cami ve havuz ögesi 1940'lı yıllardan beri korunmakta, Atatürk heykeli 1960'lı yıllarda yapıldığı zamandan beri korunmaktadır. Benzer şekilde Şehit Mahmutbey Anıtı cami bahçesinde varlığını devam ettirmektedir. Anket sorularında hiçbir kullanıcı bu anıttan bahsetmemekte, dikkat çekmeyen bir öge olarak yer almaktadır. Saat kulesi ise meydandan uzak bir kısımda varlığını devam ettirmekte, kullanıcılar tarafından meydanda olması istenilen öge olarak yer almaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda da geçmişle bağ kurulmasına yardımcı olan yapıların ve yapısal öğelerin yer bağlılığını desteklediği görülmektedir. Bu öğeler kentsel belleği

oluşturmaktadır. Daha önce yaşamış olan insanlardan izler taşıyan, atalar ile bağ kurulmasına yardımcı olan mekânların tarihsel süreklilik sağlayarak güçlü yer bağlılıkları gösterdiği saptanmıştır. Yeniden oluşturulan yerleşim alanları içinde eski kimlik özelliklerini içerecek biçimde öğelerin yer alması kente yabancılaşmayı önleyerek yer bağlılıklarını arttırmaktadır. Topluma ve yaşanan toplumun kültürel özelliklerine hitap eden öğelerin kentlerde ve kent merkezlerinde yer alması korunması bu bakımdan öneme sahiptir.

Kentsel yerleşim alanlarında meydana gelen değişimler kent hafızasında zarara yol açabilmektedir. Eskiden beri bilinen, tanınan mekânlarda, kişiler kendini güvende hissedebilmekte bu yüzden daha rahat olabilmekte, kentli kimliklerini yaşayabilmekte ve mekâna yansıtabilmektedir. Kamusal alanlarda yer bağlılığı ve morfoloji ilişkisinin nasıl olduğunu bilmek planlama ve tasarım politikalarını bilgilendirmeye yardımcı olmak bakımından önemli olabilir. Ayrıca kente kendini ait hissedilen, bağlılık duyan insan kente katılımında rol almak isteyecek, kenti korumada etkili olacaktır.

Farklı mekânsal ölçeklerde yer bağlılığına imkân sunabilecek şekilde planlama yapılabilir. Her kentsel ölçekte kentin ve kullanıcıların ihtiyaçları farklılaşmaktadır. Bu ihtiyaçlara yönelik, aynı zamanda insanların bağlılıklarına zarar vermeyecek ölçüde değişimler yapılması kentsel tasarım aşamalarında önemli olmaktadır. Her coğrafi bölgenin kendine özgü bir gereksinimi bulunmakta, yaşayan insanların sosyo kültürel ekonomik durumları ve yönetimlerin kararları ile gereksinimler şekillenmektedir. Bu kendine özgü kentsel kimlik de bağlılık ile ilişki içerisinde olup, birçok çalışmada beraber ele alınmaktadır. Kentsel planlamalar yapılırken kenti sadece doluluk ve boşluklardan oluşan fiziki yapısı ile ele almamak aynı zamanda bu fiziki yapının sonucunda şekillenen kentin, kullanıcılar üzerinde olabilecek olası etkilerinin değerlendirilmesi gerekliliğini doğurmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre, kente bağlılık ölçeğinin yaşam süresi gruplarında farklılık göstermesi uzun süredir kentte yaşayan kentlilerin, kente bağlılıklarının artması yönündeki diğer çalışmaları da destekler niteliktedir. 1 yıldan

az yaşam süresinin kente bağlılık üzerinde negatif etkisi olduğu düşünülmektedir. 20-30 yıl ve 30 yıldan fazla yaşayan insanların ise kente bağlılıklarının güçlendiği düşünülmektedir.

Meydana/kent merkezine bağlılık ölçeğinin yaşam süresinden etkilenmesi de benzer şekilde, yıllar içerisinde mekânın daha çok kullanılarak daha fazla aidiyet geliştirilmesi ve tanınan bilinen mekâna karşı duyulan güvenden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. 1 yıldan az yaşam süresi ile diğer gruplar arasında farklılık görülmesi 1 yıldan sonra bağlılığın kuvvetlenmeye başladığını gösterebilir. Kente bağlılık ile meydana bağlılık yaş gruplarında farklılık olması ise kamusal kullanıma açık olan meydanın daha çok insanın bir arada bulunarak sosyalleştiği mekân olması sebebi ile olabilir. Yaş grupları üzerindeki farklılığın, bazı gruplarda yaş arttıkça yaşam süresinin de artmasından kaynaklı olabileceği bu yüzden bağlılığın olumlu yönde etkilenebileceği düşünülmektedir. 56-64 yaş grubu ile diğer yaş grupları arasında farklılık olması sadece yaşam süresinin etkili olmadığını düşündürmektedir. Yaş grupları üzerinde yaşlı grubun yüksek olan insanların kente bağlılıklarının daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden değişimi daha az isteyebilecekleri varsayılmaktadır. Aynı zamanda genç nüfusun değişimi daha çabuk kabul edebilmesinden kaynaklı, kentte değişim meydana gelse bile bağlılıkları daha az etkilenebilmekte, bu yüzden yaşlı ve genç nüfus arasında farklılık görülebilmektedir.

Kente bağlılık, meydana/kent merkezine bağlılık ve meydandaki değişim algısı ölçekleri ile cinsiyet, öğrenim durumu, yaşam yeri, ev sahipliği durumu ve çalışma durumu arasında bir ilişki tespit edilmemiştir. Literatürdeki incelemelerde yer bağlılığı cinsiyet arasında ilişki bulunamadığı yönünde çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmada bu sonucu destekler nitelikte sonuçlar bulunmuştur. Bu durum farklı sosyo-kültürel gruplar üzerinde uygulansa ya da ölçek olarak mahalleye ya da konuta bağlılık ölçeklerinde yapıldığı takdirde farklılıklar tespit edilebilir. Ev sahipliği durumunun yer bağlılığı üzerinde etkili olduğu yönünde çalışmalar ise literatür araştırmaları ile görülmektedir. Bu çalışmada ise bu sonucu destekler nitelikte sonuçlar bulunamamıştır. Ev sahibi olmasa bile kentte yaşam süresi ya da yaş grubunun daha çok yer bağlılığında etkili olduğu yorumu yapılabilir.

Meydandaki değişim algısının kullanım sıklığı grupları arasında farklılık göstermesi, meydanı daha sık kullanan kullanıcıların değişimleri daha fazla idrak edebilmesinden kaynaklı olabilir. Meydanın kullanım amacına göre bu farklılığın olabileceğini düşündürmektedir. Meydanda zorunlu bulunma hali ya da meydanda çalışma durumu bu durumu etkin kılabilir. Uzun süre gerekliliklerden dolayı meydanı kullanmak zorunda olan insanların, değişim algısının gelişmemiş olabileceğini düşündürmektedir.

Yapılan korelasyon testi sonuçlarına göre de kente bağlılık, meydana/kent merkezine bağlılık ve meydandaki değişim algısı birbiri ile ilişki içerisinde. Kente ve meydana duyulan bağlılığın değişimlerden etkilendiği görülmektedir. Değişim isteği ve duygusal bağ kavramlarını içeren sorular arasında bulunan negatif yönlü ilişkinin yorumu, bağlılık duygusunun arttıkça değişim isteğinin azalacağını ve değişim yaşanan mekânlarda bağlılık duygusunun zayıflayacağı yönündedir. Bu bağlamda kentlerin fiziksel değişimleri kente bağlılık duygusunun oluşumu ile ilişki içerisinde.

Kente ve meydana/kent merkezine bağlılık ölçekleri soruları, kentin diğer kentlerle karşılaştırıldığında daha erişilebilir ve avantajlı konuma sahip olması, kendini kentli olarak hissetme, duygusal bağ duyma, kentin geleceğini merak etme ve gelecek planların rol oynama, geçmişe dair anıların olması, sosyal ilişkilerin gelişmiş olması, kendini rahat ve güvende hissetme, güncel ve tarihi konularda bilgi sahibi olma, tanıdık gelme kavramlarını içermektedir. Bu kavramların bir yere bağlılık geliştirmede etkili olduğu görülmektedir. Meydandaki değişim algısı soruları ise meydanın değişmesini isteme, değiştini düşünme kavramlarını içermektedir. Bu kavramlar arasındaki negatif ilişki, yer bağlılığının geliştikçe değişim isteğinin azalması, mevcut durumu beğenme ve koruma isteğinin artması şeklinde kendini göstermektedir.

Kullanıcılara yöneltile açık uçlu sorular ile kentsel hafıza yer edinen yapılar anlaşılmaya çalışılmış olup, aynı zamanda beğenilen ve beğenilmeyen kentsel öğeler

belirlenmeye çalışılmıştır. Buradaki cevaplar çok fazla değişkenlik göstermektedir. Atatürk Heykeli ve Büyük Cami genellikle en çok hatırlanan ve beğenilen kent ögesi ve yapı olarak öne çıkmaktadır. Bu iki ögenin kent hafızasında uzun süredir korunduğu, değişim meydana gelmediği yapılan fotoğraflı arşiv çalışmasında görülmektedir. Havuz ögesinin de kentsel hafızada uzun süredir korunduğu görülmekle beraber, kimi kullanıcılar havuz ögesini beğenmekte, kimi kullanıcılar ise gereksiz bulmaktadır. Kent hafızasında bulunan başka bir öge ise saat kulesidir. Saat kulesi mevcut durumda taşınarak başka yerde bulunmaktadır. Kullanıcıların bu ögenin tekrar meydana yer almasını istemesi bu anlamda dikkat çekmektedir. Bu bağlamda kentsel hafızada ve kentte uzun süredir korunan yapıların ve kentsel ögelerin beğenilerek meydanla özdeşleştirildiği görülmektedir.

Hendek kenti küçük olarak değerlendirilebilecek daha çok kentin yerlilerinden oluşan, farklı sosyo kültürel grupları içermesine rağmen herkesin uzun zamandır bir arada yaşadığı, kendilerini Hendekli olarak gören insanların yoğun olarak yaşadığı bir kent olması sebebi ile bu çalışmada tercih edilmiştir. Çalışma sonuçları da bu durumu destekler nitelikte olup yer bağlılıklarının yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada yer bağlılıkları ile morfoloji arasında ilişki tespit edilmiş olup, yer bağlılıklarının birincil sebebi olarak kentin fiziki yapısı gösterilemez. Sosyal bağlar, yaş, yaşam süresi yer bağlılıklarının oluşmasında etkilidir. Kentin morfolojik yapısında meydana gelen değişimler yer bağlılıklarını etkilemektedir.

Bu çalışmadan sonra yapılacak olan araştırmalar, farklı kentsel ölçeklerde, farklı gruplar arasında kentsel değişim ve bağlılık konusunun irdelenmesi yönünde tekrarlanabilir. Çalışma mahalle ve konut ölçeğinde olabileceği gibi daha büyük kentsel ölçeklerde de test edilmelidir. Farklı sosyo-kültürel grupları içeren kentlerde, insanların birbirini tanımadığı, komşuluk ilişkilerinin daha az gelişmiş olduğu kentlerde, çalışma konusunun araştırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- Alexander, C (1977). *A Pattern Language: towns, buildings, construction*. Oxford university press.
- Altman, I., & Low, S. M (Eds.) (2012). *Place attachment* (Vol. 12). Springer Science & Business Media.
- Asiliskender, B (2008). *Modernleşme ve Konut; Cumhuriyet'in Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekânsal ve Toplumsal Değişim* (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Ayhan, İ., & Çubukçu, K. M (2007). Suç ve Kent İlişkisine Ampirik Bakış: Literatür Taraması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 30-55.
- Bauman, Z (1998). On glocalization: Or globalization for some, localization for some others. *Thesis Eleven*, 54 (1), 37-49.
- Brown, B. B., & Perkins, D. D (1992). Disruptions in place attachment. In *Place attachment* (pp. 279-304). Springer, Boston, MA.
- Brown, B., Perkins, D. D., & Brown, G (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of environmental psychology*, 23 (3), 259-271.
- Canter, D (1983). The purposive evaluation of places: A facet approach. *Environment and behavior*, 15 (6), 659-698.
- Castex, J., & Panerai, P (2005). *Kentsel Mekânın Yapısı Üzerine Notlar*. Çeviri: A. Köksal), Selçuk Batur İçin Mimarlık Yazıları, TMMOB Yayını, Ankara.
- Conway, M., Meares, K., & Standart, S (2004). Images and goals. *Memory*, 12 (4), 525-531.
- Conzen, M. R (2004). *Thinking about urban form: papers on urban morphology, 1932-1998*. Peter Lang.
- Conzen, M. R. G (1960). *Alnwick, Northumberland: a study in town-plan analysis*. *Transactions and Papers (Institute of British Geographers)*, (27), iii-122.

- Cuba, L., & Hummon, D. M (1993). A place to call home: Identification with dwelling, community, and region. *Sociological quarterly*, 34 (1), 111-131.
- Deviren, A. S (2001). Mimaride yer: yapının araziyle ilişkisinin kavramsallaştırılması (1980-2000) (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Entrikin, J. N (1997). Place and region 3. *Progress in human geography*, 21 (2), 263-268.
- Erdoğan, B. D., & Ayataç, H (2015). Assessment of urban identity characteristics in public places: A case study of Ortaköy Square. *A| Z ITU Journal of the Faculty of Architecture*, 12 (1), 115-125.
- George, D., & Mallery, P (2010). *SPSS for Windows step by step. A simple study guide and reference* (10. Baskı). GEN, Boston, MA: Pearson Education, Inc.
- Ghoomi, H. A., Yazdanfar, S. A., Hosseini, S. B., & Maleki, S. N (2015). Comparing the components of sense of place in the traditional and modern residential neighborhoods. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 201, 275-285.
- Goethe, J. W (1790). *Versuch die Metamorphose der Pflanzen zu erklären*. CW Ettinger.
- Göregenli, M (2005). Çevre psikolojisinde temel konular. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, (130).
- Göregenli, M (2010). Çevre Psikolojisi. İnsan Mekân İlişkileri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. & Karakuş, P (2008). İzmit'te yer kimliği ve kentin bilişsel temsilleri. İzmit'in Değişen Kimliği, İzmit Belediyesi Yayınları.
- Göregenli, M. Karakuş, P., Kösten, E. Y. Ö., & Umuroglu, I (2014). Mahalleye bağlılık düzeyinin kent kimliği ile ilişkisi içinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 29 (73), 73.
- Gürkaş, E. T (2010). Yer Üzerine bir Okuma Denemesi: Samatya'da "Yer-Kurma" Pratikleri.
- Habitat 3, U. N (2016). Herkes İçin Sürdürülebilir Kentler ve Yerleşimlere İlişkin Kito Bildirgesi
- Hasol, D (2008). Kentleşme Şurası Komisyona Sunulan Bildiri
- Hidalgo, M. C. & Hernandez, B (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology*, 21 (3), 273-281.
- Hillier, B., Hanson, J., & Peponis, J (1984). *What do we mean by building function*. E & FN Spon Ltd.

- Hinkle DE, Wiersma W, Jurs SG. *Applied Statistics for the Behavioral Sciences*. 5th ed. Boston: Houghton Mifflin; 2003.
- Hofstede, G (2009). Geert Hofstede kültürel boyutları.
- Hofstede, G., & Bond, M. H (1984). Hofstede's culture dimensions: An independent validation using Rokeach's value survey. *Journal of cross-cultural psychology*, 15 (4), 417-433.
- Hummon, D. M (1992). Community attachment. In *Place attachment* (pp. 253-278). Springer, Boston, MA.
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of environmental psychology*, 21 (3), 233-248.
- Kaltenborn, B. P (1997). Nature of place attachment: A study among recreation homeowners in Southern Norway. *Leisure Sciences*, 19 (3), 175-189.
- Karsono, B., Wahid, J., Novianti, Y., & Soraya, M. H (2020, July). Place Attachment in Public Space Case Study: Hiraq Square Lhokseumawe Aceh-Indonesia. In *International Conference of Heritage & Culture in Integrated Rural-Urban Context (HUNIAN 2019)* (pp. 46-50). Atlantis Press.
- Keleş, R (2005). Kent ve kültür üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 29 (246), 9-18.
- Khaleghimoghaddam, n.&Çakmak, b. y (2017). Recognition of the concept of urban identity through the place attachment Case Sstudy: Konya, Alaaddin Hill. In *International congress of Architecture memory of place in architecture and planning* (p. 470).
- Kim, J., & Kaplan, R (2004). Physical and psychological factors in sense of community: New urbanist Kentlands and nearby Orchard Village. *Environment and behavior*, 36 (3), 313-340.
- Krier, R., & Rowe, C (1979). *Urban space*. London: Academy editions.
- Kubat, A. S., & Topçu, M (2009). Antakya ve Konya tarihi kent dokularının morfolojik açıdan karşılaştırılması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6 (2), 334-347.
- Kürkçüoğlu, İ. E (2015). *Kentsel dokuda yaya hareketlerinin mekânsal ve psikolojik değerlendirilmesi* (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Kyle, G., Graefe, A., & Manning, R (2005). Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and behavior*, 37 (2), 153-177.
- Lalli, M (1988). Urban identity. In *Environmental social psychology* (pp. 303-311). Springer, Dordrecht.

- Lalli, M (1992). Urban-related identity: Theory, measurement, and empirical findings. *Journal of environmental psychology*, 12 (4), 285-303.
- Larkham, P. J (2006). The study of urban form in Great Britain. *Urban Morphology*, 10 (2), 117.
- Lefebvre, H., & Gürbüz, I (1998). *Modern dünyada gündelik hayat*. Metis Yayınları.
- Lefebvre, H., & Nicholson-Smith, D (1991). *The production of space* (Vol. 142). Blackwell: Oxford.
- Lewicka, M (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of environmental psychology*, 25 (4), 381-395.
- Lewicka, M (2007). Regional Differentiation of Identity: A Comparison of Poland and Ukraine. *Studia Regionalne I Lokalne*, 8 (Spec. Iss.), 21-51.
- Lewicka, M (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of environmental psychology*, 28 (3), 209-231.
- Lewicka, M (2010). What makes neighborhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of environmental psychology*, 30 (1), 35-51.
- Madanipour, A (1996). Urban design and dilemmas of space. *Environment and planning D: Society and Space*, 14 (3), 331-355.
- Mantey, D (2015). The role of public spaces in creating place attachment (example of Zacisze, Warsaw housing estate). *Miscellanea Geographica*, 19 (3), 36-42.
- Manzo, L. C., & Perkins, D. D (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of planning literature*, 20 (4), 335-350.
- Maslow, A (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50 (4); pp. 370-96
- McAndrew, F. T (1998). The Measurement Of 'Rootedness' and the Prediction of Attachment to home-towns in college Students. *Journal of environmental psychology*, 18 (4), 409-417.
- Moudon, A. V (1997). Urban morphology as an emerging interdisciplinary field. *Urban morphology*, 1 (1), 3-10.
- Moulay, A., Ujang, N., Maulan, S., & Ismail, S (2018). Understanding the process of parks' attachment: Interrelation between place attachment, behavioural tendencies, and the use of public place. *City, Culture and Society*, 14, 28-36.

- Mumford, L (1946). *City development: Studies in disintegration and renewal*. Secker and Warburg, London.
- Nazer Safavi, F., & Khastou, M (2018). Investigating the Effective Factors on the Sense of Place in Relation to Urban Migrations (Case Study: City of Qazvin). *Space Ontology International Journal*, 7 (2), 55-67.
- Nejati, S. H., & Mahdavi, M (2016). The Role Of Time In Place Attachment Case Study: Javaherdeh Recreation Area Of Ramsar.
- Novianti, Y., Ginting, N., & Marpaung, B. O. Y (2018, March). Place attachment of the public space in Krueng Cunda. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 126, No. 012154, p. 2018).
- Okay, M (2008). *Hendek Kazası Temettuat Defterleri, Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya Üniversitesi, Sakarya*.
- Özdamar, K (1999). *Paket Program ile İstatistiksel Veri Analizi, Kaan Kitabevi, 2. Baskı, Eskişehir*.
- Özdemir, B (2013). *Çevresel Psikolojinin Kamusal Alan Kullanımına Etki Değerlendirmesi, Taksim Gezi Parkı Örneği (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü)*.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., & Kaminoff, R (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of environmental psychology*.
- Riley, R (1992). Attachment to the ordinary landscape. *Place Attachment. Secondary Attachment to the ordinary landscape*, 13-35.
- Ryden, K. C (1993). *Mapping the invisible landscape: Folklore, writing, and the sense of place*. University of Iowa Press.
- Scannell, L., & Gifford, R (2010). Defining place attachment: A tripartite organizing framework. *Journal of environmental psychology*, 30 (1), 1-10.
- Schulz, C. N (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Academy Editions, London.
- Seamon, D., & Sowers, J (2008). Place and placelessness (1976): Edward relph. *Key texts in human geography*, 43-52.
- Shamai, S., & Ilatov, Z (2005). Measuring sense of place: Methodological aspects. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 96 (5), 467-476.
- Stokols, D., Shumaker, S. A., & Harvey, J (1981). Cognition, social behavior, and the environment. *People in places: A transactional view of settings*, 441-448.

Şentürk, A., & Gülersoy, N. Z (2019). Aidiyet, Kent Kimliği ve Kentsel Koruma Etkileşimi Bağlamında Kullanıcı Sürekliliğinin İrdelenmesi: Kadıköy Moda Örneği. *Megaron*, 14 (1).

Tabachnick, B.G., Fidell. L.S (2013). *Using multivariate statistics*. Sixth Ed. Boston: Pearson.

Tekeli, İ (1991). Bir kentin kimliği üzerine düşünceler. *Kent Planlaması Konuşmaları*, 79-89.

Terzi, Y. (2019). *Anket, Güvenilirlik Geçerlilik Analizi*.

Tuan, Y. F (1974). *Topophilia: A study of environmental perceptions, attitudes, and values*. Columbia University Press.

Tuan, Y. F (1977). *Space and place: The perspective of experience*. U of Minnesota Press.

Twigger-Ross, C. L., & Uzzell, D. L (1996). Place and identity processes. *Journal of environmental psychology*, 16 (3), 205-220.

URL-1:<http://hendek.bel.tr/idet/22/9/tarih> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-10:<https://www.hendekgudem.com/guncel/zeki-comert-parki-yenileniyor-h13736.html>

URL-11:<http://hendek.bel.tr/news/1/1606/ataturk-parki-ve-cocuk-dunyasi-ihalesi-27-agustosta> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-12:<https://stadyumlar.net/hendek-ataturk-stadi/> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-13:<https://www.akmerproje.com/sdetay.asp?did=29> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-14:<https://www.hendekhaber.com.tr/hendek/hendek-ticaret-merezinin-cati-bakimi-yapildi-h7704.html> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-15:<https://medyabar.com/haber/5490788/sauden-hendek-egitim-fakultesi-icin-ihale> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-16:<https://sifatlaryapm.weebly.com/304let304350304m.html> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-17:<http://hendek.bel.tr/ara-bul/2/2/-sakarya-universitesi-egitim-fakultesi> Erişim Tarihi 17.12.2020

URL-2:<http://www.hendek.bel.tr/icerikkategori/62/63/20152019-stratejik-plan> Erişim Tarihi 14.12.2020

URL-3:biruni.tuik.gov.tr/yapiizin/giris.zul Erişim Tarihi 07.11.2020

URL-4:<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> Erişim Tarihi 13.12.2020

- URL-5: https://www.facebook.com/hendek0054/photos/?ref=page_internal Erişim Tarihi 10.11.2020
- URL-6: http://profdrismailcerrahogluho.meb.k12.tr/icerikler/okulumuz-ogrencileri-mahalle-camilerini-ziyaret-etti_7508743.html Erişim Tarihi 14.12.2020
- URL-7: <http://www.analizrestorasyon.com/proje/sakarya-hendek-buyuk-ulu-cami> Erişim Tarihi 14.12.2020
- URL-8: <https://mapio.net/pic/p-25822735/> Erişim Tarihi 01.12.2020
- URL-9: <http://www.hendek.bel.tr/picture/18/214/> Erişim Tarihi 14.12.2020
- Uzunsakal, E., & Yıldız, D. (2018). Alan Araştırmalarında Güvenilirlik Testlerinin Karşılaştırılması ve Tarımsal Veriler Üzerine Bir Uygulama. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 14-28.
- Ünlü, A (1998). Çevresel tasarımda ilk kavramlar. İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Ünlü, T (2006). Urban Change In Mersin: Morphological Change In Camlibel//Mersin’de Değişen Kentsel Mekân: Çamlıbel’de Morfolojik Değişim. *Megaron*, 1 (4), 178.
- Ünlü, T (2006, 1). Kentsel mekânda değişimin yönetilmesi. *Odtü Mimarlık Fakültesi Dergisi= Metu journal of Faculty of Architecture*, 23 (2), 63-92.
- Ünlü, T. S (2017). Kent Kimliğinin Oluşumunda Kentsel Bellek ve Kentsel Mekân İlişkisi: Mersin Örneği The Relation Between Urban Memory and Urban Space on Evolution of Urban Character: Case of Mersin. *Planlama*, 27 (1), 75-93.
- Verdil, A (2007). Mekân-Davranış İlişkisinin Dönüşümü: Alışveriş Merkezlerinin Mekânsal Dizim Yöntemiyle İncelenmesi (Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Whitehand, J., & Gu, K (2007)a. Urban conservation in China: Historical development, current practice and morphological approach. *Town Planning Review*, 78 (5), 643-671.
- Williams, D. R., Patterson, M. E., Roggenbuck, J. W., & Watson, A. E (1992). Beyond the commodity metaphor: Examining emotional and symbolic attachment to place. *Leisure sciences*, 14 (1), 29-46.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S (2004). Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, G. E. & Çağdaş, G (2018). Gaziantep Geleneksel Mimari Dokusunun Sosyo-Kültürel Bağlamda Mekân Dizimsel Analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2).

EKLER

Ek 1: Anket Formu

KİŞİSEL BİLGİLER							
1	Cinsiyetiniz	Erkek ( )	Kadın ( )				
2	Yaşınız	18-25 ( )	26-35 ( )	36-45 ( )	46-55 ( )	56-64 ( )	65 ve Üstü ( )
3	Öğrenim Durumunuz	İlköğretim ( )	Ortaokul ( )	Lise ( )	Lisans ( )	Yüksek Lisans ve Üstü ( )	Diğer ( )
4	Nerede Yaşamaktasınız?	Hendek Merkez ( )	Merkeze Yakın Mahalle ( )	Merkeze Uzak Mahalle ( )	Diğer ( )		
5	Kaç yıldır Hendek'te Yaşamaktasınız?	1 Yıldan Az ( )	1-5 Yıl ( )	5-10 Yıl ( )	10-20 Yıl ( )	20-30 Yıl ( )	+30 Yıl ( )
6	Ev Durumu	Ev Sahibi ( )	Kira ( )	Yurt ( )	Diğer ( )		
7	Çalışma Durumu	Çalışmıyor ( )	Öğrenci ( )	Çalışıyor ( )			

2-Hendek Meydanında ne kadar sıklıkla bulunursunuz?

Haftada ortalama 2 Saat ( )

Günde 1-2 Saat ( )

Günde 2-3 Saat ( )

Günde 3-8 Saatten Fazla ( )

Günde 8 Saatten Fazla ( )

3- Lütfen yaşadığınız yer ile ilgili düşünerek, yargılara katılım düzeyinizi belirtiniz.

SORU NO		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
	KENT SORULARI					
1	Hendek'in birçok kişi tarafından saygın bir ilçe konumunda olduğunu düşünüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
2	Hendek'in diğer ilçelerle karşılaştırıldığında, birçok avantaja sahip olduğunu düşünüyorum.(ulaşım kolaylığı,erişilebilirlik..vb.)	( )	( )	( )	( )	( )
3	Hendek'te kendimi evimdeymiş gibi hissediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
4	Hendek'le duygusal bağım var.	( )	( )	( )	( )	( )
5	Kendimi Hendekli olarak görüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
6	Hendek'in geleceğini merak ediyorum, nasıl bir yer olacağını görmek isterim.	( )	( )	( )	( )	( )
7	Gelecek planlarımda Hendek önemli rol oynuyor	( )	( )	( )	( )	( )
8	Hendek'teki pek çok şey bana geçmişimi hatırlatıyor	( )	( )	( )	( )	( )
9	Hendek'e içten bir bağlılık hissediyorum; çünkü burasıyla ilgili pek çok anım var	( )	( )	( )	( )	( )
10	Hendek'le gurur duyuyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
11	Hendek'te çok fazla akraba/arkadaşım var.	( )	( )	( )	( )	( )
12	Hendek'te anahtarımı bırakabileceğim birileri var.	( )	( )	( )	( )	( )
13	Hendek'teki sosyal hayatın bir parçasıyım.	( )	( )	( )	( )	( )
14	Hendek'teki komşuluk ilişkileri istediğim gibi.	( )	( )	( )	( )	( )
15	Uzun süre Hendek'ten ayrı kalınca özlem duyuyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
16	Çocuklarımla burada yaşamamı isterim.	( )	( )	( )	( )	( )
17	Hendek'teyken kendimi rahat hissediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
18	Hendek ile ilgili güncel konularda bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
19	Hendek için bir şeyler yapmak isterim.	( )	( )	( )	( )	( )
20	Hendek'e kök saldığımı hissediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
21	Hendek'teki insanlar aynı değerleri paylaşır.	( )	( )	( )	( )	( )
	KENT MERKEZİ/MEYDAN SORULARI					
22	Hendek meydanı çok iyi tanıyorum, herhangi bir zamanda çekilmiş fotoğrafından tanıyabilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
23	Hendek meydanında her dolaştığımda kendimi buraya ait hissedirim.	( )	( )	( )	( )	( )
24	Hendek meydanı bana çok tanıdık geliyor	( )	( )	( )	( )	( )
25	Meydanda güvenli hissediyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
26	Meydanın günlük hayatımda yeri vardır.	( )	( )	( )	( )	( )
27	Hendek Meydanı sevdiğim bir yerdir.	( )	( )	( )	( )	( )
28	Meydan benim için birileriyle buluşma noktasıdır.	( )	( )	( )	( )	( )
29	Meydan değiştirilirse sahip olduğu tüm özelliklerini kaybeder.	( )	( )	( )	( )	( )

30	Hendek Meydanının tarihi hakkında bilgi sahibiyim.	( )	( )	( )	( )	( )
31	Hendek Meydanın başka bir meydanla yer değiştirmesini isterim.	( )	( )	( )	( )	( )
32	Meydan Hendek'in kent simgelerinden biridir.	( )	( )	( )	( )	( )
33	Meydanın haritasını çıkarabilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
34	Hendek meydanında değişiklik olsa bu durum hoşuma gider.	( )	( )	( )	( )	( )
35	Hendek meydanın çok fazla değiştiğini düşünüyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
36	Hendek meydanını değişikliklerden dolayı tanıyamıyorum.	( )	( )	( )	( )	( )
37	Eskiden meydana olan tarihi olayları, şu anda bulunan binaların yerinde eskiden hangi binaların var olduğunu bilirim.	( )	( )	( )	( )	( )
38	Meydanda en çok beğendiğim kentsel ögeler;					
39	Meydanda hiç beğenmediğim kentsel ögeler;					
40	Meydanda hatırladığım/ Meydanla özdeşleşen yapılar Büyük Cami Hendek Plaza İş Bankası Binası Manavlar Çeşme Havuz Belediye Kuruyemişçiler Zeki Cömert Parkı Diğer(.....) Belirtiniz.					
41	Hendek Meydanında olmasını istediğiniz şeyler;					
	Ekleme istediğiniz başka bir şey varsa lütfen burada belirtiniz.					

ÖZGEÇMİŞ

Nurşah UZUNCA, ilk, orta ve lise eğitimini Sakarya'da tamamladı. 2012 yılında Sakarya Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 2012 yılında başladığı Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nü 2016 yılında bitirdi. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başladı. Bu süreçte aynı zamanda 2017 yılında başladığı Uludağ Mimarlık Ofisi'nde çalışmaya devam etmektedir.